

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Lucas

Tasi ra Lucas minoo tuhun sii ra Teófilo

¹ Sa cuaha xaan ñiyivi nducu ñu cuhva tyaa ñu cuhva yozo caa i sicoo sa minoo minoo cuhva sa sino ñi yo

² tañi i nacatyí ra sica noo sihin ra Jesús ndya ta xihna ñi, nu i quisaha zatyíño ra, ta i tyindyee ra cuan sihin tyíño ra. Ta i ndyehe ra tandihí sa zavaha ra.

³ Ta yuhvi tucu, i nducu cote tandihí sa nacatyí ra cuan tatu ndisa cuii. Ta yucuan cuenda cuñi tyei sii si minoo minoo si vatyí cotton, yoho Teófilo.

⁴ Cuñi sa cua cotton vatyí sa ndisa cuii cuu cuhva sa zacoto ñiyivi suun.

Zacoto minoo ángel vatyí cua cacura Juan, ra cua zacoo ndutyá sii ñiyivi

⁵ Quivi i sindyaca ñaha ra rey Herodes nu cu si Judea, sicoo minoo ra cu zutu cuenda vehe ñuhu hebreo, ta i sinañi ra Zacarías. Siñoho ra minoo ityi ra cu zutu sa nañi Abías. Elisabet i sinañi ñazihí ra. Ta ra Aarón i cuu ñiyivi sahnu sii ña ta sa naha.

⁶ Ndoos xaan i cuu nduu tahan ñu ityi nuu ra Ndyoo vatyí i tyaa xaan ñu yahvi ley ra, ta yoñi i cuu tyaa cuatyí sata ñu.

⁷ Zoco yoñi maa zehe ña Elisabet i sicoo. Ta sahnu xaan nduu tahan ñu.

⁸ Ta minoo quivi sa i tahan si sii ra Zacarías sa cua zatyíño ra ityi nuu ra Ndyoo

9 tañi sicoo costumbre cuenda ra cu zutu, ta i siziqui ra ta i tahan si sii ra Zacarías sa quihvi ra sisi vehe ñuhu cahnu nu ii, cua cahmi ra cutu ityi nuu ra Ndyoo.

10 Ta ñii ñi sa sahmi ra cutu sisi vehe ñuhu ta tandihí inga ñiyivi i siyucu ñu ityi sata ta cahan ñu sihin ra Ndyoo.

11 Ta i quituu minoo ángel ra Ndyoo ityi nuu ra Zacarías. Nandyaa ra ityi siyo cuaha nu sahmi ra cutu.

12 Ta sa ndyehe ra Zacarías sii ángel cuan, iyo xaan i cuñi ra, ta i yuhu xaan ra.

13 Zoco i catyi ángel cuan sihin ra: Ma yuhun Zacarías vatyi i siñi ra Ndyoo sa cohon, ta cua ñihi ña Elisabet ñazihun minoo zehe, ta cua zacunañi ndo sii ra Juan.

14 Zii xaan cua cuñun, ta cuaha xaan ñiyivi cua cuzii iñi vatyi cua cacu ra.

15 Vatyi cahnu xaan cua cuu ra nuu Ndyoo. Ma coho ra vino ta nu ndixi. Ta cua cutu cuii Tatyí Ii sii ra ndya ta ñoho ra sisi zihí ra cuee ca sa cacu ra.

16 Ta sa cuenda maa ra, cuaha xaan ñiyivi hebreo cua sino iñi ñu sii ra Ndyoo, ra ndyaca ñaha sii yo.

17 Cua zatyíño ra tyíño ra Ndyoo vatyi cua coo xaan Tatyí Ii ra Ndyoo sihin ra, ta cuaha xaan tundyee iñi ra Ndyoo cua coo sii ra. Ta cua cuu ra tañi ra Elías, ra cahan Tuhun Ndyoo ta sa naha. Sa cuenda maa ra ta cua coo sa taxi sii ñiyivi sahnú sihin zehe ñu. Ta sa cuenda maa ra ta ñiyivi quiñi iyo cua zama ñu cuhva iyo ñu, ta cua tyaa ñu yahvi. Cua zandulisto ra sii ñiyivi, ta cua tñn cuenda vaha

ñu sii ra ndyaca ñaha sii yo. Tacuan i catyi ángel cuan.

18 Ta i nducu tuhun ra Zacarías sii ángel cuan: ¿Yozo caa cuu cote tatu sa ndisa cuii cuu cuhva ya? Vatyí sa sahnú xeín, ta sahnú xaan ñazihi.

19 Ta i catyi ángel cuan sihin ra: Yuhvi nañi Gabriel. Tuhve sica tyiño ra Ndyoo. Ta tasi ra sii, sa quehin suhun, ta zacote tuhun ya suun.

20 Ta vityi cua nduñihun, ta ma cuu cohon ndya quivi cua tahan si cuhva sa catyi suhun vatyí ña sino iñun sa quehin. Ta cua cuu tandihi si tañi sa catyi suhun, catyi ángel cuan.

21 Ta ñiyivi i sindatu sii ra Zacarías sata vehe ñuhu, iyo xaan i cuñi ñu vatyí naha xaan i ñoho ra sisi vehe ñuhu.

22 Ta ziqui i quita ra, ta ñá cuu cahan ra sihin ñu, ta i sito ñu vatyí i ndyehe ra minoo sa ndyehe ra sisi vehe ñuhu. Ta i quisaha cahan ra sihin ñu sihin zeña ñi vatyí ña cuu cahan ra.

23 Tacuan i cuu si, ta i saa quivi sa ndihi ndyizo tyiño ra Zacarías vehe ñuhu cuan. Ta i sinuhu ra ndya vehe ra.

24 Ta sa yaha cuan ta ziqui i ñihi ña Elisabet minoo zehe. Ta ñá quita ña sata vehe ohon tahan yoo, ta i sica iñi ña:

25 “Vaha xaan cuu cuhva zavaha maa ra Ndyoo sihin vatyí vityi ma cahan cuehe ca ñiyivi sii.”

I zacoto minoo ángel sii ña María vatyí cua cacu ra Jesús

26 Ta sa iñu yoo sa ñoho zehe ña Elisabet, ta ziqui i tasi ra Ndyoo sii ángel Gabriel ndya nu cu si Galilea ndya minoo ñuu sa nañi Nazaret

27 vatyi cua cahan ra sihin minoo ñaha yoco sa cuñi tindaha sihin minoo ra sa nañi José. Ra rey David i cuu ñiyivi sahnu sii ra ta sa naha. Ta ñaha cuan, María nañi ña.

28 I quituu ángel cuan nu ndyaa ña, ta catyi ra: Nacumi suun. Saha xaan ra Ndyoo sa vaha suun. Maa ra ndyaa suhun.

29 Ta kuhva sa siñi ña sa cahan ángel cuan, ta iyo xaan i cuñi ña. Ta i sica iñi ña ñaa cuenda cahan ra kuhva cuan sihin ña.

30 Ta i catyi tucu ángel cuan sihin ña: Ma yuhun María vatyi saha xaan ra Ndyoo sa vaha suun.

31 Cua coo minoo zehun. Ta Jesús cua zacunañun sii ra.

32 Cahnu xaan cua cuu ra, ta cua cunañi ra Zehe ra Ndyoo ra cahnu ca. Ta cua zacuu ra Ndyoo minoo rey sii ra tañi i cuu ra David, ñiyivi sii ra ta sa naha.

33 Ta cua cundyaca ñaha ra sii ñiyivi hebreo tandihi cuii tyiemvu. Ta ma ndihi maa sa ndyaca ñaha ra. Catyi ángel cuan.

34 Tacuan ta i ndaca tuhun ña María sii ángel, ta catyi ña: ¿Yozo caa cuu si kuhva ya vatyi tañaha ca coo yii? Catyi ña.

35 Ta i catyi ángel cuan sihin ña: Tatyí Ii maa ra Ndyoo cua quisi zicun. Ta tundyee iñi sii Zutu mañi yo cua coo suhun. Yucuan cuenda lee sa cua cacu cuan cua cunañi ra Zehe ra Ndyoo.

36 Ta tacuan tucu ña Elisabet tyixun. Sahnu xaan ña, zoco sa ñihi tucu ña minoo zehe. Tuhva xaan ñiyivi catyi vatyi ma cuu coo zehe ña, zoco vityi sa iñu yoo sa ñoho zehe ña

³⁷ vatyi ñahñi sa ma cuu zavaha maa ra Ndyoo. Catyi ángel sihin ña.

³⁸ Ta i catyi ña María: Muzu maa ra Ndyoo cui. Nazacuu maa ra sihin cuhva catyun. Catyi ña. Tacuan ta cuahan ángel cuan.

Cuahan ña María cua ndyehe ña sii ña Elisabet

³⁹ Ta quiví cuan numi ñi i quita ña María, ta yatyi xaan cuahan ña minoo ñuu nu maa yucu ñi cuu si, nu cu si Judea.

⁴⁰ Ta i quihví ña vehe ra Zacarías, ta i saha ña minoo nacumi sii ña Elisabet.

⁴¹ Ta cuhva sa siñi ña Elisabet sa cahan ña María ta i natyoño lee sa ñoho sisi ña, ta i situ cuii Tatyí lí sii ña.

⁴² Ta saa xaan i cahan ña, ta catyi ña: Cuaha ca sa vaha saha ra Ndyoo suun ta ziquí sii tandíhi inga ñuzíhi. Ta saha xaan ra sa vaha sii zehun sa ñoho sisun.

⁴³ ¿Ta ñaa ña cuu víi? ta vasi zíhi ra ndyaca ñaha sii; vasi cahan ña sihin.

⁴⁴ Ta zuun ñi cuhva sa siñi tuhun cohon, ta i natyoño lee sisi sihin sa zíi xaan cuñi ra.

⁴⁵ Zíi xaan cua cuñun, vatyi i sino iñun, ta cua cuu tuhun sa cahan ra Ndyoo suhun. Catyi ña Elisabet.

⁴⁶ Ta i quisaha catyi ña María:
Zacahni sii ra Ndyoo sihin tandíhi cuii añime.

⁴⁷ Ta zíi xaan cuñi vatyi zacacu ra Ndyoo sii.

⁴⁸ Cundahví iñi ra Ndyoo sii mi, ñaha ndahví. Ta vityi tandíhi tyiemvu cua catyi ñiyiví sihin vatyi saha xaan ra Ndyoo sa vaha sii.

⁴⁹ Vatyi ra Ndyoo ra cahnu ca cuu ra.

Ta cahnu xaan cuu sa zavaha ra sihin.
Íi xaan cuu ziví ra.

50 Ta cua cundahvi iñi ra sii tandihî ñiyivî yuhu sii ra.

51 Cahnu xaan cuu tyiño zavaha ra. Cua tyaa siyo ra sii ñiyivî zacahnu sii ñu.

52 Cua zandulhlu ra sii ñu. Ta cua zanducahnu ra sii ñiyivî ndyihî.

53 Ñiyivî sa cuñi xaan coto sii ra, saha xaan ra sa vaha sii ñu. Ta ñu sica iñi vatyî sa vaha ñu, ñahñi cua cuhva ra sii ñu.

54 Tyindyee ra sii ñiyivî hebreo, ñu cuu muzu ra.

Ña naa iñi ra sii ñu, ta cundahvi iñi ra sii ñu

55 tañi i catyî ra sihin ra Abraham siin yo ta sihin zehe ra.

Catyî ña María.

56 Ta i ndoo ña María sihin ña Elisabet uñi yoo, ta ziquî i sinuhu ña ndya vehe ña.

Quivî i cacu ra Juan, ra cua zacoo ndutyâ

57 I saa quivî sa cua cacu zehe ña Elisabet, ta rayî i cuu zehe ña.

58 Ta ñiyivî sa yucu yatyî sihin ñu ta ñiyivî sii ña i sito ñu vatyî vaha xaan sa zavaha ra Ndyoo sihin ña. Ta zî xaan i cuñi ñu ñn ñi sihin ña.

59 Ta sa cu uña quivî sa cacu lee cuan, ta i sahan ñu sa tahndya ñî xiñi xuu ra tañi catyî costumbre. Ta i zacunañi ñu sii ra Zacarías cuhva nañi zutu ra.

60 Zoco i catyî zihî ra: Ña tacuan cuu si. Juan cua cunañi ra. Catyî ña.

61 Ta i catyî inga ñu sihin ña: ¿Ñaa cuenda cua zacunañun Juan sii ra? Yoñi ñiyivî sii ndo sa nañi tacuan. Catyî ñu.

62 Ta i quisaha nducu tuhun ñu sihin zeña sii zutu ra vatyî cuñi ñu coto ñu ñaa zivî cuñi ra sa cunañi ra.

63 Ta i sica ra minoo vitu vatyí cua tyaa ra. Ta i tyaa ra ziví ra: Juan cuu ziví ra. Tyaa ra. Ta tandihí ñiyiví yucu yucuan, iyo xaan i cuñi ñu.

64 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cuu nacahan ra Zacarías, ta i quisaha zacahnu ra sii ra Ndyoo.

65 Ta tandihí ñiyiví sa ndyaa yatyí yucuan i yuhu xaan ñu. Ta i sito tandihí ñiyiví yucu nu cu si Judea.

66 Ta tandihí ñiyiví sa siñi tuhun cuan, i sica iñi ñu ta catyí ñu sihin tahan ñu: ¿Ñaa ra cua cuu lee cuan? Catyí ñu. Ta i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra.

Zacahnu ra Zacarías sii ra Ndyoo

67 Ta i situ cuii Tatyí Ii sii ra Zacarías zutu ra. Ta i quisaha cahan ra tuhun sa saha ra Ndyoo sii ra. Ta catyí ra:

68 Cahnu xaan cuu ra Ndyoo Zutu mañi yo, ra Ndyoo cuenda maa yo hebreo vatyí i quisi ra nu ndyaa yo, ta i zacacu ra sii yo.

69 Ta saha ra minoo ra cahnu sii yo; ñiyiví sii ra David muzu ra Ndyoo cua cuu sii ra, ta cua zacacu ra sii yo.

70 Tacuan i cahan ra Ndyoo sihin ra profeta ta sa naha.

71 I catyí ra vatyí cua zacacu ra sii yo ndaha ra xaan iñi sii yo ta sii ra ña cuu ndyehe sii yo.

72 Ta tañi sa catyí ra Ndyoo sihin ñiyiví sahnu sii yo, cua cundahvi xaan iñi ra sii yo. Ta ma naa iñi ra tuhun sa cahan ra.

73 Ihya cuu tuhun i catyí ra Ndyoo sihin ra Abraham siin sahnu yo.

74 I catyí ra vatyí cua zacacu ra sii yo sii ra xaan iñi sii yo, ta ma cuyuhu yo zacahnu yo sii ra Ndyoo.

⁷⁵ Vatyí maa ra zanduvaha xaan sii yo ityi nuu ra. Ta zandundoo xaan ra sii yo tandihí quívi cua coo yo ñuu ñiyívi ya.

Catyí ra Zacarías.

⁷⁶ Ta i cahan ra Zacarías sa cuenda ra Ndyoo ta catyi ra sihin lee cuan:

Ta yoho zehi, cua catyi ñiyívi vatyí minoo profeta ra Ndyoo cahnu cuun. Vatyí cua cuhun ityi nuu ra ndyaca ñaha sii yo, ta cua catyun sihin ñiyívi vatyí cua quisi ra.

⁷⁷ Ta cua zacoton sii ñiyívi vatyí cua zandasi ra Ndyoo cuatyí ñu, ta cua zacacu ra sii ñu.

⁷⁸ Vatyí cuñi xaan ra Ndyoo sii yo. Ta cundahvi ñni ra sii yo, ta zaquisi ra sii minoo ra cua tyindyee sii yo. Tañi minoo ñúhu ñicandyi cua cuu ra.

⁷⁹ Vatyí sihin sa zañaha ra sii ñiyívi, natava ra sii ñu iyo nu ñaa sa cuenda cuatyí ñu. Yuhu ñu vatyí iyo ñu nu ñaa, ta cua cuu cuii ñu. Zoco cua zañaha ra sii ñu yozo caa cua quihvi ñu ityi vaha.

Catyí ra Zacarías.

⁸⁰ Ta ra luhlu cuan, i sahnu ra, ta i ndundyye ra sihin Tatyí Ii. Ta i sicoo ra minoo nu ityi xaan. Ta ziquí cuee ca zañaha ra sii ra sii ñiyívi hebreo, ta i quisaha cahan ra sihin ñu.

2

Cuhva i cacu ra Jesús

¹ Ta quívi cuan sicoo minoo ra ndyaca ñaha sa nañi Augusto, ta i tasi ra tyiño vatyí cua coo minoo censo sii tandihí ñiyívi ñuu ñiyívi.

² Ta quiví cuan ndyaca ñaha ra Cirenio nacahnu nu cu si Siria.

³ Ta tahan si cunuhu tandihí ñiyiví ñuu ñu vatyi cua kuhva ñu ziví ñu yucuan.

⁴ Yucuan cuenda i quita ra José nu cu si Galilea ñuu Nazaret, ta cuahan ra nu cu si Judea ndya ñuu Belén. Yucuan cuu ñuu nu i cacu ra rey David ta sa naha. Cuahan ra José yucuan vatyi ñiyiví sii ra David cuu sii ra.

⁵ Cuahan ra sa cua kuhva ra ziví ra sihin ña María vatyi sa cuñi tindaha ñu. Ta sa cuñi cacu zehe ña María.

⁶ Ta ñi ñi sa ndyaa ñu yucuan, ta i tahan si quiví cacu zehe ña.

⁷ Ta i zacacu ña sii zehe ña, ra nuu, ta i zucu ña zahma sii ra. Ta i saqui ña sii ra sisi minoo canua nu sasi quití vatyi ñá ñihi ñu minoo vehe cundyaa ñu vatyi ña nuña ca vehe hotél.

I cahan ángel sihin ra zacuenda mvee

⁸ Yatyi ñuu cuan yucu zuhva ra sisi cuhu vatyi zacuenda ra sii quití zono ra sa sa cuaa.

⁹ Ta zana ñi iñi ra ta i quituu minoo ángel Ndyoo nu yucu ra. Ta sa ndisi sii Zutu mañi yo i zandundisi si nacahnu nu yucu ra, ta i yuhu xaan ra.

¹⁰ Ta i catyi ángel cuan sihin ra: Ma yuhu ndo vatyi vasi nacatyi minoo sa vaha xaan sihin ndo. Zii xaan cua cuñi tandihí ñiyiví sa cuenda si.

¹¹ Vatyi vityi i cacu minoo ra ñuu ra David. Vasi ra sa cuenda maa ndo vatyi cua zacacu ra sii ñiyiví. Ra Cristo cuu ra, ta ra ndyaca ñaha sii yo.

¹² Ta ihya cuu kuhva cua nacoto ndo sii ra. Cua nañihi ndo sii lee cuan zucu ra zahma, ta catuu ra sisi minoo canua.

¹³ Ta zuun ñi caa cuhva cuan i saa cuaha xaan ca ángel sihin ángel cuan. Ta zacahnu ángel cuan sii ra Ndyoo, ta catyi ra:

¹⁴ Cahnu xaan cuu maa ra Ndyoo ra ndyaa gloria, ta nacao sa vaha ta sa taxi sii ñiyivi ñuu ñiyivi.

Catyi ángel cuan.

¹⁵ Ta ziqui cua nanuhu ángel cuan ndya gloria, ta i catyi ra zacuenda mvee sihin tahan ra: Coho yo Belén. Cua ndyehe yo ñaa sa cuu cuhva i zacoto ra Ndyoo sii yo.

¹⁶ Ta numi xaan cuahan ra, ta saa ra ñuu Belén, ta i nañihi ra sii ña María sihin ra José. Ta catuu lee cuan sisi canua.

¹⁷ Ta sa yaha i ndyehe ra sii lee cuan, ta i nacatyi ra cuhva i catyi ángel cuan sihin ra sa cuenda lee cuan.

¹⁸ Ta tandihi ñiyivi i siñi tuhun cuan iyo xaan i cuñi ñu.

¹⁹ Zoco ña María, cuenda nacañi ñi iñi ña sa cuenda tuhun cuan.

²⁰ Ta cuanuhu ra zacuenda mvee, ta zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo sa cuenda tandihi sa i ndyehe ra ta sa i siñi ra cuhva i catyi ángel cuan sihin ra.

Saha cuenda ñu sii ra Jesús sii ra Ndyoo sisi vehe ñuhu cahnu

²¹ Ta sa ndu-uña quivi lee cuan, i sahndya ñu ñi xiñi xuu ra tañi catyi costumbre ñu, ta i zacunañi ñu sii ra Jesús tañi catyi ángel cuee ca sa ñihi ña María sii ra.

²² Ta sa yaha quivi cuhva catyi ley ra Moisés sa cuenda sa nduvaha ña ityi nuu Ndyoo, ta ziqui sindyaca ñu sii ra Jesús ndya ñuu Jerusalén vatyi cua cuhva cuenda ñu sii ra sii ra Ndyoo.

23 Tacuan i zavaha ñu vatyí catyí ley ra Ndyoo: “Rayí ra cacu sa xihna ñi zacuu minoo ñaha, cua cuhva cuenda ñu sii ra sii ra Ndyoo”, catyí ley.

24 Ta i sahan ñu, ta saha cuenda ñu uu tahan quití tañi catyí ley maa ra Ndyoo nu catyí si tyehen: “Cuhva ndo uu tahan curuu a uu tahan paloma”, catyí ley.

25 Ta quiví cuan sicoo minoo ra ñuu Jerusalén sa nañi Simeón. Minoo ra ndoo xaan i cuu ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. Ta ndatu ra sa cua quisi ra cua zacacu sii ñiyívi hebreo. Ta ñoho Tatyí Ii ra Ndyoo sii ra.

26 Ta i zacoto Tatyí Ii sii ra vatyí ma cuu ra ndya cuhva ndya ndyehe ra sii ra cua zacacu sii ñiyívi. Cua ndyehe ra sii ra Cristo, ra cua tasi ra Ndyoo.

27 Ta i sahan ra Simeón vehe ñuhu cuhva catyí Tatyí Ii ra Ndyoo sihin ra. Ta i saa zutu ra ta zihí ra Jesús sihin maa ra vatyí cua zavaha ñu cuhva catyí ley.

28 Ta cuhva sa saa ñu nu ndyaa ra Simeón, ta i quihin ra sii ra Jesús i tyihí zucu ndaha ra. Ta i quisaha zacahnu ra sii ra Ndyoo ta catyí ra:

29 Zutu mañi yuu, nacui vityí sihin sa taxi añime.

Vatyí sa zavohon cuhva sa catyun sihin muzun.

30 Vatyí sa ndyehi sihin sití nui sii ra cua zacacu sii ñiyívi.

31 Sa cua zañohon sii ra sii tandihí ñiyívi.

32 Ihya ra cua zanducahnu ca sii ñiyívi hebreo, ñiyívi i casun.

Ta cua cuhva ra ya ñúhu sa cua zandundisi ityí sii inga ñiyívi sa yívi ñiyívi hebreo cuu.

Catyí ra Simeón.

³³ Ta ra José sihin zihí ra Jesús, iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva cahan ra Simeón cuenda lee cuan.

³⁴ Tacuan ta i cahan ra Simeón sihin ra Ndyoo sa cuenda ñu, ta ziqui i catyi ra sihin ña María, zihí ra Jesús: Ndyehun vatyi lee ya cua zanduva a cua zanduvita ra sii cuaha xaan ñiyivi hebreo. Cua cuu ra tañi minoo zeña, ta cuaha xaan ñiyivi cua cuxaan sii ra.

³⁵ Ta uhvi xaan cua cuu añimon, María, tañi sa yaha zava minoo tyicaa añimon. Ta cuhva sa sica iñi ñiyivi sisi añima ñu, casi xaan cua quita si. Catyi ra Simeón.

³⁶ Ta yucuan ndyaa tucu minoo ñaha sa cahan Tuhun Ndyoo. Nañi ña Ana. Ra Fanuel i cuu zutu ña, ñiyivi sii ra Aser. Sa sahnu xaan ña. Ndya luhlu ña ta tindaha ña, zoco usa cuiya ñi ta i sihi yí ña.

³⁷ Ta quivi cuan ñandahvi i cuu ña, ta cumi xico cumi cuiya ña. Ta ñá quita ña sisi vehe ñuhu vatyi ñiyaca ta ndiyaca i cahan ña sihin ra Ndyoo. Ta iyo saha ñá sasi ña ta cahan ña sihin ra Ndyoo.

³⁸ Ta zuun ñi caa cuhva sa cahan ra Simón ta i saa tucu ña Ana nu ndyaa ra José ta ña María sihin lee. Ta i nacuhva ña tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo cuenda ra. Ta i quisaha cahan ña cuenda ra Jesús sihin tandihí ñiyivi sa ndatu quivi cua cacu ñiyivi ñuu Jerusalén.

I sinanuhu ñu ndya ñuu Nazaret

³⁹ Ta sa ndihí zavaha ñu tandihí sa catyi ley ra Ndyoo ta i sinanuhu ñu ndya nu cu si Galilea ndya ñuu Nazaret nu cuu ñuu ñu.

⁴⁰ Ta i sahnu ra Jesús. Ta i ndundyee ca ra sihin sa siñi tuñi ra Ndyoo. Ta i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra.

Cuhva i cahan ra luhlu Jesús sihin ra sito xaan sisi vehe ñuhu cahnu

⁴¹ Ta ra José sihin zihí ra Jesús tuhva ñu sahan ñuu Jerusalén tahan tahan cuiya sa cuenda vico zuhun.

⁴² Ta sa ndusi ra Jesús sa usi uu cuiya ra, ta i sahan ñu ñuu Jerusalén tañi tuhva tandihí ñiyiví sahan sa cuenda vico cuan.

⁴³ Ta sa ndihí vico cuan ta cua nuhu ñu, zoco i ndoo ra Jesús ñuu Jerusalén, ta ñá sito ra José ta zihí ra.

⁴⁴ I sica iñi ñu vatyi ndihí ra sihin ñu vatyi cuaha xaan ñiyiví cuahan sihin ñu. Ta sa minoo quiví sica ityi ñu, ta ziquí i nanducu ñu sii ra ticuí amigo ñu ta ñiyiví sii ñu.

⁴⁵ Zoco ñá nañihí ñu sii ra. Yucuan cuenda i sinanuhu sata ñu ndya ñuu Jerusalén cua nanducu ñu sii ra.

⁴⁶ I yaha uñi quiví ta ziquí i nañihí ñu sii ra sisi vehe ñuhu cahnu. Ndyaa ra mahñu ra maestro. Tyizoho ra Jesús sa cahan ra ta nducu tuhun ra sii ra.

⁴⁷ Ta tandihí ra i siñi sa cahan ra Jesús, iyo xaan i cuñi ra sihin sa siñi tuñi sii ra Jesús ta sihin tuhun cahan ra, ndihí ca.

⁴⁸ Ta sa ndyehe zutu ra ta zihí ra sii ra, iyo xaan i cuñi ñu. Ta i catyi zihí ra sihin ra: Zehe luhli, ¿ña cuenda i zavohon cuhva ya sihin ndi? Catyi ña. Zutun ta yuhvi i sica xaan iñi ndi sa cuendon, ta i nanducu xaan ndi suun. Catyi ña.

⁴⁹ Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: ¿Ñaa cuenda nanducu ndo sii? ¿Atu ña sito ndo vatyi cuñi si sa zatyíñe tyiño Zuti? Catyi ra.

⁵⁰ Zoco ñá cutuñi iñi ñu tuhun cahan ra sihin ñu.

⁵¹ Ta cua nuhu ra sihin ñu ndya ñuu Nazaret, ta i tyaa ra yahvi sii ñu. Ta i nacañi iñi ña María sa cuenda cuhva i cahan ra.

⁵² Ta ra Jesús i sañu ra, ta cahnu ca nduu ra, ta i nducuaha ca sa siñi tuñi sii ra. Ta zii xaan i cuñi ra Ndyoo sihin ra ta ñiyivi ndihi ca.

3

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyivi

¹ Ta sa sañu cuiya sa ndyaca ñaha ra Tiberio nacahnu, ta ra Poncio Pilato i cuu ra gobernador nu cu si Judea. Ta ndyaca ñaha ra Herodes nu cu si Galilea. Ta yañi ra, ra Felipe cuu ra ndyaca ñaha nu cu si Iturea sihin Traconite. Ta ra Lisaniyas ndyaca ñaha ra nu cu si Abilinia quivi cuan.

² Ta ra Anás sihin ra Caías i cuu ra cu nuu sii tandihi ra cu zutu. Ta quivi cuan i cahan ra Ndyoo sihin ra Juan zehe ra Zacarías minoo nu ityi xaan nu sindyaa ra.

³ Ta i sica noo ra Juan tandihi ñuu sa ndyaa yatyi ñi nu ndyaa yutya sa nañi Jordán. I nacatyi ra sihin ñiyivi vatyi nazama ñu cuhva iyo ñu ta coo ndutya ñu. Ta ziqui cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu.

⁴ Tañi catyi si nuu libro i tyaa ra Isaías, minoo ra profeta ta sa naha. Nu catyi ra tyehen: Cua cuñi ndo nduzu minoo ra cana saa minoo nu ityi xaan.

Ta catyi ra cuan: “Tañi zanduvaha ndo minoo ityi, tacuan zanduvaha ndo aña ndo vatyi cua quisi ra ndyaca ñaha sii yo. Tañi zandundoo ndo ityi, tacuan nazama ndo cuhva iyo ndo.

⁵ Ta tañi zanandutu ndo tandihi xahva, ta tañi zandundaa ndo tandihi yucu ta zandundoo

ndo nu yacua ityi ta zanduvaha ndo nu quiñi caa, tacuan cuñi si sa zama ndo cuhva iyo ndo.

⁶ Tacuan ta tandihí ñiyiví cua ndyehe sii Zehe ra Ndyoo, ra cua zacacu sii yo.”

Tacuan i tyaa ra Isaías ta sa naha vatyí cuhva cuan cua cahan ra Juan sihin ñiyiví.

⁷ Tacuan i cahan ra Juan sihin ñiyiví. Ta cuhva sa siñi ñu sa cahan ra ta i catyi ñu sihin ra vatyí cuñi ñu sa zacoo ndutya ra sii ñu. Ta ziquí i catyi ra sihin ñu: ¡Ñiyiví quiñi xaan iyo cuu ndo tañi coo! ¿Yoo sa nacatyí sihin ndo vatyí cuu cacu ndo sihin cuhva sa cua tasi tuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyiví?

⁸ Cuñi si sa zama ndisa cuii ndo cuhva iyo ndo, ta zavaha ndo sa vaha. Ta ma catyi ndo vatyí maa ra Abraham cuu zutu ndo, ta ma catyi ndo vatyí maa ra cua zacacu sii ndo. Ma zacahnu ndo sii ndo vatyí vazu sihin yuu ya ta cuu zavaha ra Ndyoo ñiyiví sii ra Abraham sihin si.

⁹ Tañi minoo yutu sa ña saha sití cuu ndo. Vatyí ña zavaha ndo cuhva cuñi ra Ndyoo. Ta yutu sa ña saha sití, sahndya ñiyiví sii tu. Ta sahmi ñu sii tu. Ta zuun ñi cuhva cuan cua cuhun maa ndo nu cayu ñúhu. Catyi ra Juan.

¹⁰ Ta i ndaca tuhun ñiyiví sii ra ta catyi ñu: ¿Ñaa sa cuñi si zavaha ndi? Catyi ñu.

¹¹ Ta i nacatyí ra Juan sihin ñu: Ndoho ra iyo uu tahan camisa, nacuhva ndo minoo sii ra ñahñi. Ta ra iyo sa casi, nacuhva tucu ra sii ra ñahñi. Catyi ra.

¹² Ta i saa coyo tucu zuhva ra zatyyahvi sii ñiyiví xuhun cuenda ra ndyaca ñaha, ta i cuñi ra

coo ndutya ra. Ta i ndaca tuhun ra sii ra Juan: Maestro, ¿ña sa cuñi si zavaha ndi? Catyi ra.

13 Ta i catyi ra Juan sihin ra: Ma zatyyahvi zana ndo sii ñiyivi minoo cuhva ña catyi ley. Catyi ra Juan.

14 Tacuan ta i ndaca tuhun tucu zuhva ra zandaru sii ra Juan ta catyi ra: Ta nduhvi tucu, ¿ña sa cuñi si zavaha ndi? Catyi ra. Ta i catyi ra Juan sihin ra: Ma quindyaa ndo ndaha tyiño ñiyivi. Ta ma zayuhu xaan ndo sii ñiyivi. Ma tyaa ndo cuatyi sata ñu tatu ña ndisa. Ta ndoo ndo vaha ta yahvi ñi ndo. Catyi ra Juan.

15 Ta i nacañi ñi ñiyivi sa cuenda ra Juan tatu ra Cristo cuu ra a yivi vaty ndatu ñu sa cua quisi ra Cristo.

16 Ta i catyi ra Juan sihin tandihi ñu: Ndisa zacoo ndutye sii ndo sihin ndutya, zoco vasi inga ra cahnu ca ta ziqui mi. Ña tahan si sii, nu sa cui muzu ra ta cuize ndisa ra, zoco zuun ñi maa ra i saha tyiño sii. Ta maa ra cua zacoo ndutya sii ndo sihin Taty Ii ta sihin ñúhu.

17 Sa ndaha ra pala ra, ta cua zanduvii ra siti trigo ra, ta cua tava zii ra zoo si. Cua zandu-ii ra sii trigo cuan, ta cua cucumi vaha ra sii si, ta cua cahmi ra zoo si sisi minoo ñúhu sa ma ndahva ca. Tacuan i catyi ra Juan sihin ñiyivi.

18 Ta sihin cuaha xaan ca cuhva i cahan ra Juan sihin ñiyivi, ta i zayuhu ra sii ñu, ta i nacaty ra vaty cua quisi minoo ra cua zacacu sii ñiyivi.

19 I nacaty ra Juan sihin ra rey Herodes tandihi cui sa ña vaha sa i zavaha ra vaty i quihin ra sii ña Herodías, ñazih ra Felipe yañi ra.

²⁰ Cuñi si sa zanduvaha ra Herodes cuhva iyo ra, zoco i zavaha ra minoo ca sa ña vaha ta i tyihi ra sii ra Juan vehe caa.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

²¹ Cuaha xaan ñiyivi i zacoo ndutya ra Juan, ta i zacoo ndutya ra sii ra Jesús. Ta cuhva sa sicoo ndutya ra Jesús, i cahan ra sihin ra Ndyoo, ta i nuña andivi.

²² Ta i noo Tatyí li ziqui ra tañi minoo paloma. Ta i siñi ñiyivi minoo nduzu sa quita andivi ta catyi si: Yoho cuu zehi, ra cuñi xein. Zi xaan cuñi suhun. Catyi nduzu cuan.

Ñiyivi sahnú sii ra Jesús

²³ Oco usi cuiya ra Jesús ta i quisaha zatyiño ra. Tandihí ñiyivi i sica iñi ñu vatyi zehe ra José cuu sii ra. Ta ra José, zehe ra Elí cuu sii ra.

²⁴ Ta ra Elí, zehe ra Matat cuu sii ra. Ta ra Matat, zehe ra Leví cuu sii ra. Ta ra Leví, zehe ra Melqui cuu sii ra. Ta ra Melqui, zehe ra Jana cuu sii ra. Ta ra Jana, zehe ra José cuu sii ra.

²⁵ Ta ra José cuan, zehe ra Matatías cuu sii ra. Ta ra Matatías, zehe ra Amós cuu sii ra. Ta ra Amós, zehe ra Nahum cuu sii ra. Ta ra Nahum, zehe ra Esli cuu sii ra. Ta ra Esli, zehe ra Nagai cuu sii ra.

²⁶ Ta ra Nagai, zehe ra Maat cuu sii ra. Ta ra Maat, zehe ra Matatías cuu sii ra. Ta ra Matatías, zehe ra Semei cuu sii ra. Ta ra Semei, zehe ra José cuu sii ra. Ta ra José cuan, zehe ra Judá cuu sii ra.

²⁷ Ta ra Judá, zehe ra Joana cuu sii ra. Ta ra Joana, zehe ra Resa cuu sii ra. Ta ra Resa, zehe ra Zorobabel cuu sii ra. Ta ra Zorobabel, zehe ra

Salatiel cuu sii ra. Ta ra Salatiel, zehe ra Neri cuu sii ra.

²⁸ Ta ra Neri, zehe ra Melqui cuu sii ra. Ta ra Melqui, zehe ra Adi cuu sii ra. Ta ra Adi, zehe ra Cosam cuu sii ra. Ta ra Cosam, zehe ra Elmodam cuu sii ra. Ta ra Elmodam, zehe ra Er cuu sii ra.

²⁹ Ta ra Er, zehe ra Josué cuu sii ra. Ta ra Josué, zehe ra Eliezer cuu sii ra. Ta ra Eliezer, zehe ra Jorim cuu sii ra. Ta ra Jorim, zehe ra Matat cuu sii ra.

³⁰ Ta ra Matat, zehe ra Leví cuu sii ra. Ta ra Leví, zehe ra Simeón cuu sii ra. Ta ra Simeón, zehe ra Judá cuu sii ra. Ta ra Judá, zehe ra José cuu sii ra. Ta ra José, zehe ra Jonán cuu sii ra. Ta ra Jonán, zehe ra Eliaquim cuu sii ra.

³¹ Ta ra Eliaquim, zehe ra Melea cuu sii ra. Ta ra Melea, zehe ra Mainán cuu sii ra. Ta ra Mainán, zehe ra Matata cuu sii ra. Ta ra Matata, zehe ra Natán cuu sii ra.

³² Ta ra Natán, zehe ra David cuu sii ra. Ta ra David, zehe ra Isaí cuu sii ra. Ta ra Isaí, zehe ra Obed cuu sii ra. Ta ra Obed, zehe ra Booz cuu sii ra. Ta ra Booz, zehe ra Salmón cuu sii ra. Ta ra Salmón, zehe ra Naasón cuu sii ra.

³³ Ta ra Naasón, zehe ra Aminadab cuu sii ra. Ta ra Aminadab, zehe ra Aram cuu sii ra. Ta ra Aram, zehe ra Esrom cuu sii ra. Ta ra Esrom, zehe ra Fares cuu sii ra. Ta ra Fares, zehe ra Judá cuu sii ra.

³⁴ Ta ra Judá, zehe ra Jacob cuu sii ra. Ta ra Jacob, zehe ra Isaac cuu sii ra. Ta ra Isaac, zehe ra Abraham cuu sii ra. Ta ra Abraham, zehe ra Taré cuu sii ra. Ta ra Taré, zehe ra Nacor cuu sii ra.

³⁵ Ta ra Nacor, zehe ra Serug cuu sii ra. Ta ra Serug, zehe ra Ragau cuu sii ra. Ta ra Ragau, zehe

ra Peleg cuu sii ra. Ta ra Peleg, zehe ra Heber cuu sii ra. Ta ra Heber, zehe ra Sala cuu sii ra.

³⁶ Ta ra Sala, zehe ra Cainán cuu sii ra. Ta ra Cainán, zehe ra Arfaxad cuu sii ra. Ta ra Arfaxad, zehe ra Sem cuu sii ra. Ta ra Sem, zehe ra Noé cuu sii ra. Ta ra Noé, zehe ra Lamec cuu sii ra.

³⁷ Ta ra Lamec, zehe ra Matusalén cuu sii ra. Ta ra Matusalén zehe ra Enoc cuu sii ra. Ta ra Enoc, zehe ra Jared cuu sii ra. Ta ra Jared, zehe ra Mahalaleel cuu sii ra. Ta ra Mahalaleel, zehe ra Cainán cuu sii ra.

³⁸ Ta ra Cainán, zehe ra Enós cuu sii ra. Ta ra Enós, zehe ra Set cuu sii ra. Ta ra Set, zehe ra Adán cuu sii ra. Ta ra Adán, zehe ra Ndyoo cuu sii ra.

4

Cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús

¹ Ta i situ cuii Tatyí Ii Ndyoo sii ra Jesús sa yaha sicoo ndutya ra. Ta i quita ra nu cu si yuu Jordán, ta sindyaca Tatyí Ii ra Ndyoo sii ra minoo nu ityi xaan.

² Yucuan i sindyaa ra uu xico quívi, ta i nducu coto ihñi cuihna sii ra. Ta sisi quívi cuan ñahñi maa i sasi ra. Ta yaha cuan, ta i sizoco xaan ra.

³ Ta i catyi cuihna sihin ra: Tatu ndisa vatyi Zehe ra Ndyoo cuu suun, catyun sihin yuu sa catuu ihya vatyi nanduu si pan. Catyi cuihna sihin ra Jesús.

⁴ Ta i catyi ra Jesús sihin cuihna: Catyi Tuhun Ndyoo vatyi ña maa sihin sa casi ñi yo ta cundito yo. Sihin sa sasi yo ndito coño ñuhu yo, zoco sihin sa tyaa yo yahvi tuhun cahan ra Ndyoo ta ndito añima yo sa ndisa cuii. Catyi ra Jesús sihin cuihna.

5 Tacuan ta i sindyaca cuihna sii ra Jesús xiñi minoo yucu zucu xaan, ta i zañaha ra tandihí cuii ñuu ñiyivi sii ra.

6 Ta i catyi cuihna sihin ra Jesús: Ndaha mi ndyaa tandihí ya vatyí saha ra Ndyoo sa cundyaca ñehi tandihí ñuu ñiyivi ya. Ta cuu cuhve sii si sii yoo ra cuñi, ta cua cundyaca ñaha ra.

7 Ta cua cuhve tandihí si suun tatu cua cuiñi situn nui ta zacahnun sii. Catyi cuihna sihin ra Jesús.

8 Zoco i catyi ra Jesús sihin cuihna: Cuiñi siyo suun sii, cuihna, vatyí catyi Tuhun Ndyoo vatyí ñn ñi sii maa ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii ndi cua zacahnu ndi. Ta ñn ñi tyiño maa ra cua zacuu ndi. Catyi ra Jesús sihin cuihna.

9 Yaha cuan ta i sindyaca cuihna sii ra Jesús ndya ñuu Jerusalén. Ta i zandaa ra sii ra xiñi vehe ñuhu cahnu. Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Tatu ndisa vatyí Zehe ra Ndyoo cuu suun, ndavon ndya nu ñuhu.

10 Vatyí catyi Tuhun Ndyoo: “Cua cuhva ra Ndyoo tyiño sii ángel ra vatyí zacuenda ra suun.

11 Cua naqueen ra suun sihin ndaha ra ta ma ñicuehe sohon sihin minoo yuu.” Catyi cuihna sihin ra Jesús.

12 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi Tuhun Ndyoo vatyí ma nducu coto ihñi ndi sii ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii ndi. Catyi ra.

13 Ta ñá cuu zandavi ñaha cuihna sii ra Jesús. Ta cuahan cuihna zuhva ñi quivi.

Iquisaha ra Jesús zatyiño ra tyiño ra Ndyoo nu cu si Galilea

14 Ta sa yaha sa nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús, ta ziqui i quisi nanuhu ra Jesús ndyaa Galilea. Situ cuii ra sihin tundyee iñi Tatyí Ii. Ta i cahan ñiyivi tuhun ra nacahnu cuii ityi cuan.

15 Ta i zacuaha ra sii ñiyivi sisi vehe ñuhu tahan tahan ñuu. Ta i zacahnu tandihi ñiyivi sii ra.

Cuhva i zavaha ñiyivi sihin ra Jesús ñuu Nazaret

16 Tacuan ta i nasaa ra Jesús ñuu Nazaret nu i sahnun ra. Ta minoo quivi quitatu ñiyivi i quihvi ra vehe ñuhu tañi sa tuhva maa ra zavaha, ta i sicuñi ndyaa ra vatyí cua cahvi ra Tuhun Ndyoo.

17 Ta i saha ñu minoo libro Tuhun Ndyoo sii ra sa i tyaa ra Isaías, minoo ra profeta ta sa naha. Ta i nuña ra libro, ta i nañihi ra nu catyi si tyehen, ta i cahvi ra tuhun ya:

18 Ndyaa Tatyí Ii ra Ndyoo sihin, vatyí maa ra i tyaa tyiño sii, vatyí nacatyí tuhun vaha ra sihin ñiyivi ndahvi.

I tasi ra sii, sa zacote sii ñu ndyaa ndaha ra ña vaha vatyí cua quita ñu.

Ta zacote sii ñu cuaa vatyí cua nandyehé ñu.

Ta zacote sii ñu ndyehé tundoho vatyí cua cacu ñu.

19 Ta zacote sii ñiyivi vatyí sa saa quivi cua cuhva xaan ra Ndyoo sa vaha sii ñu.

Tacuan i cahvi ra Jesús.

20 Ta sa ndihi cahvi ra, ta i nacazi ra libro, ta nacuhva ra sii minoo ra zatyíño vehe ñuhu cuan. Ta i sicundyaa ra. Ta i ndyehé xaan tandihi ñiyivi yucu yucuan sii ra.

21 Ta i quisaha catyi ra sihin ñu: Zuun ñi vityí natahan si ityi nuu maa ndo cuhva catyi tuhun ya. Catyi ra Jesús.

²² Ta tandihí ñiyiví yucu yucuan, vaha i cahan ñu sa cuenda ra Jesús. Ta iyo cuñi ñu sihin sa cahan ra vatyí vaha xaan si. Ta i nducu tuhun ñu sii tahan ñu: ¿Atu yiví ra ihya cuu zehe ra José? Catyí ñu.

²³ Ta i catyí ra Jesús sihin ñu: Site cuhva sica iñi ndo. Ta tyehen cua catyí ndo sihin: “Yoho ra cu médico, xihna ca sii moo zanduvohon.” Ta cua catyí tucu ndo: “Sa siñi ndi sa zavohon ñuu Capernaum. Cuhva cuan zavaha tucun ñuu moo.” Tacuan cua catyí ndo sihin. Catyí ra Jesús.

²⁴ Tacuan ta i catyí ra Jesús: Sa ndisa catyí sihin ndo vatyí minoo ra profeta, ña tyaa ñiyiví ñuu ra yahví sii ra.

²⁵ Ta catyí sa ndisa sihin ndo vatyí cuaha xaan ñundahví hebreo, ñu sihi yí, i sicoo quiví i sica noo ra Elías. Ta ñá coon zavi uñi cuiya zazava. Ta sicoo xaan tama nacahnu.

²⁶ Zoco ñá tasi ra Ndyoo sii ra Elías vatyí tyindyee ra sii numinoo ñundahví hebreo. I tasi ra Ndyoo sii ra nu ndyaa minoo ñandahví minoo ñuu nañi Sidón nu cu si Sarepta. Catyí ra Jesús.

²⁷ Ta i catyí tucu ra Jesús: Cuaha xaan ra hebreo huhu sihin cuehe sa tyahyu ra quiví i sica noo ra Eliseo, ra cu profeta. Zoco ñá nduvaha numinoo ra hebreo, zoco i nduvaha ra Naamán, minoo ra ñuu Siria. Catyí ra Jesús.

²⁸ Ta sa siñi ñiyiví ñoho vehe ñuhu tuhun cuan, i cuxaan xaan tandihí ñu.

²⁹ Ta i nduvita ñu. Ta i tñn ñu sii ra Jesús sindyaca ñu sii ra yuñuu nu iñi noo vatyí cua zavita ñu sii ra yucuan.

³⁰ Zoco i yaha ra Jesús mahñu ñu, ta cuahan ra.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra ñoho tatyí cuihna

³¹ Ta cuahan ra Jesús ñuu Capernaum nu cu si Galilea. Ta tahan quiví quitatu ñiyiví i zacuaha ra sii ñu.

³² Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva cahan ra vatyí cahan ra tañi minoo ra sito xaan tañi cahan ra ndyaca ñaha vatyí cahan ra sihin sa siñi tuñi ra Ndyoo.

³³ Ta sisi vehe ñuhu sicoo minoo ra ñoho minoo tatyí ña vaha sii, ta saa xaan i cana saa ra ta catyí ra:

³⁴ Zañon sii ndi, yoho ra Jesús. ¿Ñaa sa cuñun sihin ndi? Catyí ra. ¿Atu vasi zanoon sii ndi? Site yoo ra cuun. Yoho cuu ra Ii, ra tasi ra Ndyoo. Tacuan i catyí ra cuan zacuu tatyí cuihna.

³⁵ Ta i cahan ra Jesús sihin tatyí ña vaha cuan, ta i catyí ra: Taxi ñi, ta zañon sii ra ya. Catyí ra. Tacuan ta i zanduva tatyí cuihna sii ra cuan mahñu nu yucu ñiyiví, ta i quita si, ta ñá zañicuehe si sii ra.

³⁶ Ta i yuhu xaan tandihí ñiyiví i ndyehe. Ta i catyí ñu sihin tahan ñu: ¿Ñaa tuhun cuu ya? Iyo xaan cuhva ta tundyee iñi sii ra Jesús, ta cuu cahan ra sihin tatyí cuihna ta quita si. Catyí ñu.

³⁷ Ta nacahnu cuii yucuan i cahan xaan ñiyiví tuhun ra.

Zanduvaha ra Jesús sii tyizo ra Simón Pedro

³⁸ Ta i quita ra Jesús vehe ñuhu cuan, ta i quihví ra vehe ra Simón. Ta cuhu xaan tyizo ra Simón sihin cahñi. Ta i cahan ñu sihin ra Jesús sa cuenda ña.

³⁹ Ta i saa ra Jesús nu catuu ña, ta i catyí ra sihin cuehe cuan vatyí naquita si. Ta i quita cahñi cuan

sii ña. Ta zuun ñi cuhva cuan i nduvita ña, ta i zavaha ña sa casi ra.

Zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyivi cuhu

⁴⁰ Ta cuhva sa cua cuizo ñicandyi i quisi ndyaca ñiyivi sii tandihi ñiyivi cuhu iyo vehe ñu, ñaa ndihi cuui ca cuehe. Ta i tyizo ra Jesús ndaha ra ziqui minoo minoo ñu, ta i zanduvaha ra sii ñu.

⁴¹ Ta i quita tucu tatyí cuihna sii cuaha xaan ñiyivi cuan, ta i cana saa si ta catyí si: Yoho cuu ra cu Zehe Ndyoo. Catyí si. Zoco ñá saha ra Jesús sa cahan ca si vatyí nacoto si sii ra vatyí ra zacacu sii ñiyivi cuu ra.

Nacatyí ra Jesús Tuhun Ndyoo nacahnu Galilea

⁴² Ta sa cundisi inga quivi, ta i quita ra Jesús ñuu cuan. Cuahan ra minoo nu ityí xaan nu yoñi ñiyivi iyo. Zoco i nanducu ñiyivi sii ra, ta i saa ñu nu ñoho ra, ta cuñi ñu sa ndoo ra sihin ñu.

⁴³ Zoco i catyí ra Jesús sihin ñu: Cuñi si sa zacote sii ñiyivi inga ñuu cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyí yucuan cuenda i tasi ra Ndyoo sii.

⁴⁴ Ta tacuan i sica noo ra Jesús, ta i nacatyí ra Tuhun Ndyoo tandihi vehe ñuhu nacahnu Galilea.

5

Cuhva i saha ra Jesús ndatu sii ra tñn tyiyaca, ta i ñihi xaan ra tyiyaca

¹ Minoo saha nandyaa ra Jesús yuhu miñi sa nañi Genesaret, ta i saa coyo ñiyivi. Ta tñn xaan i siyucu ñu vatyí cuñi ñu cuiñi ñu Tuhun Ndyoo.

² Ta i ndyehe ra Jesús uu tahan barco yatyí ñi yumiñi. Ta sa quita coyo ra tñn tyiyaca ta nacatya ra taraya ra.

³ Tacuan ta i quihv̄i ra Jesús sisi minoo barco sa cuu sii ra Simón, ta i catyi ra sihin ra vatyi nazatuhva ra zuhva ca sii tu nu cono ca. Ta ziqui i sicundyaa ra Jesús sisi barco, ta i quisaha zacuaha ra sii ñiyiv̄i yucu yumiñi cuan.

⁴ Cuhva sa ndih̄i cahan ra ta i catyi ra sihin ra Simón: Zacuhun barcun ndya nu cono ca ta cañi ndo taraya ndo nu ndutya vatyi cua t̄in ndo tyiyaca. Catyi ra Jesús.

⁵ Ta i nacahan ra Simón ta catyi ra: Maestro, sa zatyíño xaan ndi ñiyaca cuii, ta ñá ñihi maa ndi. Zoco tatu moo catyi, cua cañi tucu ndi taraya. Catyi ra Simón.

⁶ Ta sa zavaha ra kuhva cuan, ta i t̄in ra cuaha xaan tyiyaca, ndya kuhva i tahndya taraya ra sihin sa vee ti.

⁷ Ta i saha ra zeña sii ra tahan ra sa ñoho inga barco vatyi naquisi tyindyee ra sii ra. Ta i quisi ra, ta i zacutu ra nduu tahan barco cuan sihin tyiyaca cuan, ta ndya kuhva i cuñi ndyee tu.

⁸ Ta sa ndyehe ra Simón Pedro kuhva cuan, ta i sicuiñi siti ra nuu ra Jesús. Ta i quisaha catyi ra sihin ra: Zandon sii, tata, vatyi ra iyo xaan cuatyi cui.

⁹ Iyo xaan i cuñi ra Simón ta tandih̄i ra ndih̄i sihin ra vatyi cuaha xaan tyiyaca i t̄in ra.

¹⁰ Ta iyo xaan cuñi tucu ra Jacobo sihin ra Juan zehe ra Zebedeo. I zatyíño ra ñin ñi sihin ra Simón. Ta i catyi ra Jesús sihin ra Simón: Ma iyo xaan cuñun. Ndyá vityi ma t̄in con tyiyaca. Cua t̄in sii ñiyiv̄i vatyi cua zacoton Tuhun Ndyoo sii ñu. Catyi ra Jesús sihin ra Simón.

¹¹ Ta sa yaha zandaa ra barco ra nu ñuhu ityi, i zandoo tandihî uñi tahan ra sii tandihî ndaha tyiño ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra tyahyu

¹² Ta minoo qui^vi ndyaa ra Jesús minoo ñuu nu ndyaa minoo ra tyahyu. Ta sa ndyehe ra sii ra Jesús, sicuiñi siti ra nuu ra Jesús, ta i nacañi noo ra xiñi ra ndya nu ñuhu. Ta i sica xaan ra sii ra ta catyi ra: Tata, iyo cuhva suun; ta cuu zanduvohon sii tatu cuñun. Catyi ra.

¹³ Ta i tyizo ra Jesús ndaha ra xiñi ra, ta i catyi ra: Cuñi. Sa nduvohon. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita cuehe tyahyu cuan sii ra.

¹⁴ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma nacatyun sihin numinoo ñiyi^vi. Zoco cuhun nu ndyaa ra cu zutu ta cuhvon ñaa ndihî sa tahan si cuhvon tañi i catyi ra Moisés, ta cua cuu si minoo sa ndaa sii ra cu zutu vatyî sa nduvohon. Catyi ra Jesús sihin ra.

¹⁵ Zoco vazu i catyi ra Jesús sihin ra vatyî ma nacatyî ra sihin ñiyi^vi, zoco cuaha xaan ñiyi^vi i ñihi tuhun cuan. Ta cuaha xaan cuaha xaan ñiyi^vi i titahan vatyî cuñi ñu tyizoho ñu sa cahan ra Jesús, ta cuñi ñu sa zanduvaha ra sii ñu.

¹⁶ Zoco i quita ra Jesús nu yucu ñu ndya minoo nu ityi xaan nu yoñi ñiyi^vi iyo, ta yucuan i cahan ra sihin ra Ndyoo.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii

¹⁷ Minoo qui^vi zacuaaha ra Jesús sii ñiyi^vi, ta yucu zuhva ra fariseo ta ra maestro cuenda ley hebreo. I quita ra cuan ñuu Jerusalén ta inga ñuu ndyihî nacahnu Galilea ta Judea. Ta sicoo xaan

tundyee iñi ra Ndyoo sihin ra Jesús qui^{vi} cuan, ta i zanduvaha xaan ra sii ñiy^{vi} huhu.

18 Tacuan ta i saa coyo ra ndyizo sii minoo ra huhu sihin minoo tyuhva. I nducu ra huhva qui^{hvi} ra sisi vehe vatyi cuñi ra caqui ra sii ra nu nandyaa ra Jesús.

19 Zoco ñá ñihi ra huhva qui^{hvi} ra vatyi tuu xaan ñiy^{vi}. Tacuan ta i ndaa ra xiñi vehe, ta i tyaa siyo ra huhva tyiyo, ta i zanoo ra sii ra nu nandyaa ra Jesús mahñu ñiy^{vi}.

20 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi sino xaan iñi tandi^{hi} ra, ta i catyi ra sihin ra huhu: Tata, sa ndasi tandi^{hi} cuatyun. Catyi ra Jesús.

21 Tacuan ta ra maestro cuenda ley cuan sihin ra fariseo i quisaha sica iñi ra: “¿Yoo ra cuu ra ya? Quiñi xaan cahan ra sii ra Ndyoo. Sica iñi ra vatyi cuu zandasi ra cuatyi yo, zoco minoo tuhun ñi maa ra Ndyoo cuu zandasi cuatyi yo.”

22 Zoco i sito ra Jesús huhva sica iñi ra, ta i quisaha catyi ra sihin ra: ¿Ñaa cuenda sica iñi ndo tacuan?

23-24 ¿Ñaa sa ña y^{hi} ca catyi yo? ¿Atu y^{hi} ca catyi yo? “Sa ndasi cuatyun”, a y^{hi} ca catyi yo: “Nduviton ta cacon; sa nduvohon.” Ña y^{hi} catyi yo: “Sa ndasi cuatyun.” Vatyi y^{vi} sa ndyehe yo cuu huhva cuan. Ma coto ñiy^{vi} tatu ndisa a ña ndisa. Zoco cua ndyehe ñu tatu zanduvaha yo sii minoo ñiy^{vi} sa ndisa. Ta vityi cua zañehi sii ndo vatyi cuu zacui tandi^{hi} vatyi ra i quisi ndya gloria cui. Cuu zandasi cuatyi ñiy^{vi}, ta cuu zanduvehi sii ra ya. Catyi ra Jesús. Ta i catyi ra sihin ra huhu

catuu yucuan: Catyi suhun, nduviton. Naquihin tyuhvon ta cunuhun ndya vehun.

²⁵ Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ra, ta i naquihin ra tyuhva ra, ta cua nuhu ra ndya vehe ra. Ta ityi cuahan ra zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo.

²⁶ Ta iyo xaan i cuñi tandihí ñiyívi, ta i zacahnu ñu sii ra Ndyoo. Ta i yuhu xaan ñu, ta i catyi ñu: Vityi ndisa i ndyehe yo minoo sa iyo xaan caa.

Cana ra Jesús sii ra Leví

²⁷ Ta sa yaha cuan, ta i quita ra Jesús vehe cuan, ta cuahan ra. Ta i ndyehe ra sii minoo ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha romano. Leví nañi ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho sihin.

²⁸ Tacuan ta i nduvita ra Leví. I zandoo ra tandihí sa sii ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.

²⁹ Tacuan ta i zavaha ra Leví minoo vico cahnu xaan vehe ra sa cuenda ra Jesús. Ta cuaha xaan ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha sindyaa mesa sihin inga ca ñiyívi.

³⁰ (I sica iñi ra fariseo ta ra maestro cuenda ley hebreo vatyi ñahñi cuatyi maa ra), ta yucuan cuenda i quisaha cahan cuehe ra sihin ra sica noo sihin ra Jesús, ta catyi ra: ¿Ñaa cuenda sasi ndo ta sihi ndo sihin ra tava xuhun ta ra iyo xaan cuatyi?

³¹ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra iyo vaha, ña siñi ñuhu minoo médico sii ra. Zoco ra cuhu, siñi ñuhu médico sii ra.

³² Ta maa ndo sica iñi ndo vatyi vaha xaan ndo; ñahñi cuatyi ndo cuñi ndo. Yucuan cuenda ña vasi tyindyeyi sii maa ndo. Vasi tyindyeyi sii ñu sito vatyi iyo cuatyi ñu vatyi cua nazama ñu cuhva iyo ñu. Catyi ra Jesús.

Ndaca tuhun ñiyivi sii ra Jesús ñaa cuenda ña cuñi ra sica noo sihin ra cahñi zoco ra sii ra

³³ Tacuan ta i quisaha ndaca tuhun ra cuan sii ra Jesús ta catyi ra: Ra ndyico sii ra Juan ta sii ra fariseo, tuhva ra sahñi zoco sii ra, ta cahan ra sihin ra Ndyoo. Zoco ra sica noo sihin moo, tandihi quiivi sasi ra xita ta sihi ra ndutya. ¿Ñaa cuenda?

³⁴ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu cuu sa ma cuhva ndo casi ñu yucu minoo vico tindaha tatu ndyaa ra i tindaha sihin ñu? Ma cuu. Cuñi ñu casi ñu vatyi zii xaan cuñi ñu.

³⁵ Zoco cua saa quiivi cua ndihi vico. Cua cuhun ra i tindaha vatyi cua quindyaa ñiyivi sii ra. Tacuan ta ziqui ma casi ra sica noo sihin ra xita.

³⁶ Tacuan ta i cahan ra Jesús ziqui minoo cuhva, ta i catyi ra: Yoñi ñiyivi cua cahndya minoo zahma saa ta natyaa ñu zuhva si sii minoo zahma sahnu vatyi cua ndiyi zahma saa cuan, ta ziqui cua tahndya ca zahma sahnu cuan. Ta ña vaha naha si ndihi ca tatu natyaa ñu zahma saa sii zahma sahnu.

³⁷ Ta yoñi zavaha ndixi panela sisi quizi sahnu vatyi cua cuizo si ta ndaa si. Ta cua cahndi quizi cuan tatu sahnu si. Ta cua cati ndixi ta cua tivi quizi.

³⁸ Cuñi si quizi saa tatu zavaha ñiyivi ndixi panela, ta ma ndoyo ñuhu si.

³⁹ Ta tatu sa sihi minoo ra ndixi panela sa ndaa, ma cuñi ra sa ñá ndaa vatyi catyi ra: “Vaha ca ndixi sa ndaa.” Ndixi sahnu ca cuu si cuan. (Ta tacuan iyo ñiyivi sihin costumbre ñu. Sa caan xaan ñu sii sa sahnu, ta ma cuu nazaca si sihin minoo cuhva saa.)

6

Tohon ra sica noo sihin ra Jesús yoco trigo quiví quitatu ñiyiví

¹ Mínoo quiví quitatu ñiyiví i yaha ra Jesús mahñu itu trigo ñiyiví. Ta ra sica noo sihin ra i tohon ra zuhva yoco trigo ta i zavii ra sihin ndaha ra, ta sasi ra sii si.

² Tacuan ta i catyi zuhva ra fariseo sihin ra: Ña catyi ley yo sa zatyño yo quiví quitatu ñiyiví. ¿Ñaa cuenda zatyño ndo?

³ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu tañaha ca cahvi ndo cuhva i zavaha ra David ta ra ndihí sihin ra mínoo quiví i sizoco xaan ra?

⁴ I quihví ra sisi vehe ñuhu, ta i quihin ra pan ii. Ta i sasi ra sii si, ta saha ra sii ra ndihí sihin ra. Ta catyi ley vatyi maa ñi ra cu zutu tahan si casi pan cuan. Catyi ra Jesús.

⁵ Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ra i quisi ndya gloria cui, ta ndyaca ñaha tuqui quiví quitatu ñiyiví.

Zanduvaha ra Jesús sii mínoo ra na-ityi ndaha

⁶ Ta inga quiví quitatu ñiyiví i quihví ra Jesús sisi vehe ñuhu ta zacuaha ra sii ñiyiví. Ta yucuan i ndyehe ra sii mínoo ra na-ityi ndaha siyo cuaha.

⁷ Ta ra maestro cuenda ley hebreo sihin ra fariseo i ndyehe xaan ra sii ra Jesús tatu cua zanduvaha ra sii ra cuan quiví quitatu ñiyiví. Tacuan ta cua cuu tyaa ra cuatyí sata ra.

⁸ Zoco sa sito ra Jesús cuhva sica iñi ra, ta i catyi ra sihin ra na-ityi ndaha: Nduvita. Ta cuiñi ndyoon mahñu. Ta i nduvita ra, ta sicuiñi ndyaa ra mahñu.

⁹ Ta ziqui i nducu tuhun ra Jesús sii ra yucu yucuan ta catyi ra: Minoo ñi tuhun cua nducu tuhun sii ndo. ¿Atu catyi ley vatyi zavaha yo sa vaha a sa ña vaha qui^{vi} quitatu ñiyi^{vi}? ¿Atu zacacu yo sii ñiyi^{vi} a cahñi ndihⁱ yo sii ñu?

¹⁰ Ta i ndyehe ra Jesús sii minoo minoo ra yucu yucuan. Ta i catyi ra sihin ra cuhu: Nandica ndohon. Ta i nandica ra ndaha ra, ta i nduvaha ndaha ra.

¹¹ Ta zuhva ra yucu yucuan, i cuxaan xaan ra, ta i natuhun tahan ra yozo caa cua zavaha ra sihin ra Jesús.

I casi ra Jesús usi uu tahan ra apóstol

¹² Ta minoo qui^{vi} i ndaa ra Jesús minoo yucu vatyi cua caca tahvi ra sii ra Ndyoo. Ta i cahan ra sihin ra Ndyoo ñiyaca cuii.

¹³ Ta cuhva sa cundisi i cana ra sii tandihⁱ ra sica noo sihin ra, ta i casi ra usi uu tahan ra vatyi cuu ra apóstol, ta cua tava ra Jesús tyiño sii ra.

¹⁴ Ta ihya cuu zivⁱ sa usi uu tahan ra: Ra Simón Pedro, ta yañi ra, ra Andrés. Ra Jacobo, ra Juan, ra Felipe, ta ra Bartolomé.

¹⁵ Ta ra Mateo, ta ra Tomás, ta ra Jacobo zehe ra Alfeo ta ra Simón Zelote.

¹⁶ Ta ra Judas, yañi ra Jacobo, ta ra Judas Iscariote, ra cua xico sii ra Jesús.

Zacuaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyi^{vi}

¹⁷ Ta i noo ra Jesús yucu cuan sihin sa usi uu tahan ra cuan. Ta i sicuñi ndyaa ra minoo nu ndaa sihin ra sica noo sihin ra ta sihin cuaha ca ñiyi^{vi}, ñu i quita coyo nacahnu Judea ta ñuu Jerusalén ta ñuu Tiro sihin ñuu Sidón sa ndyaa yuhu tyañuhu. I saa

ñu yucuan vatyí cua cuiñi ñu sa cahan ra Jesús. Ta ñu cuhu, cuiñi ñu sa zanduvaha ra sii ñu.

¹⁸ Ta ñiyivi ñoho tatyí ña vaha, i nduvaha tucu ñu.

¹⁹ Ta tandihí ñu, cuiñi ñu tñn ñu sii ra Jesús vatyí iyo tundyee iñi ra Ndyoo sii ra Jesús, ta i zanduvaha si sii tandihí ñu.

Ñiyivi ñihi tumañi iñi ta ñiyivi ma ñihi tumañi iñi

²⁰ Tacuan ta i ndyehe ra Jesús sii ñiyivi sica noo sihin ra. Ta i catyí ra: Tandihí ndoho sa ndahvi, zñi xaan cuu sii ndo vatyí tahan si sii ndo sa cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ndo.

²¹ Ta tandihí ndoho sa sizoco vityí, zñi xaan cuu sii ndo vatyí cua coo quivi ta ma ndyehe ca ndo zoco. Ta tandihí ndoho sa sacu xaan vityí, zñi xaan cuu sii ndo vatyí cua coo quivi ñahñi ca tucuihya iñi cua coo sii ndo. Ta cua vacu ndo sihin sa zñi cuiñi ndo.

²² Zñi xaan cuu sii ndo tatu ña cuu ndyehe ñiyivi sii ndo, ta tatu cua tava ñu sii ndo nu yucu ñu, a tatu cahan cuehe ñu sii ndo a tatu catyí ñu vatyí ñiyivi ña vaha cuu ndo vatyí sino iñi ndo sii mi, ra i quisi ndya gloria cui.

²³ Zñi xaan cuiñi ndo quivi ndyehe ndo tundoho cuan, ta ndava ndo sihin sa zñi cuiñi ndo vatyí cahnu xaan sa cua cuhva ra Ndyoo sii ndo gloria. Zuun ñi cuhva ña vaha cuan i zavaha ñiyivi sahnú ta tyiemvu sihin ra profeta.

²⁴ Zoco ndahvi ndoho ra cuca vityí vatyí sa iyo sa zñi sii ndo ihya ñuu ñiyivi ya.

²⁵ Ta ndahvi ndoho ra sica iñi vatyí ñahñi sa cumañi sii ndo vityí vatyí cua coo quivi cua ndyehe xaan ndo zoco. Ta ndahvi ndoho tatu

zīi xaan cuñi ndo vityi vatyi cua coo quiv̄i cua nducuihya xaan iñi ndo, ta cua vacu xaan ndo.

²⁶ Ta ndahvi ndoho tatu catyi tandih̄i ñiyiv̄i vatyi vaha xaan ndo vityi vatyi zuun ñi cuhva cuan i cahan ñiyiv̄i sahn̄u sii ñu cuenda ra i catyi vatyi profeta ra Ndyoo cuu ra, ta ña ndisa ra.

Cuñi xaan ndo sii ñiyiv̄i xaan iñi sii ndo

²⁷ Tandih̄i ndoho ra siñi sa quehin, catyi sihin ndo vatyi cuñi xaan ndo sii ñu xaan iñi sii ndo. Zavaha ndo sa vaha sihin ñiyiv̄i ña cuu ndyehe sii ndo.

²⁸ Cahan vaha ndo sihin ñiyiv̄i cahan ndya vaha ñi sii ndo, ta cahan ndo sihin ra Ndyoo cuenda ñiyiv̄i zavaha sa ña vaha sihin ndo.

²⁹ Tatu iyo ra cati ii siyo x̄iti ndo, cuhva ndih̄i ndo inga siyo nacati ra. Tatu iyo ra quindyaa siqueta ndo, cuhva ndih̄i ndo camisa ndo sii ra.

³⁰ Cuhva ndo ñaa ndih̄i sa sica ñiyiv̄i sii ndo, ta tatu iyo ra quindyaa sa sii ndo, ma nandaca ndo sii si.

³¹ Tatu cuñi ndo sa cua zavaha ñiyiv̄i sa vaha sihin maa ndo, tacuan zavaha tucu maa ndo sihin maa ñu.

³² Tatu in̄ ñi sii ñiyiv̄i cuñi xaan sii ndo cuñi ndo, ¿ñaa sa vaha zavaha ndo cuhva cuan? vatyi tacuan tucu zavaha ñiyiv̄i quiñi xaan iyo. Cuñi xaan ñu sii ñiyiv̄i sa cuñi sii maa ñu.

³³ A tatu zavaha ndo sa vaha sihin ñiyiv̄i zavaha sa vaha sihin ndo, ¿ñaa sa vaha zavaha ndo cuhva cuan? vatyi tacuan tucu zavaha ñiyiv̄i quiñi xaan iyo.

³⁴ A tatu saha noo ndo ndaha tyiño ndo sii ñiyiv̄i vatyi cuñi ndo sa zaha ñu tumañi iñi sii ndo, ¿ñaa

sa vaha zavaha ndo cuhva cuan? vatyi ñiyiví quiñi xaan iyo, saha noo ñu sa sii ñu ta ndatu ñu sa cua nacuhva tucu ñiyiví sii si.

³⁵ Zoco maa ndo, cuñi xaan ndo sii ñu xaan iñi sii ndo. Ta zavaha ndo sa vaha. Ta cuhva noo ndo sa sii ndo, zoco ma cuatu ndo ñaa tumañi iñi cua zavaha tucu maa ñu sii ndo. Ta tacuan ta cahnu xaan sa vaha cua ñihi ndo nu ndyaa ra Ndyoo. Ta sa ndisa cuii cua cuu ndo zehe ra Ndyoo, ra cahnu ca. Vatyi ra Ndyoo, vaha ñiyiví cuu ra sihin ñiyiví quiñi xaan iyo ta sihin ñu ña saha tyahvi ndyoo sii ra.

³⁶ Yucuan cuenda cundahvi xaan iñi ndo sii ñiyiví tañi maa ra Ndyoo cundahvi xaan iñi ra sii ñu.

Ma cahan cuehe yo sii ñiyiví

³⁷ Ma cahan cuehe ndo sii ñiyiví coto catyi ra Ndyoo vatyi ña vaha zavaha tucu maa ndo. Ma catyi ndo vatyi ña vaha ñiyiví, ta ma catyi tucu ra Ndyoo vatyi ña vaha ndo. Zaha ndo tucahnu iñi sii ñiyiví, ta cua zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii maa ndo.

³⁸ Cuhva maa ndo sa siñi ñuhu sii ñiyiví, ta cua cuhva tucu maa ra Ndyoo sa siñi ñuhu sii maa ndo. Tañi ñiyiví vaha tatu xico ñu ñaa sa xico ñu sii ndo, situ cuii saha ñu ndya cuhva sitya cuii ñi ca si. Tacuan tucu cua zavaha ra Ndyoo sihin ndo. Vaha xaan cua tyicuhva ra sa vaha ndya cuhva sitya cuii si, ta cua cuhva ra sii ndo. Vatyi tañi cuhva cua cuhva maa ndo sii ñiyiví, tacuan cuu cuhva cua cuhva ra Ndyoo sii maa ndo. Catyi ra Jesús.

³⁹ Ta ziqui i cahan ra Jesús sihin ñu sihin minoo cuhva ta catyi ra: Ma cuu zañaha minoo ra cuaa

ityi sii inga ra cuaa. Cua canacava nduu tahan ra sisi xahva.

⁴⁰ Ta cahnu ca cuu minoo ra cu maestro ta ziqui ra zacuaha sihin ra, zoco tatu sa ndihi zacuaha ra, cua nduu ra tañi maestro ra.

⁴¹ ¿Ñaa cuenda ndyehun mihin luhlu cuii ñi sa ñoho siti nuu yañun, ta ña zohon cuenda mihin cahnu sa ñoho siti nuun?

⁴² Ta ¿ñaa cuenda catyun sihin yañun vatyí nacuhva ra sa tavon mihin luhlu sa ñoho siti nuu ra? ta ña tuu iñun vatyí minoo mihin cahnu xaan ñoho siti nuun. Cuhva cuan zohon tuhun vatyí vaha xoon, ta ña ndisa. Tava xihnon mihin cahnu sa ñoho siti nuun, ta cua ndundisi ndyehun, ta cua cuu tavon mihin sa ñoho siti nuu yañun.

Nacoto yo tatu vaha minoo yutu tatu saha tu yucu vixi vaha

⁴³ Minoo yutu vaha, ña saha tu siti ña vaha. Ta minoo yutu ña vaha, ña saha tu siti vaha.

⁴⁴ Nacoto yo ñaa yutu cuu tahan tahan tu sa cuenda siti saha tu. Vatyí minoo tu mihndya ma cuhva tu mango, ta minoo iñu ma cuhva tu yucu vixi sa nañi uva.

⁴⁵ Ta tacuan tucu sihin ñiyivi. Minoo ra vaha, cahan ra tuhun vaha sa iyo añaima ra. Ta ñiyivi ña vaha, ña vaha añaima ñu, ta cahan ñu sa quiñi sa iyo añaima ñu vatyí ñaa ndihi sa situ añaima ñiyivi, yucuan cuu sa cahan ñu.

Cuhva cua cuu si sihin ñiyivi tyaa yahvi sa cahan ra Jesús, ta cuhva cua cuu si sihin ñiyivi ña tyaa yahvi

⁴⁶ ¿Ñaa cuenda catyi ndo sihin: “Zutu mañi yuu, Zutu mañi yuu”, ta ña zavaha ndo cuhva catyi sihin ndo?

⁴⁷ Tatu iyo ra cua quisi nu ndyei, ta siñi ra sa quehin, ta zavaha ra sii si, ihya cuu cuhva iyo ra:

⁴⁸ Cuu ra tañi minoo ra i zandaa vehe. Cono xaan sitya ra ndya tahan ra minoo yuu cahnu, ta i zandaa ra vehe ra ziqui yuu cuan. Ta quivi i coon xaan zavi, ñihi xaan i yaha ndutya saha vehe ra, zoco ñá cuu zanduva si vehe ra vatyi ndyaa si ziqui yuu cuan.

⁴⁹ Zoco ra ña siñi sa quehin, ta ña zavaha ra sii si, cuu ra tañi minoo ra ñá zavaha cimientu, ta i zandaa ra vehe ra nu ñuhu ñi. Ta ñihi xaan i yaha ndutya saha vehe ra, ta tañi tyehen ñi i nduva vehe ra, ta i ndoyo ñuhu si.

7

Zanduvaha ra Jesús sii minoo muzu ra ndyaca ñaha sii zandaru

¹ Cuhva sa ndihi cahan ra Jesús sihin ñiyivi ta cua nanuhu tucu ra inga saha ndya ñuu Capernaum.

² Ta yucuan ndyaa minoo ra ndyaca ñaha sii minoo ziendu zandaru. Ta minoo muzu ra, ra sa cuñi xaan ra, huhu xaan ra, ta cuñi cuu ra.

³ Quivi sa sito ra cu nuu sii zandaru cuan tuhun ra Jesús, i tasi ra sii zuhva ra sahnu hebreo vatyi caca ra tumañi iñi sii ra Jesús sa quisi zanduvaha ra sii muzu ra.

⁴ Ta i saa coyo ra sahnu cuan nu ndyaa ra Jesús, ta i sica xaan ra tumañi iñi sii ra ta catyi ra: Iyo minoo ra romano. Ra cu nuu sii zandaru cuu ra.

⁵ Ta vaha xaan ñiyivi cuu ra sihin maa yo ñiyivi hebreo ndya cuhva ndya i tyiyahvi maa ra ta i ndaa minoo vehe ñuhu ndi.

⁶ Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra sahnu cuan, zoco cumañi ca saa ra vehe ra cu nuu cuan, ta i tasi

ra cuan zuhva amigo ra, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Tata, catyi ra cu nuu cuan vatyí ma zayangon suun sa cuhun ndya vehe ra vatyí cahnu xaan ca cuu moo, ta cahan nuu ra vatyí iyo cuatyí ra. Ta yoho, ra vaha xaan cuun.

⁷ Yucuan cuenda ña cuñi ra quisi ra nu ndyoon. Zoco tatu cua catyi moo vatyí nduvaha muzú ra, cua nduvaha ra vazú ma cuhun, catyi ra.

⁸ Vatyí maa ra, ra ndyaca ñaha sii zandaru cuu ra. Ta cuu catyi ra sihin minoo ra: “Cuahan”, ta cuhun ra. Ta catyi ra sihin inga ra: “Ñaha”, ta vasi ra. Ta catyi ra sihin muzú ra: “Tyehen zavohon”, ta zavaha ra sii si. Ta tacuan tucu moo, catyi ra, vatyí tatu catyun vatyí nduvaha muzú ra, cua nduvaha ra. Catyi ra cuan sihin ra Jesús.

⁹ Ta sa siñi ra Jesús cuhva cahan ra cuan, ta iyo xaan i cuñi ra sa cuenda ra cu nuu cuan. Ta i nasico cava ra, ta i catyi ra sihin ñiyívi ndyico sii ra: Catyi sihin ndo vatyí tañaha ca nañihi sii minoo ra hebreo ra sino iñi sii ra Ndyoo tañi sino iñi ra cuan. Catyi ra.

¹⁰ Ta cuanuhu ra i tasi ra cu nuu cuan, ta sa nasaa ra i ndyehe ra vatyí sa nduvaha muzú cuan.

Zanandoto ra Jesús sii zehe minoo ñandahvi sa sihi y#

¹¹ Yaha cuan ta inga quívi cuahan ra Jesús minoo ñuu sa nañi Naín. Ta cuahan tucu ra sica noo sihin ra ta cuaha xaan ca ñiyívi.

¹² Ta cuhva sa cua saa ra yatyi ñi ñuu cuan, ta ndyehe ra vatyí quita cuaha xaan ñiyívi ñuu cuan. Ta ndyizo ñu minoo ndiyí. Minoo tuhun ñi zehe ña iyo cuu ra i sihi cuan. Ta ñandahvi cuu maa ña.

¹³ Ta sa ndyehe ra Jesús sii ña, i cundahvi xaan ñi ra sii ña, ta i catyi ra: Ma vacun.

¹⁴ Ta i tuhva ra Jesús, ta i tñin ra satu ñoho ndiyi. Ta ra ndyizo satu cuan, i sicuñi ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra ñoho cuan: Ra yoco, catyi suhun vatyi nduviton.

¹⁵ Tacuan ta i nduvita ra cuan, ta i quisaha cahan ra. Ta i nacuhva cuenda ra Jesús sii ra sii zihí ra.

¹⁶ Ta i yuhu xaan tandihí ñiyivi i ndyehe. Ta i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo, ta i catyi ñu: Ihya ra cuu minoo profeta cahnu. Ta inga ñu i catyi: Cahnu xaan sa zavaha ra Ndyoo sihin yo vityi.

¹⁷ Ta i sito ñiyivi nacahnu Judea ta nacahnu ityi cuan cuhva i zavaha ra Jesús.

Tasi ra Juan sii uu tahan ra sica noo sihin ra ndya nu ndyaa ra Jesús

¹⁸ Ta i nacatyi ra sica noo sihin ra Juan sihin ra tandihí sa zavaha ra Jesús. Ta i cana ra Juan sii uu tahan ra sica noo sihin ra.

¹⁹ Ta i tasi ra sii ra nu ndyaa ra Jesús vatyi cua ndaca tuhun ra sii ra tatu ra Cristo cuu ra, ra cua zacacu sii ñiyivi, a tatu cuñi si sa cuatu ra ndya cua quisi inga ra.

²⁰ Ta saa ra i tasi ra Juan nu ndyaa ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra: ¿Atu yoho cuu Cristo, ra cua zacacu sii ndi a cuatu ca ndi naquisi inga ra?

²¹ Ta zuun ñi cuhva sa yucu ra cuan, i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyivi cuhu, cuaha nuu cuehe, ta ñu ñoho tatyí cuihna. Ta cuaha xaan ñiyivi cuaa i nandyehe zacuu ra.

²² Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i tasi ra Juan: Cuahan ndo ta nacatyi ndo sihin ra Juan

tandihî sa i ndyehe ndo ta sa siñi ndo. Nacatyî ndo cuhva nandyehe ra cuaa, ta cuhva nacaca ra coxo, ta cuhva nduvaha ra tyahyu, ta cuhva nacuiñi ra zoho, ta cuhva nandoto ñiyivî i sihi. Ta nacatyî ndo cuhva siñi ñiyivî ndahvi Tuhun Vaha, cuhva cua cacu ñu.

²³ Ta catyî ndo sihin ra vatyî zîi xaan cua cuñi ñiyivî tatu ma zaña ñu sa sino iñi ñu sii. Catyî ra Jesús sihin ra.

²⁴ Ta sa yaha cuahan ra i tasi ra Juan, ta i quisaha ndaca tuhun ra Jesús sii ñiyivî, ta catyî ra: ¿Ñaa sa sindyehe ndo quivî i sahan ndo nu ityî xaan nu yoñi ñiyivî iyo? ¿Atu sahan ndo vatyî cua ndyehe ndo minoo tuñî sa canda zacuu tatyî?

²⁵ ¿A atu sahan ndo vatyî cua ndyehe ndo sii minoo ra ñoho zahma vaha? Zoco ña tacuan vatyî ñiyivî ñoho zahma vaha xaan, iyo ñu vehe rey.

²⁶ ¿Atu yivî minoo ra cu profeta cuu sa sindyehe ndo? Zuun. Ta cahnu ca ra cuu ra ta ziquî tandihî inga ra cahan tuhun i saha ra Ndyoo sii ra.

²⁷ Zuun ra cuu ra sa cahan si tuhun nuu tutu ra Ndyoo nu i tyaa ra Isaías tyehen: “Yuhvi ra Ndyoo cua tasi sii minoo ra ityî nuu ca, ta cua zanduvaha ra cuhva iyo ñiyivî vatyî cua saa moo cuee ca, ta cua tyizoho ñu sa cohon.”

²⁸ Ta catyî sihin ndo vatyî tandihî rayî ra cacu, yoñi inga ca ra ñiñi ca ta ziquî ra Juan. Zoco ra luhlu ca, ra cuhun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, cahnu ca ra ta ziquî ra Juan, ra zacoo ndutya sii ñiyivî. Catyî ra Jesús.

²⁹ Ta tandihî ñiyivî sa siñi sa cahan ra Jesús ta ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha, i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo, ta nacoto ñu vatyî ndoo xaan

sa zavaha ra Ndyoo. Sa yaha sicoo ndutya maa ñu i zacuu ra Juan.

³⁰ Zoco ra fariseo ta ra maestro cuenda ley hebreo ñá cuñi ra quihin ra sa saha ra Ndyoo sii ra. Yucuan cuenda ñá cuñi ra coo ndutya ra.

³¹ Ta i catyi ra Jesús sa cuenda ra: ¿Ñaa ñi cuhva quehin sihin ñiyivi iyo vityi? ¿Tañi yoo ñi sa caa caa ñu?

³² Caa ñu tañi sa ndyihi sa ndyaa nuyahvi, ta cana saa si sii tahan si, ta catyi si: “Tivi ndi cutu, ta ñá sata saha ndo. Ta sata ndi yaa tucuihya iñi, ta ñá sacu ndo.”

³³ Tacuan iyo maa ndo vatyi ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyivi, i quisi ra ta ñá sasi vaha ra, ta ñá sihi ra vino. Ta catyi ndo vatyi ñoho minoo taty cuihna sii ra.

³⁴ Ta ziqui i saa mi, ra i quisi ndya gloria. Ta sasi ta sihi. Ta catyi ndo vatyi tuhva xein coho ta cuahyi xein. Ta cuxaan ndo vatyi vaha ñiyivi cui sihin ra iyo cuatyi ta sihin ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha.

³⁵ Ta catyi sihin ndo vatyi saha ra Ndyoo sa siñi tuñi maa ra sii ñiyivi sino iñi sii ra. Ta cua zañaha ñu sii maa ndo vatyi vaha sa siñi tuñi ra Ndyoo.

Sasi ra Jesús xita vehe minoo ra fariseo sa nañi Simón

³⁶ Ta i cana minoo ra fariseo sii ra Jesús sa cua casi ra xita vehe ra. Ta cuahan ra Jesús vehe ra fariseo cuan, ta sicundyaa ra mesa.

³⁷ Tacuan ta minoo ñaha zii iñi ñuu cuan i sito ña vatyi ndyaa ra Jesús vehe ra fariseo cuan, ta i quisi ña sihin minoo yutyi azetye vixi.

38 Ta i sicuiñi ndyaa ña saha ra Jesús, ta i sacu xaan ña vatyí ndu-uu iñi ña cuatyí ña, ta i quisaha nacatya ña saha ra Jesús sihin ndutyá nuu ña. Ta ziqui i zana-ityi ña saha ra sihin ixi xiñi ña. Ta sihi ña saha ra. Ta i saca ña azetye vixi cuan saha ra.

39 Ta cuhva sa ndyehe ra Simón tacuan, ta i sica iñi ra: “Tatu ndisa vatyí minoo ra profeta cuu ra ya, cua nacoto ra yozo caa iyo ñaha sa tñin sii ra vatyí iyo xaan cuatyí ña.”

40 Ta i catyi ra Jesús sihin ra Simón: Simón, iyo minoo tuhun cuñi nacatyí suhun. Ta i catyi ra Simón: Vaha, maestro. Nacatyun sihin.

41 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sicoo minoo ra, ta uu tahan ra i sitavi sii ra. Minoo ra tavi ra ohon ziendu denario (tañi ohon mil peso cuu si). Ta inga ra tavi ra uu xico usi ñi denario (tañi ohon ziendu peso ñi).

42 Ta nduu tahan ra cuan, ñá cuu tyiyahvi ra sa tavi ra. Ta ra sa saha noo xuhun cuan, zaha ra tucahnu iñi sii nduu tahan ra, ta ñá tyiyahvi ca ra sii ra. Ta vityi catyun, Simón, ¿ndya ra cua cuñi ca sii ra sa saha noo cuan? Catyi ra Jesús.

43 Ta i nacahan ra Simón ta catyi ra: Ra sa cuaha ca tavi cuan. Catyi ra. Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ndisa sa cohon.

44 Ta ziqui i nandyehhe ra Jesús sii ñaha cuan, ta i catyi ra sihin ra Simón: Ndyehun sii ñaha ya. Yuhvi i quihvi vehun, ta ñá sohon ndutyá ndoo sehi. Zoco maa ña i nacatya ña sehi sihin ndutyá nuu ña, ta zana-ityi ña sihin ixi xiñi ña.

45 Yoho ñá suhun xiti. Zoco ndya cuhva ndya quihvi ihya ta ñá zaña maa ña sa sihi ña sehi.

46 Ñá tyuhun azetye xiñi. Zoco ihya ñaha i tyihi azetye vixi sehi.

47 Yucuan cuenda catyi suhun, Simón, vatyí vazu cuaha xaan cuatyí ña iyo, zoco sa zehi tucahnu iñi sii ña tandihí sí. Yucuan cuenda cuñi xaan ña sii. Inga ñiyívi sa zuhva ñi cuatyí ñu iyo, zuhva ñi zehi tucahnu iñi sii ñu, ta zuhva ñi cuñi ñu sii.

48 Ta i catyi ra Jesús sihin ñaha cuan: Sa ndasi cuatyun. Catyi ra.

49 Tacuan ta inga ra yucu mesa sihin ra, i quisaha sica iñi ra sihin añima ra: “¿Yoo ra cuu ra ya vatyí zandasi tucu ra cuatyí ñiyívi?”

50 Ta i catyi ra Jesús sihin ñaha cuan: Cuahan vityí, sa cacun vatyí sino iñun. Cuahan sihin sa vaha.

8

Ñuzihí sa tyindyee sii ra Jesús

1 Yaha cuan ta cuee ca ta cuahan ra Jesús tahan tahan ñuu nahnu ta ñuu ndyihí. I cahan ra Tuhun Ndyoo nuu ñiyívi. Ta i zacoto ra sii ñu Tuhun Vaha, cuhva cuñi ra Ndyoo cundyaca ñaha ra sii ñu. Ta ndihí sa usi uu tahan ra i casi ra sihin ra.

2 Ta cuahan tucu ñu zihí sihin ra. Maa ñu cuu ñu i zanduvaha ra ta cuhu ñu a i ñoho tatyí cuihna sii ñu ta i tava ra. Ta cuahan ña María minoo ñaha ñuu Magdalena sihin ñu. I siñoho usa tahan tatyí cuihna sii ña, ta nduvaha ña.

3 Ta cuahan tucu ña Juana, ñazihí ra Chuza. Minoo ra cu tyiño sa cuenda ra rey Herodes cuu maa ra. Ta cuahan ña Susana ta cuaha xaan ca ñu cuahan. Ta i tyindyee ñu sii ra Jesús sihin xuhun ñu.

Cahan ra Jesús ziqui minoo cuhva, cuhva ra tasi

⁴ Cuaha xaan ñiyivi i quita sa zihñ zihñ ñuu, ta titahan ñu vatyí cua tyizoho ñu sa cahan ra Jesús. Ta i cahan ra sihin ñu ziqui minoo cuhva ta catyi ra:

⁵ Cuahan minoo ra nu iyo tyiño ra vatyí cua quití ra sití trigo nu ñuhu ra. Ta cuhva sa quití ra sii si, zuhva si canacoyo si ityi. Ta i sañi ñiyivi sii si, ta i sasi zaa sii si.

⁶ Ta zuhva sití cuan, i canacoyo si nu yaxi ñoho ñuhu vatyí ñoho xaan yuu. Ta quivi i caña si, i na-ityi si vatyí ña coco caa ñuhu ta i cumañi ndutya sii si.

⁷ Ta zuhva sití cuan, i canacoyo si ticui iñu. Ta i caña si sisi iñu, zoco i zahvi iñu sii si. Ta ñá saha si sití si.

⁸ Ta zuhva ca sití cuan, i canacoyo si nu vaha ñuhu, ta saha xaan si sití si. Iyo si saha si minoo ziendu sití si. Catyi ra Jesús. Ta sa yaha cahan ra tuhun cuan, i cana saa ra, ta i catyi ra: Tatu siñi ndo, cuiñi ndo sa quehin. Catyi ra.

⁹ Tacuan ta i ndaca tuhun ra i casi ra sii ra ñaa cuñi si catyi si cuhva cahan ra sihin ñiyivi.

¹⁰ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Saha ra Ndyoo sa coto maa ndo tuhun xehe sa cuenda cuhva ndyaca ñaha maa ra. Zoco sihin inga ñiyivi, maa ñi sihin minoo cuhva quehin vatyí cua ndyehe ñu, zoco ma nacoto ñu ñaa sa ndyehe ñu. Cua cuiñi ñu, zoco ma cutuñi iñi ñu.

¹¹ Ihya cuu cuhva cuñi si catyi si: Sití cuan cuu tañi Tuhun Ndyoo.

¹² Ta tañi sa canacoyo sití cuan ityi, tacuan iyo minoo ityi ñiyivi siñi Tuhun Ndyoo. Ta saa cuihna,

ta quindyaa ra sii si sisi añaima ñu coto cua sino iñi ñu ta cacu ñu.

13 Ta tañi sa canacoyo siti nu ñoho xaan yuu iyo inga ityi ñiyivi sa siñi Tuhun Ndyoo. Zi xaan cuñi ñu sihin si zuhva ñi quivi, zoco ña quihvi vaha si añaima ñu. Ta ña naha cua sino iñi ñu. Tatu cua quisi minoo tundoho ziqui ñu a cuxaan ñiyivi sihin ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, yatyi xaan cua zaña ñu sii si.

14 Ta inga ñiyivi cuu tañi sa canacoyo siti nu ndyaa iñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo, zoco sica xaan iñi ñu inga tuhun, tuhun sa iyo ñuu ñiyivi. Sica iñi ñu tuhun sa nducuca ñu ta cuhva cua cuzi iñi ñu ñuu ñiyivi ya. Ta ma zatyño vaha Tuhun Ndyoo sihin ñu.

15 Zoco tañi siti canacoyo nu vaha ñuhu, tacuan iyo inga ñiyivi. Ndo xaan iyo ñu, ta vaha xaan añaima ñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo, ta zavaha ñu sii si. Ta cundye xaan iñi ñu. Ta cuaha xaan sa vaha zavaha ñu cuhva catyi Tuhun Ndyoo.

Cuhva sii minoo lámpara

16 Tatu tyaa ñiyivi minoo lámpara sisi vehe ñu, ma tyihi ñu sii si xu sito a inga nu xehe. Ña tacuan vaty tyaa ñu sii si nu zucu vaty tacuan ta ndundisi sisi vehe, ta cuu ndyehe ñiyivi quihvi sisi vehe.

17 Ta tañi lámpara tatu ñoho xehe si, tacuan iyo cuhva zacuehi sii ndo vityi. Zoco cua coo quivi ta cua cuiñi ñiyivi nahanu ñuu ñiyivi cuhva zacuehi ihya.

18 Yucuan cuenda coto vaha ndo sii ndo sihin sa siñi ndo vaty tatu tyaa ndo yahvi sa quehin, cuaha ca cua zacuehi sii ndo. Zoco tatu ma tyizoho ndo

cua quindyeyi ndya cuhva ndya sa zuhva ñi sa sica iñi ndo vatyí sa cutuñi iñi ndo.

Zihí ra Jesús ta yañi ra

¹⁹ Tacuan ta i saa zihí ra ta yañi ra Jesús, zoco ñá cuu quihví ñu nu ndyaa ra vatyí tuu xaan ñiyívi.

²⁰ Ta i zacoto ñiyívi yucu yucuan sii ra ta catyí ñu: Zihun ta yañun, nandyaa ñu sata vehe, ta cuñi ñu cahan ñu suhun.

²¹ Ta i nacahan ra Jesús, ta catyí ra: Ñiyívi sa cuu zihí ta yañi cuu ñu siñi Tuhun Ndyoo ta zavaha ñu sii si.

Zacutaxi ra Jesús tatyí ta ndutyá

²² Minoo quívi i quihví ra Jesús minoo barco sihin ra i casi ra. Ta i catyí ra sihin ra: Coho yo inga siyo miñi. Ta cuahan ra sihin barco cuan.

²³ Ta cuhva sa cuahan ra mahñu miñi cuan, ta quixi ra Jesús. Ta sicava minoo tatyí cahnu xaan. Ta quihví ndutyá sisi barco. Ta i situ tu, ta i quisaha ndyee tu.

²⁴ Ta i zandoyo ra sii ra Jesús ta catyí ra: ¡Maestro! ¡Maestro! ¡Sa cuñi cunaa yo! Catyí ra. Ta i nduvita ra Jesús, ta i cahan ra sihin tatyí ta sihin ndutyá, ta i cutaxi si.

²⁵ Ta i catyí ra sihin ra yucu sihin ra: ¿Ñacu ña nii iñi ndo? Catyí ra. Zoco ra cuan, yuhu xaan ra, ta iyo xaan i cuñi ra. Ta i quisaha ndaca tuhun ra sii ra tahan ra: ¿Yoo ra cuu ra ya? vatyí cuhva ndya tatyí ta cuhva ndya ndutyá ta tyaa si yahvi sii ra.

Minoo ra ñoho tatyí cuihna

²⁶ Tacuan ta i saa ra Jesús nu cu si Gadara sa ndyaa inga siyo miñi cahnu sa nañi Galilea.

27 I quita ra Jesús barco, ta i tuhva minoo ra ñuu cuan sii ra. Sa naha xaan ñoho tatyí cuihna sii ra, ta ña ñoho ra zahma ra, ta ña ndyaa ra vehe ra. Sica noo ñi maa ra nu ñaña.

28-29 Ta tuhva tatyí ña vaha cuan tiin sii ra, ta yucuan cuenda sihñi ñu cadena ndaha ra ta saha ra vatyí ma cuu cuhun ra. Zoco i sahnu ra cadena sihin fuerza sa saha tatyí ña vaha cuan sii ra, ta i zacono tatyí cuan sii ra ndya nu yoñi ñiyivi iyo. Ta cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús, i sicuñi siti ra nuu ra, ta i cana saa ra, ta catyí ra: ¿Ñaa sa cuñun sihin mi, Jesús? Moo cuu zehe Ndyoo ra cahnu ca. Sa ndyoo ñi ma zandyehun tundoho sii. Tacuan i catyí ra vatyí sa catyí ra Jesús sihin tatyí cuihna vatyí naquita si sisi aña ra.

30 Ta ziqui i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ñaa nañun? Ta tatyí cuan nacahan si ta catyí si: Nañi Legión. Tacuan catyí tatyí ña vaha cuan vatyí cuaha xaan si ñoho sii ra.

31 Ta i sica tatyí ña vaha cuan tumañi iñi sii ra Jesús sa ma zacuhun ra sii si sisi minoo xahva cono xaan nu ma cuu quita si.

32 Ta sica tatyí ña vaha cuan sii ra Jesús vatyí nacuhva ra sa quihvi si sisi quini vatyí yucu xaan ti yucuan. Ta i saha ra Jesús sa quihvi si sisi quini cuan.

33 Ta i quita tatyí ña vaha cuan sii ra ndahvi cuan, ta i quihvi si sisi quini cuan. Ta ñihi xaan i cacono quini cuan nu iñi noo yuhu miñi. Ta i sihi tandihi ti sisi ndutya.

34 Ta cuhva sa ndyehe ra zacuenda quini cuan sa tahan ti, i sino xaan ra, ta i nacatyí ra sihin ñiyivi sa ndyehe ra sisi cuhu ta sisi ñuu.

35 Ta i quita coyo ñiyiví vatyí cua ndyehe ñu ñaa sa cuu, ta i saa ñu nu ndyaa ra Jesús. Ta i ndyehe ñu sii ra sa quita tatyí cuihna cuan. Nandyee ra nuu ra Jesús. Sa ñoho ra zahma ra, ta sa nduvaha cuñi xiñi ra. Ta i yuhu xaan ñu.

36 Ta ñiyiví i ndyehe, i nacatyí ñu sihin inga ñu cuhva i quita tatyí ña vaha sii ra ta i nduvaha ra.

37 Tacuan ta cuaha xaan ñiyiví nacahnu Gadara i catyí ñu sihin ra Jesús vatyí nacahun ra vatyí i yuhu xaan ñu sa cuenda cuhva i zavaha ra sihin tatyí cuihna cuan. Ta i nandihví ra Jesús sisi barco.

38 Ta ra sa quita tatyí cuihna cuan, i sica ra sii ra Jesús sa cahun ra sihin ra, zoco i catyí ra Jesús sihin ra:

39 Cuanahun ndya vehun. Ta nacatyun sihin ñiyiví suun ñaa sa i zavaha ra Ndyoo suhun, cuhva sa cahnu xaan i tyindyee ra suun. Ta cuahan ra cuan, ta i nacatyí ra nacahnu ñuu ra cuhva sa cahnu xaan i zavaha ra Jesús sihin ra.

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i tñin minoo ñaha yuzahma ra Jesús

40 Ta quiví sa nasaa ra Jesús inga siyo miñi, cuaha xaan ñiyiví ndatu sii ra. Ta zñi xaan cuñi ñu vatyí nasaa ra.

41 Tacuan ta i saa minoo ra sa nañi Jairo. Minoo ra cu tyiño cuenda vehe ñuhu ñuu cuan cuu ra. Ta i sicuñiñi siti ra nuu ra Jesús, ta i sica xaan ra tumañi iñi sii ra sa cahun ra sihin ra ndya vehe ra.

42 Vatyí minoo tuhun ñi zehe ra iyo. Usi uu cuiya ña, ta sa cuñi cuu ña sihin cuehe. Ta cuahan ra Jesús vehe ra cuan. Ta i sindyico cuaha xaan ñiyiví sii ra. Ñihi xaan i catyíhi ñu sii ra.

43 Ta t̄icui ñiyiv̄i cuan ñoho minoo ñaha cuhu. Sa usi uu cuiya sa cuhu ña cuehe sa cuu ña niñi. Cuaha xaan médico i zacuu tata sii ña. I zanaa ña tandih̄i cuii sa iyo sii ña. Zoco ñá nduvaha ña sihin cuhva zavaha médico.

44 Ta i quisi ña ityi sata ra Jesús zava mahñu ñiyiv̄i cuan, ta i t̄in ña yuzahma ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i sicuita niñi ña.

45 Ta i catyi ra Jesús: ¿Yoo sa t̄in sii? Ta tandih̄i ñiyiv̄i cuahan sihin ra catyi ñu vatyi yiv̄i maa ñu. Ta ra Pedro ta inga ra ndih̄i sihin ra Jesús i catyi ra: Maestro, tuu xaan ñiyiv̄i cuahan suhun, ta catyih̄i ñu suun. ¿Ta ñaa cuenda ndaca tuhun yoo sa t̄in suun?

46 Zoco i catyi ra Jesús: Iyo minoo ñiyiv̄i i t̄in sii, vatyi tuu iñi vatyi cuahan zuhva tundyee iñi sii.

47 Ta sa sito ñaha cuan vatyi ma cuu tyixehe ña, ta i quisaha niñi ña vatyi yuhu xaan ña. Ta i sicuiñi siti ña nuu ra Jesús. Ta ityi nuu tandih̄i ñiyiv̄i i nacatyi ña sihin ra ñaa cuenda i t̄in ña sii ra ta yozo caa i nduvaha ña sa zuun ñi caa cuhva cuan.

48 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zih̄i, i nduvohon vatyi i sino iñun sii. Cuahan sihin sa vaha. Catyi ra.

49 Niñi ñi sa cahan ra Jesús tuhun ya, ta i quisi minoo ra iyo vehe ra Jairo cuan. Ta i catyi ra sihin ra Jairo: Sa sihi zehun. Ma zayanga con sii ra maestro ya.

50 Ta sa siñi ra Jesús tuhun cuan, i catyi ra: Ma yuhun. Sino iñun ta cua nduvaha ña.

51 Ta sa saa ra Jesús vehe ra Jairo, ñá saha ra quih̄vi ñiyiv̄i, maa ñi ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan ta ra Jairo, zutu ña, sihin ñazih̄i ra.

⁵² Ta i sacu xaan tandihĩ ñiyivĩ vatyi i sihi ña, zoco i catyi ra Jesús: Ma vacu ndo. Ñá sihi ña. Quixi ña.

⁵³ Ta i sacu ndyaa ñu sii ra vatyi sito ñu vatyi sa sihi ña.

⁵⁴ Tacuan ta i tiin ra Jesús ndaha ña luhlu cuan, ta i catyi ra sihin ña: Ñaha luhlu, nduviton.

⁵⁵ Ta i nandihvi aña ña, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ña. Ta i catyi ra sihin ñu nacuhva ñu sa casi ña.

⁵⁶ Iyo xaan i cuñi zutu ña ta zihĩ ña, zoco ñihi xaan i saha ra tyiño sii ñu sa ma nacatyi ñu nu sihin minoo ñiyivĩ cuhva i cuu.

9

Tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyivĩ

¹ I zandu-iin ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra, ta i saha ra tundyee iñi sii ra vatyi cua tava ra tatyi ña vaha, ta cua zanduvaha ra sii ñiyivĩ cuhu.

² Ta i tasi ra sii ra sa cahan ra Tuhun Ndyoo, ta cua nacatyi ra sihin ñiyivĩ cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta cua zanduvaha ra sii ñiyivĩ cuhu.

³ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñahñi sa cuizo ndo ityi cahun ndo. Ma cuña ndo numinoo tutatu, ta numinoo yiti, ta nu sa casi ndo. Ma cuizo ndo xuhun. Ndihi ñoho ñi ndo zahma ndo cahun ndo, ta ma cuizo ndo inga.

⁴ Tatu saha ñiyivĩ minoo vehe cundyaa ndo, yucuan ndoo ndo ndya cua cahun ndo inga ñuu.

⁵ Ta tatu saa ndo minoo ñuu ta ña cuñi ñiyivĩ tyizoho ñu sa cahan ndo, quita ndo ñuu cuan. Naquizi ndo saha ndo vatyi ma cahun nu ñiyaca

ñuu cuan sihin ndo. Tacuan ta cua coto ñiyivi vatyí i zavaha ñu sa ña vaha sihin ndo. Tacuan i catyí ra Jesús.

⁶ Ta i quihin ra ityí cuahan ra tahan tahan ñuu. I nacatyí ra Tuhun Vaha sihin ñiyivi, ta nacahnu i zanduvaha ra sii ñu cuhu.

Cuñi ra rey Herodes coto ra yoo ra cuu ra Jesús

⁷ Ra Herodes i cuu ra ndyaca ñaha nacahnu Galilea. Ta i ñihi ra tuhun sa cuenda tandihí sa zavaha ra Jesús. Ta ñá ñihi vaha ra cuhva yoo ra cuu ra Jesús vatyí zuhva ñiyivi i catyí ñu vatyí ra Juan cuu ra ta i nandoto ra.

⁸ Ta inga ñiyivi i catyí ñu vatyí ra Elías cuu ra Jesús. Ta inga ñu i catyí ñu vatyí i nandoto minoo ra profeta.

⁹ Zoco i catyí ra Herodes: Zuun ñi mi i tava tyiño sii ra sahndya yuu zucu ra Juan. ¿Ta yoo ra cuu ra siñi xein tuhun vityí? Ta i cuñi xaan ra Herodes ndyehe ra sii ra Jesús.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi ohon mil rayi

¹⁰ Ta i nasaa coyo ra apóstol, ta i nacatyí ra sihin ra Jesús tandihí sa i zavaha ra. Tacuan ta i quihin ra Jesús sii ra ta cuahan ra sihin maa ñi maa ra ityí ñuu Betsaida.

¹¹ Zoco i sito ñiyivi, ta sindyico tuu xaan ñu sii ra, ta i cahan vaha ra sihin ñu sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta i zanduvaha ra sii ñiyivi cuhu.

¹² Ta sahiñi i tuhva ra i casi ra sii ra, ta i catyí ra sihin ra Jesús: Catyun sihin ñiyivi nacuhun ñu tandihí ñuu, tandihí cuadria sa ndyaa yatyí ñi

cuzata ñu sa casi ñu ta cuzu ñu vatyí ñahñi maa sa iyo ihya.

¹³ Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva maa ndo sa casi ñu. Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Ñahñi maa sa cumi ndi ihya, ohon tahan ñi pan ta uu tahan ñi tyiyaca. ¿A atu sica iñun sa cuu zata ndi sa casi tandihi ñu ya? Catyi ra.

¹⁴ Vatyí tañi ohon mil rayi yucu yucuan. (Ta ziiñ ñu zihí ta sa ndyihí.) Ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Catyi ndo sihin ñu vatyí nacundyaa ñu. Uu xico usi tahan ñu sa minoo minoo ityi ñu.

¹⁵ Ta tacuan i sicundyaa ñu i zacuu ra.

¹⁶ Ta ziqui i quihin ra Jesús sa ohon tahan pan ta uu tahan tyiyaca, ta i nandyehe ndaa ra ityi andivi, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i sahnú ndyihí ra pan ta tyiyaca cuan. Ta i nducuaha si. Ta i saha ra sii si sii ra i casi ra vatyí cua zasa ra sii si sii ñiyivi.

¹⁷ Ta i sasi tandihi ñu, ta i ndaha xaan iñi ñu. Ta ziqui i zanacutu ñu usi uu tahan tyica sihin yiqui pan sa nandoo ta tyiyaca cuan.

Nacatyí ra Pedro vatyí ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyivi

¹⁸ Minoo quivi i quita ziiñ ra Jesús sihin ra i casi ra minoo nu taxi ñi, ta i sica tahvi ra Jesús sii ra Ndyoo. Ta yaha cuan ta ziqui i ndaca tuhun ra sii ra ndihi sihin ra ta catyi ra: ¿Yoo ra cui, catyi ñiyivi?

¹⁹ Ta i nacahan ra ta catyi ra: Iyo ñu catyi ñu vatyí ra Juan, ra i zacoo ndutyá quivi cuan cuun. Ta inga ñu catyi vatyí ra Elías cuun. Ta inga tucu ñu catyi vatyí i nandoto minoo profeta, ta zuun ra cuan cuun. Catyi ñu.

20 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús sii tandihí ra ta catyi ra: ¿Ta yoo ra cui catyi maa ndo? Ta i nacahan ra Pedro ta catyi ra: Yoho cuu ra Cristo. Zehe ra Ndyoo.

Nacatyí ra Jesús yozo caa cua cuu ra

21 Ta i nacatyí ra Jesús sihin ra i casi ra vatyí ma nacatyí ra tuhun cuan sihin numinoo ñiyívi.

22 Ta i catyi ra: Cuaha xaan tundoho cua ndyehe ra i quisi ndya gloria. Cua cuxaan ra mandoñi ta ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley hebreo sihin ra. Ta cua cahñi ra cuan sii ra. Ta sa cu uñi quiívi cua nandoto ra.

23 Ta i catyi ra Jesús sihin tandihí ra: Tatu iyo ra cuñi ra cundyico ra sii, nazama ra cuhva iyo ra. Ta ma zacahnu ra sii ra. Ta nandyehé ra tundoho sa cuenda mi. Ta nazavaha ra cuhva zavehi.

24 Tatu ña cuñi ñiyívi sa cuu ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu. Ta cua cuhun ñu andyaya. Ta ma cundito ñu sihin ra Ndyoo. Zoco tatu cua cuu ñiyívi sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cundito ñu sihin ra Ndyoo.

25 ¿Ñaa sa ñihi ñiyívi sa zahacanaa ñu tandihí sa iyo ñuu ñiyívi ta quiívi cua cuu ñu ndaha cua naa ñu?

26 Tatu iyo ra cahan nuu sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo, tacuan tucu cua cucahan nui sihin ra. Vatyí ra i quisi ndya gloria cui, ta cua quisi tuqui sihin ángel. Ta cua ndyehe ñiyívi vatyí cahnu xaan cuu Zuti.

27 Ta sa ndisa cuíi catyi sihin ndo vatyí iyo zuhva ra yucu ihya, ma cuu ra ndya cuhva ndya cua ndyehe ra cuhva cua cundyaca ñaha ra Ndyoo.

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

²⁸ I yaha tañi uña quivi sa yaha catyi ra Jesús cuhva cuan. Ta ziqui i ndaa ra Jesús xiñi minoo yucu cua cahan ra sihin ra Ndyoo, ta cuahan ra Pedro ta ra Juan ta ra Jacobo sihin ra.

²⁹ Ta cuhva sa sica tahvi ra sii ra Ndyoo, ta i zama cuhva caa nuu ra, ta i nducuisi xaan zahma ra ta xiño xaan si.

³⁰ Ta i quituu uu tahan ra natuhun sihin ra. Minoo ra cuu ra ra Moisés, ta inga ra cuu ra ra Elías. (Ra i sihi ta sa naha cuu nduu tahan ra cuan.)

³¹ Ndisi xaan nu siyucu ra, ta i cahan ra tuhun yozo caa cua cuu ra Jesús ñuu Jerusalén.

³² Ta ra Pedro ta ra tahan ra cuñi xaan ra cuzu ra, zoco ñá quixi ra vatyí ndyehe ra sa ndisi xaan nu nandyaa ra Jesús sihin sa uu tahan ra nandyaa sihin ra.

³³ Ta cuhva sa cuahan ra yucu sihin ra Jesús, i catyi ra Pedro sihin ra Jesús: Maestro, vaha xaan yucu yo ihya. Nazavaha ndi uñi tahan vehe tyiyahva, minoo cuenda moo, ta minoo cuenda ra Moisés, ta minoo cuenda ra Elías, catyi ra. Zoco ñá sito ra Pedro ñaa tuhun cahan ra.

³⁴ Ta cuhva sa cahan ra Pedro tacuan ta i noo minoo vico ta ndaha tyazi si sii tandihí ra. Ta i yuhu xaan ra sa quihvi ra sisi vico cuan.

³⁵ Ta sisi vico cuan i siñi ra minoo nduzu sa catyi: Ra ihya cuu Zehi. Cuñi xein sii ra. Cuiñi ndo sa cahan ra.

³⁶ Ta sa yaha cahan nduzu cuan, tuhun cuan, ta i ndyehe ra ndihí sihin ra Jesús vatyí ña ndyaa ca inga ra cuan sihin ra Jesús. Maa tuhun ñi ca maa

ra. Ta i sicumi xehe ra tandihí sa i ndyehe ra, ta sisi quívi cuan ñá nacatyi ra sihin numinoo ñiyívi.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho tatyí cuihna

³⁷ Ta inga quívi cuhva sa noo ra yucu cuan, cuaha xaan ñiyívi i zatahan sii ra Jesús.

³⁸ Ta minoo ra ñoho ticuí ñiyívi cuan i cana saa ra ta catyi ra: Maestro, sica xein tumañi iñi suun sa cua ndyehun sii zehi vatyí minoo tuhun ñi zehi iyo.

³⁹ Ñoho minoo tatyí cuihna sii ra, ta ndya vaha ñi cuhva nduxaan si sii ra. Ta sacú saa ra, ta zanduva si sii ra nu ñuhu, ta saa tñi yuhu ra. Ña zaña si sii ra, ta zañicuehe si sii ra.

⁴⁰ Sa catyi vatyí natava ra i casi moo sii si, zoco ñá cuu sii ra.

⁴¹ Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra (sihin tandihí ñiyívi): Ndoho cuu ñiyívi ña sino iñi. ¿Yozo tahan ca quívi cua ndoi sihin ndo ta ziquí cua sino iñi ndo? Ma cundyee iñi cundyei sihin ndo naha xaan ca. Sa naha xaan cundyee iñi sihin ndo. Ta ndyaca sii zehun ihya.

⁴² Ta cuhva sa vasi ra luhlu cuan, i zanduva tatyí cuihna cuan sii ra ta quiñi xaan i tahan ra. Ta xaan xaan i cahan ra Jesús sihin tatyí ña vaha cuan. Ta i zanduvaha ra sii ra luhlu cuan, ta ziquí i nacuhva cuenda ra sii ra sii zutu ra.

⁴³ Ta iyo xaan i cuñi tandihí ñiyívi vatyí cahnu xaan cuu tundyee iñi maa ra Ndyoo.

Zacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

Nñi ñi sa iyo xaan cuñi tandihí ñiyívi sihin sa zavaha ra Jesús ta i quisaha catyi ra sihin ra i casi ra:

⁴⁴ Tyizoho vaha ndo sa quehin vatyi cua xico minoo ra sii ra i quisi ndya gloria. Ta cua tñin ñiyívi sii. Catyi ra Jesús.

⁴⁵ Zoco, ñá cutuñi iñi ra ñaa tuhun cahan ra. Ta ñá nacatyi ra Jesús sihin ra ñaa cuñi si catyi si. Ta yuhu ra ndaca tuhun ra sii ra Jesús ñaa tuhun cahan ra.

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?

⁴⁶ Tacuan ta i quisaha natuhun tahan xaan ra i casi ra Jesús sa cuenda cuhva yoo ra cuu ra ñiñi ca sii ra.

⁴⁷ Ta i sito ra Jesús ñaa sa sica iñi ra cuan sihin añima ra. Ta i quihin ra sii minoo ra luhlu, i sañi ndyaa ra sii ra ii siyo xiin ra.

⁴⁸ Ta i catyi ra sihin ra ndihí sihin ra: Tatu zavaha ñiyívi sa vaha sihin minoo ra luhlu sa cuenda mi, tañi sihin mi zavaha ñu sa vaha cuu si. Ta tatu zavaha ñiyívi sa vaha sihin mi, zavaha ñu sa vaha sihin Zuti. Ta ra sa luhlu ca zaha maa ndo tuhun, yucuan ra cuu ra cahnu ca ityi nuu ra Ndyoo. Ta ra sa cahnu ca cuñi ndo, yucuan ra cuu ra luhlu ca ityi nuu ra Ndyoo. Catyi ra Jesús.

Tatu ña cahan ñiyívi ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo cuhva cuan

⁴⁹ Tacuan ta i catyi ra Juan: Maestro, i ndyehe ndi minoo ra tava tatyí cuihna sihin zívi moo, zoco yívi ra tahan ndi cuu ra. Ta i catyi maa ndi sihin ra vatyi ma zavaha ra tacuan.

50 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña vaha sa ñá saha ndo. Vatyí tatu ña cahan ñiyiví ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo.

Catyí ra Jesús vatyí ña vaha cuhva sica iñi ra Jacobo ta ra Juan

51 Ta sa cuñi saa quiví cunanuhu ra Jesús ndya gloria, ityi i quisi ra. Yucuan cuenda cuñi ra Jesús cuhun ra ñuu Jerusalén nu cua cuu ra. Ta i quihin ra ityi cuahan ra.

52 Ta i tasi ra tyiño ityi nuu ca nu cuahan ra, ta i quihví ra i tasi ra minoo ñuu nu cu si Samaria vatyí cua nducu ra minoo nu cua quitatu ra Jesús.

53 Ta ñá saha ra samaritano sa cundyaa ra Jesús ñuu ra vatyí cuahan ra Jerusalén. (Ta ña cuu ndyehe ñiyiví samaritano sii ñiyiví ñuu Jerusalén.)

54 Ta cuhva sa sito ra Jacobo ta ra Juan vatyí ñá saha ra samaritano sa cundyaa ra ñuu ra ta i cuxaan ra ta catyi ra: Tata, ¿atu cuñun vatyí zavaha yo cuhva i zavaha ra Elías ta sa naha? Cuu caca yo sii ra Ndyoo nazaquisi ra ñúhu ziqui ñiyiví Samaria, ta cua cayu tandihí ñu. Catyi ra.

55 Zoco xaan xaan i cahan ra Jesús sihin ra ta catyi ra: Taxi ñi ndo. Ña cutuñi iñi ndo ñaa tyiño vasi.

56 Ra i quisi ndya gloria cui, ta ña vasi zanei sii ñiyiví, vasi zacaqui sii ñu. Catyi ra. Ta ziqui cuahan coyo ra inga ñuu.

Ñu cuñi cundyico sii ra Jesús

57 Ta cuhva sa cuahan ra ityi, i catyi minoo ra sihin ra Jesús: Tata, cuñi cundyique suun vazú ndya ndya maa cuohon.

58 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ndison? vatyi yuhvi, ñahñi sa iyo sii. Iyo vehe ñicuii, ta iyo taca zaa. Zoco ra i quisi ndya gloria ñahñi vehe ra iyo.

59 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin inga ra: Cundyicon sii. Zoco i catyi ra cuan: Tata, cuatu ndya nacuu zuti, ta ziqui cua cundyique suun.

60 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña vaha sa ñoho xaan iñun tuhun ñiyivi suun. Natyihí ñiyivi ña sito sii ra Ndyoo sii tahan sihi sihin ñu sisi ñuhu, zoco yoho cuahan ta nacatyun sihin ñiyivi cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.

61 Tacuan ta ziqui i catyi inga ra sihin ra Jesús: Tata, cua cundyique suun, zoco cuhvon sa cunuhu xihne cua naquehin sihin ñiyivi sii.

62 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Yoo ra quisaha zatyíño ra tyiñe ta ndu-uu iñi ra, ma cuu quihvi ra nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

10

Tasi ra Jesús sii uñi xico usi tahan ra cua nacatyí Tuhun Ndyoo sihin ñiyivi

1 Sa yaha cuan ta ziqui i casi ra Jesús uñi xico usi tahan ca ra. Ta i tasi ra sii ra ityi nuu ra. Uu uu ra cuahan tandihí ñuu ta tandihí ityi nu cua cahun ra Jesús cuee ca.

2 Ta i catyi ra sihin ra: Tañi minoo itu cahnu xaan, tacuan iyo tyiño zavehi. Zoco ña cuaha muzu iyo. Yucuan cuenda caca ndo sii ra Ndyoo natasi ca ra muzu vatyi cua tyindyee ra sihin tyiño, ta cua nacatyí tucu ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyivi.

³ Cuahan ndo ta ma naa iñi ndo vatyi tañi mvee ticatyi lee cuu ndo, ta tasi sii ndo nu yucu xaan ina nduvahu.

⁴ Ta ma cuizo ndo xuhun nu sa quihí xuhun ndo a inga ndisa ndo. Zanumi ndo, ta ma cucuee xaan ndo ityi sa natuhun ndo sihin ñiyívi.

⁵ Ta yoo sii vehe saa ndo, sa xihna ñi catyi ndo: “Nacoo sa taxi sa saha ra Ndyoo sii ndo.” Catyi ndo.

⁶ Ta tatu ndisa vatyi iyo ñiyívi vaha vehe cuan, cua ndoo sa vaha sihin ñu. Zoco tatu yoñi ñu vaha añima, ma ndoo sa vaha sihin ñu.

⁷ Ta minoo ñi vehe nu cua saa ndo, yucuan ndoo ndo. Casi ndo ta coho ndo ñaa sa saha maa ñu sii ndo. Vatyi minoo ra zatyíño, iyo cuhva sii ra sa ñihi ra sa casi ra. Ta ma quita ndo vehe nu ndyaa ndo ta cundyaa ndo ziin ziin vehe.

⁸ Ta ñaa ñi maa ñuu saa ndo, tatu vaha cahan ñu sihin ndo, casi ndo ñaa sa cua cuhva ñu sii ndo.

⁹ Zanduvaha ndo sii ñiyívi cuhu ñuu cuan, ta catyi ndo sihin ñiyívi: “Sa cuñi saa cuhva cundyaca ñaha ra Ndyoo.”

¹⁰ Zoco tatu quihvi ndo minoo ñuu ta ña tiin cuenda ñu sii ndo, quita ndo ityi cahnu ta catyi ndo sihin ñu:

¹¹ “Ndya cuhva ndya ñiyaca ñuu ndo sa iñi saha ndi ta cua tava ndi sii si. Minoo zeña cuu si vatyi cua ndoo cuatyi ndo ziqui ndo. Zoco coto ndo vatyi sa cuñi quisi quivi cundyaca ñaha ra Ndyoo.” Tacuan catyi ndo sihin ñu. Catyi ra Jesús.

¹² Ta catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ta catyi ndo vatyi quivi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyívi, ñihi ca

cua tasi tuñi ra sii ñiyivi ñuu ña tñn cuenda sii ndo ta ziqui ca ñiyivi ñuu Sodoma.

Cua ndyehe xaan ñiyivi tundo ho vatyí ña tyaa ñu yahvi sa cahan ra Jesús

¹³ Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ndahvi ndoho ñiyivi ñuu Corazín. Ta ndahvi ndoho ñiyivi ñuu Betsaida vatyí ña zama ndo cuhva iyo ndo vazu ndyehe ndo sa ndyityi nahnu. I zanaa ra Ndyoo sii ñiyivi ñuu Tiro ta ñuu Sidón ta sa naha sa cuenda cuatyí ñu. Zoco tatu sa i ndyehe maa ñu sa ndyityi nahnu tañi sa ndyehe maa ndo, cua zandoo ndisa cuii ñu cuatyí ñu, ta cua zama ñu cuhva iyo ñu, ta cacu ñu.

¹⁴ Yucuan cuenda, ndoho ñiyivi ñuu Corazín ta ñiyivi ñuu Betsaida, ñihi ca cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo ta ziqui sii ñiyivi ñuu Tiro ta ñuu Sidón cuan.

¹⁵ Ta ndoho ñiyivi ñuu Capernaum, sica iñi maa ndo vatyí cua ndaa ndo ndya andivi, zoco cua noo ndo ndya andyaya vatyí ña tyaa ndo yahvi sii Tuhun Ndyoo.

¹⁶ Ta i catyi ra Jesús sihin sa uñi xico usi tahan ra cuan: Ñiyivi tyizoho sa cahan maa ndo, tañi tyizoho tucu ñu sa cahan mi cuu si. Ta ñiyivi ña tyaa yahvi sii maa ndo, ña tyaa tucu ñu yahvi sii mi. Ta tatu ña tyaa ñu yahvi sii mi, ña tyaa ñu yahvi sii ra i tasi sii.

Nasaa coyo sa uñi xico usi tahan ra i tasi ra Jesús

¹⁷ Tacuan ta cuee ca i nasaa coyo sa uñi xico usi tahan ra cuan, ta zñi xaan cuñi ra, ta catyi ra sihin ra Jesús: Tata, ndya cuhva ndya tatyí cuihna ta tyaa si yahvi sa cahan ndi tatu cahan ndi zivun. Catyi ra.

18 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: I ndyehi cuhva i canacava cuihna cu nuu sa nañi Satanás ndya andivi. Tañi caa minoo tasa zavi; tacuan caa cuhva canacava ra.

19 Ta sehi tundyee iñi sii maa ndo, ta cuu zahacanaa ndo ziqui tandihi cuhva sa iyo sii cuihna. Ta cuu cuañi ndo ziqui coo ta ziqui tizuhma, ta ñahñi maa sa cuu zañicuehe sii ndo.

20 Zoco ma zii xaan cuñi ndo vaty cuu tava ndo taty cuhna cuan. Zii ca cuñi ndo vaty sa ndyaa zivi ndo nu libro ra Ndyoo andivi.

Zacahnu ra Jesús sii ra Ndyoo vaty cuaha xaan sa zañaha ra Ndyoo sii ñiyivi ndahvi

21 Cuhva cuan ta zii xaan i cuñi ra Jesús zacuu Taty Ii, ta i catyi ra: Zacahnu xein suun Ndyoo Zuti. Yoho ndyaca ñohon andivi ta ñuu ñiyivi. Tyixehun sa siñi tuñi suun sii ñiyivi sica iñi vaty sito xaan ñu, ta zañohon sii si sii ñu cuu tañi sa ndyih i ñuu ñiyivi ya. Tacuan zavohon vaty tacuan cuñi moo. Catyi ra Jesús.

22 Ta i catyi ra Jesús sihin tandihi ra zatyino tyiño ra: Saha maa ra Ndyoo Zuti tandihi sa iyo sii ra sii mi. Ta yoñi sa sito sii. Maa ñi ra Ndyoo Zuti cuu ra sito sii. Ta maa ñi mi sito sii ra Ndyoo Zuti. Yoñi inga ra sito sii ra sa ndisa cuu. Ta zañehi sii yoo ra cuñi, cuhva iyo Zuti sa ndisa.

23 Ta ziqui i nandyehi ra Jesús sii ra i casi ra, ta i catyi ra ñn ñi sihin maa ra: Zii xaan cuu sii maa ndo vaty ndyehi ndo tandihi sa ndyehi ndo.

24 Vaty catyi sihin ndo vaty cuaha xaan rey ta ra profeta ta sa naha, i cuñi xaan ra ndyehi ra sa ndyehi maa ndo vaty, zoco ñá ndyehi ra sii si. Ta

i cuñi xaan ra cuiñi ra sa siñi maa ndo, ta ñá siñi ra sii si.

Zacuaha ra Jesús vatyí tahan si tyindyee yo sii ñiyivi ndya vaha ñi

²⁵ Tacuan ta i cahan minoo ra maestro cuenda ley hebreo. I cuñi ra nducu coto ihñi ra sii ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: Maestro, ¿yozo caa zavehi ta ñihi tahvi añime?

²⁶ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa sa catyi ley? ¿Ñaa sa cahvun yucuan?

²⁷ Ta i nacahan ra cuan, ta catyi ra: Catyi si vatyí cuñi xaan yo sii ra Ndyoo sihin tandihí cuii añima yo, sihin sa ñi iñi yo, sihin tandihí tundyee iñi sii yo, ta sihin tandihí sa siñi tuñi sii yo. Ta catyi tucu ley vatyí cuñi si sa cuñi xaan yo sii inga tahan yo tañi cuñi yo sii maa yo. Tacuan catyi si. Catyi ra cuan.

²⁸ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa sa cohon. Tacuan zavohon, ta cua ñihi tahvi añimon. Catyi ra Jesús.

²⁹ Zoco ra maestro cuenda ley hebreo cuan, i cuñi ra zañaha ra vatyí vaha cuhva i ndaca tuhun ra. Yucuan cuenda i catyi tucu ra: Zoco ¿yoo ra cuu tehin?

³⁰ Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: I quita minoo ra ñuu Jerusalén ta cuahan ra ndya ñuu Jericó. Ta i tahan ra sii ra zuhu. Ta i zuhu ra tandihí cuii sa ndyizo ra ndya cuhva ndya zahma ra, ta i cañi xaan ra sii ra ndya cuhva sa yatyi cahñi ra sii ra. Ta ziqui i zandoo ra sii ra.

³¹ Tacuan ta i yaha minoo ra cu zutu ityi cuan. Ndyehe ra sii ra catuu ra yucuan, ta i yaha ra ndya zava.

³² Ta ziqui i yaha tucu inga ra cuenda vehe ñuhu. Minoo ra tyindyee sii ra cu zutu cuu ra. Zoco i saa ra, ta i ndyehe ra sii ra catuu ra yucuan, ta ziqui i yaha ra ndya zava.

³³ Tacuan ta i yaha minoo ra samaritano sihin burro zono ra ityi cuan. Ta i ndyehe ra sii ra, ta i cundahvi xaan iñi ra sii ra.

³⁴ Ta i noo ra burro zono ra, ta i zavaha ra tata sii ra. I tyihi ra azetye ta vino nu cahvi ra, ta i nazucu ra zahma sii ra, ta i tyizo ra sii ra sata burro zono ra. Ta i quihin ra sii ra ta i sinducu ra minoo nu cua cundyaa ra ta zacuu ca ra tata sii ra.

³⁵ Ta inga quivi i cuñi ra samaritano cuan cuhun ra, ta i tava ra xuhun ta saha ra sii ra xu vehe. Ta i catyi ra sihin ra: “Zacuendon sii ra ya. Ta ñaa ca sa cua zanaa ndo sihin ra, yuhvi cua nacuhve sii ndo naquisi inga saha.” Tacuan i catyi ra ta cuahan ra. Catyi ra Jesús.

³⁶ Tacuan ta ziqui i ndaca tuhun ra Jesús sii ra maestro cuenda ley cuan ta catyi ra: Sisi sa uñi tahan ra cuan, ¿yoo ra cuu ra tahan ra ndahvi cuan?

³⁷ Ta i catyi ra maestro cuan: Ra sa cundahvi iñi sii ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan, ta zuun ñi cuhva cuan zavaha tucu moo.

Sahan ra Jesús vehe ña Marta ta ña María

³⁸ Ta cuahan ra Jesús minoo ityi, ta saa ra minoo ñuu. Ta yucuan ndyaa minoo ñaha sa nañi Marta. Ta i tin cuenda ña sii ra vehe ña.

³⁹ Ta iyo minoo cuhu ña Marta. Nañi ña María. Ta i sicundyaa ña saha ra Jesús ta tyizoho ña sa cahan ra.

40 Zoco cuaha xaan tyiño i zavaha ña Marta sa zavaha ña sa casi ra, ta i quisi ña nu ndyaa ra Jesús ta catyi ña sihin ra: Tata ¿atu ña sica iñi oo sa zandoo cuhi sii, ta zatyíñe maa tuhun ñi? Catyun sihin ña natyindyee ña sii.

41 Zoco i catyi ra Jesús sihin ña: Marta, Marta, sica xaan iñun cuaha xaan cuhva.

42 Zoco iyo minoo ñi sa ñiñi xaan, ta sa i cutuñi vaha iñi ña María cuhva vaha cuan. Ta yoñi cua cuu quindyaa cuhva cuan sii ña. Catyi ra Jesús.

11

Zañaha ra Jesús yozo caa caca tahvi yo sii ra Ndyoo

1 Ta minoo saha sa sica tahvi ra Jesús sii ra Ndyoo ta sa ndihí sica tahvi ra, ta i catyi minoo ra i casi ra sihin ra: Tata, zañohon sii ndi yozo caa caca tahvi ndi sii ra Ndyoo tañi i zañaha ra Juan sii ra i sica noo sihin ra.

2 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva sa cua cahan ndo sihin ra Ndyoo tyehen catyi ndo: “Ndyoo Zutu ndi ra ndyaa andiví, ii xaan cuu ziví moo. Nasaa quiví cua cundyaca ñohon ihya ñuu ñiyiví. Nazavaha ñiyiví cuhva cuñi moo ihya ñuu ñiyiví tañi cuu si ndya gloria.

3 Cuhvon sa siñi ñuhu sii ndi minoo minoo quiví.

4 Ta zohon tucahnu iñi sii ndi sa cuenda cuatyí ndi tañi maa ndi zaha ndi tucahnu iñi sii ñiyiví zavaha sa ña vaha sihin ndi. Ma cuhvon sa nducu coto ihñi cuhna sii ndi coto zavaha ndi sa ña vaha.” Tacuan i zacuaha ra Jesús sii ra.

⁵ Ta ziqui i catyi tucu ra: Tatu maañuu cua soon vehe amigun ta catyun sihin ra: “Xaa, cuhva noo uñi tahan pan sii.

⁶ Vatyí nacao saa ra tehin. Sica xaan i quisi ra, ta ñahñi maa sa cuhve casi ra.”

⁷ Ta ndya sisi vehe cua cahan amigun, ta cua catyi ra: “Ma zayangon sii. Sa ndazi cutu yuvehi. Ta quixi sa ndyihí zehi. Ta coto ndoyo si, ma cuu nduvite ta cuhve suun vityi.” Tacuan cua catyi ra suhun.

⁸ Ta catyi suhun vatyí vazú amigun sii ra cuan, zoco ma nduvita ra ta cuhva ra sa yatyí. Zoco tatu ndoon yucuan ta ndita ñi cacon sii ra, tacuan ta cua nduvita ra ta cuhva ra yozo tahan si cuñun.

⁹ Ta tacuan tucu maa ndo. Caca ndo sii ra Ndyoo, ta cua cuhva ra sa sica ndo. Nanducu ndo, ta cua nañihí ndo. Cati ndo yuvehe, ta cua nuña si.

¹⁰ Vatyí tandihí ndoho ra sica, cua ñihí ndo. Ta tatu nanducu ndo, cua nañihí ndo. Ta tatu cati ndo yuvehe, cua nuña si.

¹¹ Ndoho, ra cuu zutu sa ndyihí, tatu cua caca zehun minoo pan ¿atu cua cuhva ndo minoo yuu sii ra? Ña tacuan. A tatu caca ra minoo tyiyaca ¿atu cua cuhva ndo minoo coo?

¹² A tatu cua caca ra minoo ndiví ¿atu cua cuhva ndo minoo tizuhma? Ña tacuan.

¹³ Ñiyiví quiñi xaan cuu maa ndo, zoco sito ndo yozo caa cuhva ndo sa vaha sii zehe ndo; vaha xaan ca cua zavaha ra Ndyoo, ta cua cuhva ra Tatyí li sii ñiyiví sica sii ra.

Catyí ra xaan iñi sii ra Jesús vatyí zatyiño ra sihin tundyee iñi sii cuhna

14 Tava ra Jesús minoo tatyí cuihna sii minoo ra ñehe. Ta cuhva sa quita tatyí cuihna cuan ta i cuu nacahan ra ñehe. Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi.

15 Zoco zuhva ñu i catyí ñu: Tava ra ya tatyí cuihna sihin tundyee iñi ra Beelzebú, ra cu nuu sii cuihna. Catyí ñu.

16 Ta inga ñu nducu coto ihñi ñu sii ra Jesús, ta i sica ñu sa zañaha ra minoo zeña ityí andivi.

17 Zoco i sito ra Jesús cuhva sica iñi ñu, ta i catyí ra sihin ñu: Tatu sahñi tahan xaan ñiyivi minoo ñuu, ndaha cua tiví ta naa ñuu cuan. Ta tacuan tucu minoo vehe ñiyivi, tatu sahñi tahan ñu sihin tahan ñu, yatyí xaan cua ndihí cuhva vaha nu yucu ñu.

18 Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii cuihna sihin inga cuihna vatyí tatu tacuan zavaha si, yatyí xaan cua ndihí cuhva iyo sii si. Ma tava cuihna sii cuihna. Ta catyí ndo vatyí yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi sii ra cu nuu sii cuihna.

19 Zoco tatu yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi ra Beelzebú, tacuan tucu zavaha ra ndyico sii maa ndo. Zoco maa ra cuan cua nacatyí sihin ndo vatyí ma tava minoo cuihna sii inga cuihna.

20 Ta yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta cuñi si catyí si vatyí ndisa cuii sa saa cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Zañaha ra Jesús vatyí ñihi ca tundyee iñi iyo sii ra Ndyoo ta ziquí sii cuihna

21 Tatu minoo ra ñihi xaan zacuenda ra vehe ra sihin mityí ra, yoñi cuu quihin ndaha tyiño ra.

22 Zoco tatu quisi inga ra ñihi ca ta ziquí ra cuan ta quindyaa ra mityí ra, ma cuu ca zacacu ra sii ra.

Ta cuu quihin inga ra ndaha tyiño ra ta zasa ra sii ra tahan ra.

²³ Tatu ña zatyino ñiyivi sihin, zativí ñu tyiñe. Ta tatu ma tyindyee ñu sii, sa nacatyí Tuhun Ndyoo sihin ñiyivi, cuñi si catyi si vatyí ña saha ñu sa coto ñiyivi tuhin.

Cuhva nandisi tucu tatyí ña vaha inga saha tatu naa iñi ñiyivi sii ra Ndyoo

²⁴ Tatu quita minoo tatyí ña vaha sii minoo ra, sica noo tatyí cuihna cuan nu ityi xaan, ta nanducu si nu cua quitatu si. Zoco ña nañihi si nu quitatu si, ta catyi si: “Cunuhu tuqui ndya vehi nu i quite”, catyi si.

²⁵ Tacuan ta nasaa si añaíma ra cuan nu i quita si. Ta ndyehe si vatyí ndií xaan; yoñi ndyaa yucuan.

²⁶ Ta ziquí cuahan si, ta quihin si usa tahan ca tatyí cuihna xaan ca ta ziquí maa si. Ta ndihvi tandihí tatyí cuihna cuan añaíma ra cuan, ta ndoo si. Ta yaha ca cuhva cua nanduu ra cuan ta ziquí sa xihna ñi.

Ñiyivi sa zii xaan cuñi sa ndisa

²⁷ Ta nii ñi sa cahan ra Jesús cuhva cuan, ta i cana saa minoo ñaha sa ñoho ticui ñiyivi, ta catyi ña: Zii xaan cuu sii ñaha i zacacu suun, ñaha i zacaxi suun.

²⁸ Zoco i catyi ra Jesús sihin ña: Ndison sa cohon, zoco zii xaan ca cua cuu sii ñu siñi Tuhun Ndyoo ta zavaha ñu sii si.

Maa maa ñi sa ndyityi cuñi ñiyivi ña vaha ndyehe ñu

²⁹ I siconduu cuii ñiyivi nu ndyaa ra Jesús, ta i catyi ra sihin ñu: Quiñi xaan iyo ñiyivi iyo vityi. Cuñi xaan ñu ndyehe ñu minoo zeña, zoco ñahñi

inga ca zeña cua ndyehe ñu ta ziqui sa i cuu sa cuenda ra Jonás.

³⁰ Ra Jonás i cuu ra minoo zeña sii ñiyivi ñuu Nínive, ta tacuan tucu cua cuu ra i quisi ndya gloria sihin ñiyivi sa iyo vityi.

³¹ Quivi cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyivi, cua nandoto minoo ñaha sa sindyaca ñaha sii ñiyivi ndya siyo tyañuhu ta sa naha. Ta maa ña cua tyaa cuatyí sata maa ndo vatyí sa ndisa iyo cuatyí ndo, vatyí ña tyizoho ndo sa cahan Zehe ra Ndyoo. Ta maa ña, sica xaan i sahan ña i sityizoho ña sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo sii ra rey Salomón. Ta vityi ndyaa inga ra cahnu ca ta ziqui ra Salomón sihin ndo, ta ña tyizoho ndo sa quehin.

³² Ta tacuan tucu ñiyivi ñuu Nínive, cua tyaa ñu cuatyí sata ndo quivi cua zandaa ra Ndyoo tyiño cuenda ñiyivi vatyí i tyizoho ñu sa cahan ra Jonás, ta i ndu-uu iñi ñu cuatyí ñu. Ta cahnu ca mi ta ziqui ra Jonás, ta ña cuñi ndo tyizoho ndo sa quehin.

Nazaha vaha yo cuenda sii yo coto ñahñi sa ndisi ra Ndyoo iyo sii yo

³³ Yoñi yo cua tyaa yo minoo tyuma ta tyihi yo sii si minoo nu xehe a sisi minoo caja vatyí ñúhu cuan tahan si cozo si minoo nu zucu vatyí tacuan ta ndisi ndyehe ñiyivi quihvi sisi vehe.

³⁴ Siti nuu yo cuu tañi minoo sa zandisi sii yo ta cuu ndyehe yo nu cuahan yo. Tatu vaha siti nuu yo, ndisi ndyehe yo nu cuahan yo. Ta tacuan tucu añaima yo, tatu iyo sa ndisi sa saha ra Ndyoo añaima yo, vaha ñiyivi cuu yo. Tatu ñahñi sa ndisi sa saha ra Ndyoo iyo añaima minoo ñiyivi, yivi ñiyivi vaha cuu ñu. Tañi minoo ra cuaa cuu ñu.

³⁵ Yucuan cuenda zaha ndo cuenda sii ndo tatu ndyaa sa ndisi ra Ndyoo sihin ndo a sa ñaa.

³⁶ Tatu situ cuii sa ndisi ra Ndyoo añaima ndo, nu siin ta ma cuu zavaha ndo sa ña vaha. Ñahñi ca sa quiñi ta sa ña vaha iyo sii ndo. Tatu sino iñi ndo, cuu si tañi minoo ñúhu cahnu zandisi sii ndo.

Tyaa ra Jesús cuatyí sata ra fariseo ta ra maestro cuenda ley hebreo

³⁷ Cuhva sa ndihí cahan ra Jesús ta i cana minoo ra fariseo sii ra vatyí cua casi ra xita vehe ra. Ta cuahan ra Jesús vehe ra. Ta i sicundyaa ra mesa.

³⁸ Ta i ndyehe ra fariseo kuhva zavaha ra. Ta iyo xaan i cuñi ra vatyí ña zavaha ra Jesús costumbre sa nacatya xaan ra ndaha ra tañi tuhva maa ñu zavaha cuee ca sa casi ñu xita.

³⁹ Ta i catyí ra Jesús sihin ra: Ndoho ra fariseo nacatya xaan ndo sata vaso ta sata coho, zoco sisi añaima maa ndo yaha xaan quiñi iyo ndo ta zuhu xaan ndo.

⁴⁰ Tondo xaan iyo maa ndo. I zavaha ra Ndyoo sata vaso ta coño ñuhu maa ndo, zoco ¿atu sica iñi ndo vatyí ña zavaha tucu ra añaima ndo?

⁴¹ Cuñi si sa kuhva ndo xuhun sii ñiyiví ndahvi ta zavaha ndo sa vaha sihin ñu. Tacuan ta cua ndundí tucu añaima ndo.

⁴² Ndahvi ndoho ra fariseo vatyí saha ndo diezmo sii ra Ndyoo tandihí yucu sa tasi ndo tañi menta ta ruda ta inga sa sasi ndo, zoco ña zavaha ndo sa ñiñi ca vatyí ña zavaha ndo sa ndoo sihin ñiyiví, ta ña cuñi ndo sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. Ta yucuan cuu sa ñiñi ca, ta ma naa iñi ndo sa kuhva ndo diezmo, ndihí ca.

43 Ndahvi ndoho ra fariseo vatyí cuñi ndo cundyaa ndo tyayu vaha vehe ñuhu. Ta cuñi ndo sa zacahnu ñiyivi sii ndo nuyahvi.

44 Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley ta ndoho ra fariseo vatyí zaha ndo tuhun vatyí vaha xaan ndo ta ña ndisa. Cuu ndo tañi ndiyí sa ñoho sisi ñaña, ta yaha ñiyivi ziqui si, zoco ña sito ñu ñaa sa ñoho. Catyi ra Jesús.

45 Tacuan ta i nacahan minoo ra maestro cuenda ley sihin ra, ta catyi ra: Maestro, tatu cohon kuhva cuan, tyaa tucun cuatyí sata maa ndi.

46 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ndahvi tucu ndoho ra maestro cuenda ley vehe ñuhu vatyí zanducuaha ca ndo ley i tasi ra Ndyoo ta sa naha, ta ña tahan si zavaha ndo tacuan. Yoñi sa cuu zavaha tandihi si. Ta nu maa ndo ta ña zavaha ndo tandihi si vatyí sa sito ndo vatyí ma cuu.

47 Ndahvi ndoho vatyí zandutyiqui xaan ndo ñaña cuenda ra i cuu profeta ta sa naha, ta zuun ñi ñiyivi sahnu sii ndo ta sa naha i sahñi ñu sii ra cuan.

48 Sihin kuhva zavaha ndo zañaha ndo vatyí ndoo ndo vaha kuhva i zavaha ñiyivi sahnu sii ndo ta sa naha vatyí maa ra i sahñi sii ra profeta, ta maa ndo zandutyiqui xaan ndo ñaña ra profeta cuan.

49 Yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo ta sa naha: Cua tasi sii ra cua cahan tuhun sa cua kuhve sii ra, ta cua tasi sii ra cua tave tyiño sa zatyíño ra tyiñe. Ta cua cahñi ñiyivi sii zuhva ra, ta sii inga ra cua zayanga xaan ñu.

50 Ta ndisa vatyí tacuan zavaha ndo. Ta cua tasi tuñi ra Ndyoo sii maa ndo sa cuenda tandihi

ra profeta i sahñi ñiyivi ta sa naha ta ndya cuhva ndya vityi.

⁵¹ Ndyá cuhva ndya ñiñi ra Abel, ra i sahñi ra Caín yañi ra, ta ndya cuhva ndya niñi ra Zacarías, ra i sahñi ñiyivi sisi vehe ñuhu, ta catyi sihin ndo sa ndisa cuii vatyí cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyivi iyo vityi sa cuenda tandihi si cuan.

⁵² Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley vehe ñuhu vatyí i tyixehe ndo ndaha ticui cuenda yu-vehe nu quihvi ñiyivi ityi ra Ndyoo. Ná quihvi maa ndo ityi cuan, ta inga ñiyivi sa cuñi quihvi, ña saha ndo sa quihvi ñu.

⁵³ Sa ndihi cahan ra Jesús tuhun cuan, ta ra maestro cuenda ley ta ra fariseo i cuxaan xaan ra sihin ra, ta i quisaha nducu tuhun xaan ra sii ra cuaha xaan cuhva

⁵⁴ vatyí nducu ra cuhva sa cahan ra Jesús minoo cuhva ña vaha. Ta ziqui cua tyaa ra cuatyí sata ra.

12

Nacatyí ra Jesús vatyí ma cuu tyixehe yo cuatyí yo

¹ Cuenda mil ñiyivi i titahan ndya cuhva catyíhi tahan ñu vatyí cuaha xaan ñu. Ta sa xihna ñi i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Zacuenda vaha ndo sii ndo sihin cuhva iyo ra fariseo vatyí ra zandavi ñaha cuu ra.

² Vatyí tandihi sa ña vaha sa zavaha ñiyivi ta tyixehe ñu sii si, cuee ca ta cua quita si nu ndisi, ta cua coto inga ñiyivi sii si.

³ Yucuan cuenda ñaa ndihi ca sa cahan xehe ndo sisi vehe ndo, cua coo quivi cua cuiñi tandihi ñiyivi

sii si. Ta vazu xehe xaan cahan ndo minoo tuhun, zoco cua coto tandihĩ cuii ñiyivĩ sii si cuee ca.

Cuñi si sa yuhu yo sii ra Ndyoo ta yivĩ sii ñiyivĩ

⁴ Ta catyi sihin ndoho ra cuu amigi vatyi ma yuhu ndo sii ra cuu cahñi sii coño ñuhu ñi ndo vatyi yaha cuan ta ñahñi ca sa cuu zacuu ra.

⁵ Zoco cua catyi sihin ndo yoo sii tahan si cuyuhu ndo. Cuyuhu ndo sii ra sa cuu cahñi sii ndo sa ndisa cuii ta zacuhun ra sii ndo andyaya.

⁶ Ña yahvi ndyaa zaa. Cuu zata yo ohon tahan ti sa uu peso. Ta ña naa iñi ra Ndyoo sii numinoo ti.

⁷ Ta sito ra Ndyoo yozo tahan ixi xiñi ndo iyo. Yucuan cuenda ma yuhu ndo sii ra cahñi sii ndo vatyi yahvi xaan ca ndyaa maa ndo ta ziqui ca cuaha xaan zaa.

Ma yuhu yo cahan yo Tuhun Ndyoo sihin ñiyivĩ

⁸ Ta catyi sihin ndo vatyi tandihĩ ndo sa nacatyi ndo sihin ñiyivĩ vatyi sito ndo sii, yuhvi cua catyi sihin ángel ra Ndyoo ndya gloria vatyi site sii ndo. Ta ra i quisi ndya gloria cui.

⁹ Zoco yoo ra catyi vatyi ña sito ra sii, yuhvi cua catyi ityi nuu ángel vatyi ña site sii ra.

¹⁰ Ra i quisi ndya gloria cui, ta vazu cahan ñiyivĩ ndya vaha ñi sii, zoco cua zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii ñu. Zoco tatu cahan ñiyivĩ ndya vaha ñi sii Tatyí Ii ra Ndyoo, ma zaha ca ra Ndyoo tucahnu iñi sii ñu.

¹¹ Ta cuhva cundyaca ñiyivĩ sii ndo sisi vehe ñuhu a nuu ra cu juez a ra cu tyiño, ma caca xaan iñi ndo ñaa sa cua cahan ndo.

¹² Vatyi zuun ñi caa cuhva cuan cua cuhva Tatyí Ii tuhun cua cahan ndo.

Ica xaan tatu caca xaan iñi yo yozo caa ñihi yo xuhun

¹³ Cuaha xaan ñiyivi i siyucu sihin ra Jesús, ta minoo ra ndihi sihin ñu i catyi ra sihin ra Jesús: Maestro, catyun sihin yañi vatyi natahvi zava ra ndaha tyiño sa zandoo zutu ndi sii ndi.

¹⁴ Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Xaa, ¿yoo ra saha tyiño sii sa cui juez a cui minoo ra sa tahvi zava ndaha tyiño?

¹⁵ Ta i catyi ra Jesús sihin tandihi ñiyivi: Zaha vaha ndo cuenda ta ma ndyiyo iñi ndo ndaha tyiño vatyi ña siñi ñuhu sa coo cuaha xaan ndaha tyiño yo ta coo vaha yo.

¹⁶ Ta i cahan ra Jesús ziqui minoo cuhva sihin ñiyivi, ta i catyi ra: Sicoo minoo ra cuca xaan, ta vaha xaan i cuu ndaha tyiño ra.

¹⁷ Ta i sica iñi ra sihin añima ra, ta i catyi ra: “¿Yozo caa cua zavehi? Ñahñi nu quihí tandihi ndaha tyiño.

¹⁸ Zoco tyehen cua zavehi. Cua cani yaca ndyihi, ta cua zavaha que sa nahnu ca. Ta yucuan cua quihí tandihi niñi.

¹⁹ Tacuan ta ma zatyíño que cuaha xaan cuiya. Cua quitati, ta zii xaan cua cuñi. Cua casi vehi ta coho vehi.” Tacuan i sica iñi ra.

²⁰ Zoco i catyi ra Ndyoo sihin ra: “Tondo xaan sica iñun vatyí vityi sa cuaa cua cuun. Ta ndaha tyiño sa sicumi vaha xoon, cua ndoo si sihin inga ñiyivi.”

²¹ Ta tacuan iyo ñiyivi sa zacaya xaan ndaha tyiño sa cuenda ñi maa ñu, ta ñahñi maa sa iyo sii ñu nu ndyaa ra Ndyoo. Catyi ra Jesús.

Ma caca xaan iñi yo sa cuenda ñaa sa siñi ñuhu sii yo

²² Ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Catyi sihin ndo vatyí ma caca xaan iñi ndo yozo caa cua ñihi ndo sa casi ndo ñuu ñiyivi ya. Ta ma caca xaan iñi ndo yozo caa cua ñihi ndo zahma quíhi ndo.

²³ Vatyí iyo inga sa siñi ñuhu ca sii yo ta ziquí sa casi yo ta sa quíhi yo.

²⁴ Ndyehe ndo cuhva iyo zaa. Ña tasi ti, ta ña naquihin ti tyiño zacuu ti, ta ña tyihi vaha ti ndaha tyiño ti. Zoco sasi ti vatyí maa ra Ndyoo saha sa casi ti. Ta ñiñi xaan ca cuu maa ndo ityi nuu ra Ndyoo ta ziquí zaa cuan.

²⁵ ¿Ta yoo ndo cuu nduzucu ca ndo siin ca tatu caca xaan iñi ndo sa cuenda si? Ma cuu ca.

²⁶ Ta tatu ma cuu zavaha ndo numinoo cuhva luhlu cuan, ¿ña cuenda sica xaan iñi ndo sa cuenda tandíhi inga cuhva?

²⁷ Zaha ndo cuenda cuhva iyo ita vatyí ña tavi si ta ña cono si iza, zoco catyi sihin ndo vatyí vazú cuca xaan i cuu ra Salomón ta tyaqui xaan zahma ra, zoco ña tyaqui ca si ta ziquí minoo ita cuan.

²⁸ Ta tatu zandutyáqui xaan ra Ndyoo sii tu-ita sa iyo vityí ta ityaan cua nduu tu nducu ta cayu tu, tyaqui xaan tucu zahma cua cuhva ra sii maa ndo. Zoco maa ndo ña sino vaha iñi ndo sii ra.

²⁹ Ma caca xaan iñi ndo ta nanducu ndo sa casi ndo ta sa coho ndo. Ta ma caca xaan iñi ndo tatu cua cuhva ra Ndyoo sii si a ma cuhva ra.

³⁰ Vatyí sica xaan iñi ñiyivi ña sito sii ra Ndyoo sa cuenda sa casi ñu. Zoco ma caca xaan iñi maa ndo tuhun cuan vatyí sito Zutu ndo vatyí siñi ñuhu si sii ndo.

³¹ Vaha ca nducu ndo cuhva yozo caa cua cuhva cuenda ndo sii ndo sii ra Ndyoo vatyí cundyaca ñaha ra sii ndo. Ta tacuan ta cua ñihi ñdo tandihí cuií sa siñi ñuhu sii ndo.

Cuhva vaha xaan sa iyo ndya gloria

³² Ma yuhu ndo, mvee ticatyí zone. Vazu ña cuaha ndo zoco zii xaan cuñi Zutu yo, ta cua cuhva ra quihvi ndo nu ndyaca ñaha ra.

³³ Xico ndo sa sii ndo ta cuhva ndo sii ñiyivi ndahvi. Tatu tacuan zavaha ndo, zacaya ndo sa vaha nu ndyaa ra Ndyoo. Ta yucuan ma ndihí sa vaha cuan vatyí ma cuu quihvi ra zuhu, ta yoñi tiquixi zativi sii si.

³⁴ Nu ndyaa sa cuca ndo, yucuan cuu nu ndyaa aña ndo.

Cuñi si sa cundyaa listo yo

³⁵ Cundyaa listo ndo, ta cuatu ndo quivi cua quisi inga saha.

³⁶ Cuu ndo tañi minoo muzu sa ndatu listo sii patrón ra ñaa quivi cua nasaa ra sa cuahan ra minoo vico tindaha. Ta cayu ñúhu sisi vehe vatyí tatu nasaa patrón ta cati ra yuvehe, yatyí xaan cua nuña muzu yuvehe.

³⁷⁻³⁸ Ta cuhva cuan zii xaan cua cuñi patrón ndyehe ra sii muzu ra vatyí ndatu listo ra ñaa ñi cuhva cua nasaa ra vazu sa cuaa a vazu ñaa ca. Ta cua tyaa ra sii muzu ra yumesa ta cuhva ra sa casi ra vatyí i ndatu ra sii ra. Ta zii xaan cua cuñi muzu cuan vatyí tacuan zavaha patrón ra sihin ra.

³⁹ Ta coto ndo cuhva ya vatyí tatu cua coto minoo ra xu vehe ñaa cuhva cua quihvi ra zuhu vehe ra, cua zacuenda xaan ra vehe ra. Ta ma

cuzu ra. Ta ma cuhva ra sa nuña ra zuhu vehe ra ta zuhu ra ndaha tyiño ra.

⁴⁰ Zuun ñi cuhva cuan cundyaa listo tucu maa ndo vatyi zana ñi iñi ndo ta cuhva cuan cua nasaa ra i quisi ndya gloria.

Muzu vaha ta muzu ña vaha

⁴¹ Tacuan ta i ndaca tuhun ra Pedro sii ra Jesús ta catyi ra: Tata, ¿Yoo sii cuenda cohon tuhun ya? ¿Atu sa cuenda sa maa ñi maa ndi a sa cuenda tandihi ñiyivi?

⁴² Tacuan ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra: Muzu sa tyizoho sa cahan patrón ra, yucuan cuu muzu vaha vatyi zacuenda ra vehe patrón ra. Ta saha ra sa casi tandihi inga muzu minoo cuhva vaha.

⁴³ Ta zii xaan cua cuñi muzu cuan tatu nasaa patrón ra cuhva sa zatyño ra ta zavaha ra tandihi sa catyi patrón ra.

⁴⁴ Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua cuhva patrón ra sa cundyaca ñaha ra tandihi sa sii ra vatyi tyaa xaan ra yahvi sii patrón ra.

⁴⁵ Zoco tatu sica iñi muzu cuan vatyi naha xaan cuahan patrón ra, ta yucuan cuenda quisaha cañi ra sii inga muzu ta sasi cuahyi ra ta sihi xaan ra ndixi ta siñi ra,

⁴⁶ tacuan ta zana ñi iñi ra ta cua nasaa patrón ra minoo quivi sa ña ndatu ra sii ra. Ta cua tasi tuñi xaan patrón ra sii ra. Ta cua tahan si sii ra tañi cua tahan si sii ñiyivi ña sino iñi.

⁴⁷ Ta minoo muzu sa sito ñaa sa cuñi patrón ra zavaha ra, zoco ña ndyaa listo ra ta ña zavaha ra cuhva cuñi patrón ra, cuaha xaan tundoho cua zandyehe patrón ra sii ra.

48 Ta tatu ña sito minoo muzu ñaa sa cuñi patrón ra ta ña zavaha ra sii si, tahan si sa ndoho ra. Zoco zuhva ñi cua ndoho ra vatyí ña sito ra. Ta tatu saha ra Ndyoo cuaha ca sa siñi tuñi sii minoo ra, cuaha ca sa vaha cuñi si zavaha ra. Ta tatu cuaha ca tyiño ndyizo minoo ra, cuñi si vatyí ñihi ca zatyíño ra.

Ña cuu cu-ñin ñiyivi sa cuenda ra Jesús

49 Tañi sa zatehin minoo ñúhu ñuu ñiyivi, yucuan cuu tyiño vasi. Ta ñúhu cuan cua zanduvaha si sii ñu sino iñi sii, ta cua zanaa si sii ñu ña sino iñi. Sa quisaha cayu ñúhu cuan, zoco cumañi zacayu que sii si.

50 Ta cuaha xaan tundoho cua ndyehi ndya cuhva ndya cua ndihi tyiño zacui.

51 Sica iñi maa ndo vatyí vasi cuhve sa taxi ñuu ñiyivi, zoco ña tacuan. Vasi zacuziin sii ñiyivi.

52 Ta ndya vityi ta ityi nuu ca ihya cuu cuhva cua cuu si. Tatu ohon tahan ñiyivi iyo minoo vehe, uñi tahan ñu cua cahñi tahan sihin uu tahan ñu, ta uu tahan ñu cua cahñi tahan sihin uñi tahan.

53 Cua cahñi tahan zutu sa ndyihí sihin zehe ra ta zehe ra sihin zutu ra. Ta zihí ña cua cahñi tahan sihin zehe ña, ta zehe ña sihin zihí ña. Ta cua cahñi tahan tyizo ña sihin sono ña ta sono ña sihin tyizo ña.

Nacatyí ra Jesús sihin ñiyivi vatyí ña nacoto ñu vatyí sa ndyaa Zehe ra Ndyoo

54 Tacuan ta i catyí ra Jesús sihin ñiyivi yucu yucuan: Tatu ndyehé ndo vatyí iñi ñaa vityi, catyí ndo vatyí cua coon zavi. Ta ndisa ndo sa cahan ndo.

⁵⁵ Ta tatu ndyehe ndo vatyi vasi tatyí ityi tyañuhu, catyi ndo vatyi sa cua ndu-cahñi. Ta tacuan cuu si.

⁵⁶ Ra tondo xaan cuu maa ndo. Nacoto ndo sa iyo andivi ta nu ñuhu. ¿Yozo caa vatyi ña nacoto ndo ñaa tyiemvu cuu si vityi?

Nducu ndo cuhva coo sa taxi sii ndo sihin ra xaan iñi sii ndo

⁵⁷ ¿Ñaa cuenda ña cutuñi iñi ndo ñaa sa cuu sa ndoo?

⁵⁸ Tatu iyo minoo ra cuñi ra cuatyí suhun ta cuhun sihin ra nu ndyaa ra cu tyiño, nducun cuhva nacoo vohon sihin ra cuee ca sa saa ndo nuu ra cu tyiño coto catyi ra cu tyiño vatyi cuhun vehe caa. Ta cua cuhva ra suun sii ra cu policia. Ta cua tyihi ra suun vehe caa.

⁵⁹ Tatu tacuan cua cuu si, ma quiton ndya tyiyahvun tandihí sa tahan si tyiyahvun, (ta tacuan cua zavaha ra Ndyoo suhun andyaya tatu ma nduvohon sihin ra).

13

Cuñi si sa zama yo cuhva iyo yo

¹ Cuhva cuan yucu zuhva ra nacatyí sihin ra Jesús cuhva i zavaha ra Pilato sihin zuhva ra Galilea. Catyi ra nacatyí sihin ra Jesús vatyi i tava ra Pilato tyiño sa cahñi zandaru sii ra Galilea cuan niñi ñi sa saha ra ofrenda sii ra Ndyoo sisi vehe ñuhu. Ta i nazaca ra niñi ra cuan sihin niñi quití sa cuu ofrenda ra.

² Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Sica iñi ndo vatyi cahnu xaan cuatyí ra Galilea cuan. Ta yucuan cuenda ndyehe ra tundoho ta sihi ra.

³ Zoco catyi sihin ndo vatyi ña tacuan. Ta tatu ma zama maa ndo cuhva iyo ndo cunaa tucu maa ndo.

⁴ Ta sito ndo vatyi i sihi sahun uñi tahan ra qui^vi i nduva torre Siloé cuan zi^qui ra. ¿Atu sica iñi ndo vatyi cuaha ca cuatyⁱ ra cuan ta zi^qui inga ra ñuu Jerusalén?

⁵ Ña tacuan. Ta tatu ma zama maa ndo cuhva iyo ndo, cunaa tucu maa ndo.

Ndatu ra Ndyoo sa nazama yo cuhva iyo yo

⁶ Tacuan ta i cahan ra Jesús zi^qui cuhva ya, ta catyi ra: Sicoo minoo yutu higuera sii minoo ra nu ndyaa yoho uva ra. Ta i sahan ra ta i sinanducu ra yucu vixi nuu tu, ta ñá nañihi ra.

⁷ Ta i catyi ra sihin ra zanduvii nu ndyaa ndaha tyiño ra: “Ndyehe, sa uñi cuiya quisi nanduqui yucu vixi nuu tu ya, ta ña nañihi. Cahndyon sii tu vatyⁱ nandyaa ñi tu, ta ñahñi maa saha tu.” Catyi ra.

⁸ Zoco i nacahan inga ra, ta catyi ra sihin ra: “Tata, nandoo tu minoo ca cuiya. Cua zanduvite ñuhu saha tu ta tyihi ñuhu tyahyu.

⁹ Ta tatu cuhva tu yucu vixi, vaha, ta tatu ma cuhva tu cua cahndye sii tu.”

Qui^vi quitatu ñiyi^vi zanduvaha ra Jesús sii minoo ña tehe sata

¹⁰ Minoo qui^vi quitatu ñiyi^vi zacuaha ra Jesús sii ñiyi^vi sisi vehe ñuhu.

¹¹ Ta yucuan ndyaa minoo ñaha sa ñoho minoo tatyⁱ ña vaha. Sa sahun uñi cuiya, ña cuu ndundoo ña.

12 Ta i ndyehe ra Jesús sii ña. Ta i cana ra sii ña ndya nu ndyaa ra, ta i catyi ra sihin ña: Maha, sa nduvohon.

13 Ta i tyizo ra ndaha ra xiñi ña, ta zuun ñi caa cuhva cuan i ndundoo ña. Ta i zacahnu xaan ña sii ra Ndyoo.

14 Zoco i cuxaan xaan ra cu nuu sii vehe ñuhu cuan vatyí i zanduvaha ra Jesús sii ña quiví quitatu ñiyívi. Ta i catyi ra sihin ñiyívi yucu yucuan: Iyo iñu tahan quiví tahan si zatyíño yo. Yucuan cuenda quisi ndo quiví cuan ta nduvaha ndo ta yívi quiví sa quitatu ñiyívi.

15 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra ña vaha cuu ndo. ¿Atu ma ndasi ndo quití zono ndo sa cuu zacoho ndo ndutya sii tí quiví quitatu ñiyívi?

16 Ta tacuan tucu maha ya. Zehe ra Abraham cuu sii ña, ta sa sahun uñi cuiya nuhñi ña zacuu cuehe ya. ¿Atu ña vaha sa cua ndasi ña quiví quitatu ñiyívi? Catyi ra Jesús.

17 Ta sa yaha catyi ra cuhva ya, i cucahan xaan nuu ra xaan iñi sii ra. Ta zii xaan i cuñi tandíhi ñiyívi sihin sa vaha xaan sa zavaha ra Jesús.

Tañi minoo siti mostaza, tacuan caa sa ndyaca ñaha ra Ndyoo

18 Tacuan ta i catyi ra Jesús: ¿Yozo caa iyo sa ndyaca ñaha ra Ndyoo? ¿Ñaa sihin zacasi tehin sa ndyaca ñaha ra Ndyoo?

19 Cuu si tañi minoo siti mostaza sa i tasi minoo ra nu ñuhu ra, ta i sahnú tu. I cucahnu xaan tu ndya cuhva cua cozo zaa zoco tu.

Tañi yusa iya cuu sa ndyaca ñaha ra Ndyoo

20 Ta i catyi tucu ra Jesús inga saha: ¿Ñaa sihin zacasi tehin sa ndyaca ñaha ra Ndyoo?

21 Cuu si tañi yusa iya sa quihin minoo ñaha ta nazaca ña sihin uñi tahan arroba yutyi pan. Yusa iya cuan cuu sa cua zanandaa sii tandihi yusa pan cuan. (Ta tacuan tucu cuahan nducahnu ca sa ndyaca ñaha ra Ndyoo.)

Yuvehe tihin ta ityi cuiñi cuu sa cuahan nu ndyaa ra Ndyoo

22 Tacuan ta cuahan ra Jesús tahan tahan ñuu nahnu ta ñuu ndyihí, zacuaha ra sii ñiyiví. Cuahan ra ndya Jerusalén.

23 Ta minoo quiví i ndaca tuhun minoo ra sii ra: Tata, ¿atu zuhva ñi ñiyiví cua cacu? Ta i catyi ra Jesús sihin ra:

24 Nducu xoon cuhva quihvun yuvehe tihin vatyí yíi xaan cua quihví ñiyiví nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Catyi suhun vatyí cuaha xaan ñiyiví cua cuiñi ñu quihví ñu, ta ma cuu.

25 Tañi ra xu vehe, tacuan iyo ra Ndyoo. Ta ra xu vehe cuan cua nacazi ra yuvehe ra. Ta cua cuyucu ndo sata vehe, ta cua cati ndo, ta cua catyi ndo: “Tata, tata, nuña yuvehe naquihví ndi.” Ta cua catyi ra sihin ndo: “Ña site yoo ndoho cuu ndo.”

26 Tacuan ta cua catyi maa ndo: “Sasi ndi ta sihi ndi suhun, ta i zacuohon sii ndi ñuu ndi.”

27 Ta cua catyi ra Ndyoo sihin ndo: “Ña site yoo ndoho cuu ndo. Cuiñi siyo ndo sii, vatyí ñá zavaha ndo sa vaha sa i catyi sihin ndo.” Cua catyi ra.

28 Ta cua vacu xaan ndo ndya cuhva cua casi quihñi noho ndo vatyí cua ndyehe ndo vatyí ñoho ra Abraham ta ra Isaac ta ra Jacob ta tandihi ra

profeta. Ñoho tandihí ra cuan nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta maa ndo cua ndoo ndo ityi sata.

²⁹ Ta cua quisi ñiyiví ityi caña ñicandyi ta ityi cuahiñi ta ityi yucu ta ityi tyañuhu, ta cua cundyaa ñu nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

³⁰ Ta iyo ñiyiví ña ñiñi vityi, ta cua nduu ñu ñiyiví ñiñi xaan yucuan. Ta ñiyiví ñiñi vityi cua nduu ñu ñiyiví ña ñiñi.

Sacu xaan ra Jesús sa ndyehe ra ñuu Jerusalén

³¹ Ta zuun ñi quiví cuan i quisi zuhva ra fariseo, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Quiton ihya ta cuhun vatyí cuñi cahñi ra rey Herodes suun.

³² Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan ndo ta nacatyí ndo sihin ra ñicuii cuan vatyí yuhvi catyi vatyí tave tatyí cuihna ta zanduvehi sii ñiyiví vityi ta ityaan. Ta iza cua sei nu cuehin.

³³ Zoco tahan si sa caca ityi vityi ta ityaan ta iza vatyí ma cuu cuu minoo ra cahan Tuhun Ndyoo tatu ta saa ca ra ñuu Jerusalén.

³⁴ ¡Ndahvi yoho ñuu Jerusalén! Sahñi ñiyiví sii ra profeta ihya. Ta ra tasi ra Ndyoo ihya, cañi ñu sii ra sihin yuu. ¡Cuaha xaan cuaha xaan saha cuñi zandu-iiñ sii ñiyiví ñuu ya ta zacuende sii ñu tañi zacuenda minoo ndiví sii zehe ti sisi ndisi ti, zoco ña cuñi ñu!

³⁵ Ndyehe ndo vityi, ndoho ñiyiví ñuu Jerusalén, vatyí vityi zandoi sii ndo. Ta sa ndisa cuii catyi sihin ndo vatyí ma ndyehe ca ndo sii, ndya cuhva ndya quiví cua catyi ndo vatyí vaha xaan cuu ra vasi sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.

14

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra ndaa

¹ Minoo quiví quitatu ñiyiví i sahan ra Jesús vehe minoo ra cu nuu sii ra fariseo cua casi ra xita. Ta ndyehe xaan ra fariseo ñaa sa cua zavaha ra Jesús.

² Ta ñoho minoo ra cuhu yucuan; ndaa xaan ra.

³ Ta i catyi ra Jesús sihin ra maestro cuenda ley ta ra fariseo: ¿Atu catyi ley vatyí cuu zanduvaha yo sii ñiyiví quiví quitatu ñiyiví a ma cuu?

⁴ Tacuan ta tandihí ra cuan, taxi cuií ñi yucu ra ta ña cahan ra. Ta ziquí i quihin ra Jesús sii ra cuhu cuan, ta i zanduvaha ra sii ra, ta i natasi ra sii ra sa cunuhu ra.

⁵ Ta ziquí i catyi ra Jesús sihin ra fariseo: Tatu canacava minoo burro zono ndo a minoo zindiquí zono ndo sisi minoo xahva quiví quitatu ñiyiví ¿atu ma tava ndo sii ti yatyí ñi vazu quiví quitatu ñiyiví cuu si? Catyi ra.

⁶ Tacuan ta ña cuu ca nacahan ra cuan.

Ma zacahnu yo sii yo

⁷ I ndyehe ra Jesús cuhva i zavaha tandihí ñiyiví yucu vico cuan vatyí saa ra cuan ta i casi ra maa ñi tyayu vaha ca cundyaa ra, ta i cahan ra Jesús sihin minoo cuhva sihin ra, ta i catyi ra:

⁸ Tatu cana minoo ra suun sa cuhun minoo vico tindaha, ma nanducun tyayu vaha ca cundyoön coto quisi inga ra ñiñi ca.

⁹ Ta ra i cana suun sa cuenda vico cuan cua quisi ra ta cua catyi ra suhun: “Cuhvon tyayu ya cundyaa inga ra ya.” Ta cua cucahan xaan nuun, ta cua cuhun nu ndyaa tyayu cuenda ñiyiví ña ñiñi.

¹⁰ Vaha ca tatu cana ñu suun minoo vico, cuhun xihnon nu ndyaa tyayu ña ñiñi cundyoön. Ta ziquí

cua quisi ra i cana suun ta cua catyi ra: “Amigo, cuhun nu ndyaa tyayu vaha ca.” Cua catyi ra. Ta sihin cuhva cuan cua zacahnu ra suun nuu ñiyivi yucu suhun yumesa.

¹¹ Vatyí yoo ra zacahnu sii, cua zanduluhlu ñiyivi sii ra. Ta yoo ra zanduluhlu sii, cua zacahnu ñiyivi sii ra.

¹² Ta ziqui i catyi ra Jesús sihin ra i cana sii ra sa cua casi ra: Tatu cua cuhvon minoo sa cuzama a sa cuxiñi sii ñiyivi, ma canon sii amigun a tohon a sii ñiyivi suun a sii ra cuca sa ndyaa yatyí yuehun. Vatyí quivi nacoo tucu minoo vico vehe maa ra ta cua caña tucu ra suun.

¹³ Zoco tatu cua zavohon minoo vico, canon sii ñu ndahvi, ñu coxo, ñu xii ta ñu cuaa.

¹⁴ Ta zii xaan cua cuñun. Vatyí ra yucuan ma cuu nacuhva ra sa casun, zoco cua tyiyahvi ra Ndyoo suun quivi cua nandoton sihin ñiyivi vaha.

Cuhva cua cuu si quivi cua quihvi ñiyivi nu ndyaca ñaha ra Ndyoo

¹⁵ Ta siñi minoo ra ndyaa mesa cuan sa cahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Zii xaan cua cuñi ra casi xita nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

¹⁶ Ta ziqui i catyi ra Jesús sihin ra: I zavaha minoo ra minoo sa cuxiñi cahnu xaan vehe ra.

¹⁷ Ta cuhva sa cua cuhva ra sa cuxiñi ñu, i tasi ra sii muzu ra sa nacana ra sii ñu sa i cana ra vatyí sa ndyaa listo si, ta sa cuu quisi casi ñu.

¹⁸ Zoco tandihí ñu i catyi ñu vatyí ma cuu cuhun ñu. Ra sa xihna ñi i catyi ra: “Nacaa zate minoo ñuhu, ta cuñi sa cundyehi sii si. Catyun sihin ra vatyí nazaha ra tucahnu iñi sii, vatyí ma cuhin.”

19 Ta inga ra i catyi ra: “Nu zate ohon tahan yunta, ta cuehin cua ndyehi tatu vaha ti. Catyun sihin ra vatyí nazaha ra tucahnu iñi sii, vatyí ma cuhin.”

20 Ta inga tucu ra i catyi ra: “Nacaa tindehi, ta yucuan cuenda ma cuhin.” Catyi ra.

21 Ta cua nuhu muzu cuan, ta i nacatyí ra tandihí cuhva ya sihin patrón ra. Ta i cuxaan xaan patrón ra, ta i catyi ra sihin muzu ra: “Cuahan yatyi cuii ñi tandihí ityi cahnu ta ityi ndyíhi ta cuhun sii ra ndahvi ta ra coxo ta ra xii ta ra cuaa, ta quisi ndyacon sii ra ihya.” Catyi ra.

22 Ta i zavaha muzu ra cuhva catyi ra, ta ziquí i catyi ra: “Tata, sa zavehi tandihí cuhva catyun, ta nuña ca.” Catyi ra.

23 Ta i catyi patrón ra sihin ra: “Cuahan tandihí cuii ityi, ta zañiñun sii ñiyívi vatyí naquisi ñu. Cuñi sa cua cutu cuii vehi.

24 Vatyí catyi suhun vatyí numinoo ra i cane sa xihna ñi, ma cuhva que sa casi ra sihin.”

Cuaha xaan tundoho cua ndyehe yo tatu cua cundyico yo sii ra Cristo

25 Cuaha xaan ñiyívi cuahan sihin ra Jesús. Ta i ndyehe ra sii ñu ta i catyi ra sihin ñu:

26 Tandihí ndoho ra ndyico sii, tatu cuñi ca ndo sii ñiyívi sii ndo ta ziquí sii mi, ma cuu cuu ndo ñiyívi sii mi.

27 Vatyí yoñi ra cuu cuu ñiyívi sii mi tatu ma ndyehe ra tundoho sa cuende, ta vazú cuu ra sa cuende.

28 Vatyí yoñi minoo ra tatu cua zandaa ra minoo torre ta ma cundyaa xihna ra ta tava ra cuenda

tatu ñihi xuhun ra ta cundyee iñi ra zandihî ra tyiño cuan.

²⁹ Coto sa zavaha ra cimiento ta ziqui ma cuu zandihî ra tyiño. Ta tandihî ñiyivî cua ndyehe sii si, ta cua vacu ndyaa xaan ñu sii ra.

³⁰ Ta cua catyi ñu: “Ihya ra i quisaha zandaa ra minoo torre, ta ñá cuu zandihî ra sii si.”

³¹ A tatu iyo minoo rey sa cuñi cahñi tahan sihin inga rey sa iyo oco mil zandaru. Rey sa xihna ñi cuan cua cundyaa xihna ra ta nacañi iñi ra tatu cuu zahacanaa ra sihin sa usi mil zandaru sa iyo sii maa ra.

³² Ta tatu sa sito ra vatyî ma cuu, cua tasi ra tyiño nii ñi sa ndyaa inga rey cuan nusica, ta cua caca ra sii ra vatyî nandihî ñi maa tuhun.

³³ Ta tacuan tucu maa ndo, tatu ma cahndya iñi ndo tandihî sa cuñi xaan ndo ta tandihî sa cumi ndo, ma cuu cuu ndo ñiyivî sii mi sa ndisa cuui.

Catyî ra Jesús vatyî iyo ñiyivî tañi ñi sa ña uhva ca

³⁴ Vaha xaan cuu ñii, zoco tatu ña uhva ca si ¿yozo caa cuu cutyiño ñiyivî sii si?

³⁵ Ñahñi ca sa cuu zacuu ñu sihin si. Nu sa tyindyee si sii ñuhu ta ma cuu. Nu ndihî tuhun zavita ñu sii si. Tatu ndyaa zoho ndo, cuiñi ndo tuhun ya. Catyi ra Jesús.

15

Tañi mvee ticatyî sa cua naa cuu ñiyivî iyo cuatyî

¹ Ta tandihî ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta ra iyo cuatyî, i tuhva ra sii ra Jesús vatyî cuñi ra tyizoho ra sa cahan ra.

² Ta i cahan xehe ra fariseo ta ra maestro cuenda ley sa cuenda ra Jesús, ta i catyi ra: Ra ihya, cahan ra sihin ra iyo cuatyí, ta sasi ra sihin ra.

³ Tacuan ta i cahan ra Jesús sihin ra ziquí minoo cuhva ta catyi ra:

⁴ Yoo ndoho, ra iyo minoo ziendu mvee ticatyí zono, tatu cua naa minoo tí ¿atu ma zandoo ndo tandihí tí sicuhu? Ta cua nanducu ndo sii sa minoo tí cuan ndya nañihi ndo sii tí.

⁵ Ta cuhva sa cua nañihi ndo sii tí, cua cozo zoco ndo sii tí, ta zii xaan cua cuñi ndo.

⁶ Ta tatu sa nasaa ndo vehe ndo cua cana ndo sii amigo ndo ta sii ñiyivi yucu yatyi, ta cua catyi ndo: “Cuzii xaan iñi ndo sihin, vatyi i nañihi mvee ticatyí zone quití sa cua naa.”

⁷ Ta catyi sihin maa ndo vatyi zuun ñi cuhva cuan, zii xaan cua cuñi ángel gloria sa cuenda minoo ra cua ndu-uu iñi cuatyí. Zii ca cua cuñi ángel sihin sa minoo ra cuan ta ziquí sihin sa cumi xico sahun cumi tahan ñiyivi vaha sa ñahñi cuatyí ta ña zama ñu cuhva iyo ñu.

Ta ñi xuhun sa cua naa cuu ñiyivi iyo cuatyí

⁸ Ta inga tucu cuhva, tatu iyo minoo ñaha sa cumi usi tahan xuhun, ta tatu cua naa minoo xuhun ña. ¿Atu ma tyaa ña minoo candil ta natihvi ña sisi vehe ña ta nanducu ña xuhun cuan ndya cuhva ndya cua nañihi ña sii si?

⁹ Ta tatu sa nañihi ña sii si, cua cana ña sii amigo ña ta sii ñiyivi yucu yatyi, ta cua catyi ña: “Cuzii xaan iñi ndo sihin, vatyi i nañihi xuhin sa cua naa.”

¹⁰ Ta zuun ñi cuhva cuan catyi sihin maa ndo vatyi zii xaan cua cuñi ángel ra Ndyoo sa cuenda minoo ra cua ndu-uu iñi cuatyí.

Tañi ra ñá tyaa yahvi sii zutu cuu ñiyivi sa cuanaa

¹¹ Tacuan ta i catyi tucu ra Jesús cuhva ya: Sicoo minoo ra, ta uu tahan zehe yïi ra i sicoo.

¹² Ta minoo saha i catyi ra luhlu ca sihin zutu ra: “Tata, cuhvon ndaha tyiño sa tahan si sii.” Ta i natahvi zutu ra ndaha tyiño sa tahan si sii minoo minoo zehe ra.

¹³ Ta ña cuaha ñi quivi ta ziqui i xico ra luhlu ca cuan tandihi cuii sa nacuhva zutu ra sii ra. Ta i zatahan ra xuhun ra, ta cuahan ra nusica. Ta yucuan i zanaa ra tandihi cuii xuhun ra sihin sa cuzi ñi ra. Ta zana xaan i sicoo ra.

¹⁴ Ta sa yaha zanaa ra tandihi, ta ziqui i sicoo minoo tama ñuu cuan, ta i quisaha sizoco ra.

¹⁵ Tacuan ta sahan ra vehe minoo ra ñuu cuan. Ta i tasi ra cuan sii ra nu iyo quini zono ra vatyi cua cuhva ra sa casi ti.

¹⁶ Ta i sizoco xaan ra ndya cuhva cuñi ra casi ra sa sasi quini. Ta yoñi maa sa saha sa casi ra.

¹⁷ Tacuan ta i quisaha nacañi ñi ra ta i catyi ra: “Tandihi cuii muzu zuti, sasi vaha ra ndya cuhva ndoo ca sa sasi ra. Ta yuhvi, cuñi cahñi zoco sii.

¹⁸ Vityi cunanuhi nu ndyaa zuti, ta tyehen cua catyi sihin ra: Tata, sicoo cuatyi nuu Ndyoo ta nuu moo.

¹⁹ Zohon tuhun sa yivi ca zehun cuu sii, zoco cuhvon sa cui minoo muzun.” Tacuan i sica ñi ra.

²⁰ Ta i nduvita ra, ta i quihin ra ityi cua nanuhu ra ndya vehe zutu ra. Zoco sica ca vasi ra ta sa i ndyehe zutu ra sii ra. Ta i cundahvi ñi ra sii zehe ra, ta i cacono ra cua zatahan ra sii ra. Ta i sicunumi ra sii ra, ta i sihi ra xiti ra.

21 Ta i catyi zehe ra sihin ra: “Tata, sicoo cuatyí nuu ra Ndyoo ta nuu moo. Zohon tuhun sa yívi ca zehun cuu sii.” Catyi ra.

22 Zoco i catyi zutu ra sihin muzu ra: “Ta ndyaca ndo zahma vaha ca, ta natyihi ndo sii ra. Ta tyihi ndo minoo xehe nundaha ra. Ta natyihi ndo zapato saha ra.

23 Ta cahñi ndo minoo zĩndiqui luhlu, quitĩ xahan ca, vatyí casi yo, ta nacuzĩ xaan iñi yo.

24 Vatyí zehi, sa i zehi tuhun vatyí sa i sihi ra, ta vityi ndito ra. Cua naa ra ta vityi naquita ra.” Catyi zutu ra. Ta i quisaha zavaha ñu minoo vico. Ta zĩ xaan i cuñi ñu.

25 Ta inga zehe ra cuan, ra nuu, zatyíño ra sisi cuhu. Ta cuhva sa cua nasaa ra ndya vehe, ta siñi ra yaa ta sa sata saha ñiyívi.

26 Ta i cana ra sii minoo muzu, ta i ndaca tuhun ra ñaa sa cuu.

27 Ta i catyi muzu sihin ra: “Nasaa yañun, ta i tava zutun tyíño sa cuu minoo zĩndiqui luhlu, quitĩ xahan xaan, vatyí vaha ñi i nasaa yañun.” Catyi ra.

28 Ta i cuxaan xaan ra nuu cuan, ta ñá cuñi ra quihvi sisi vehe. Yucuan cuenda i quita zutu ra, ta i cana ra sii ra.

29 Zoco i catyi ra sihin zutu ra: “Ndyehe, sa cuaha xaan cuiya zatyíñe suhun, ta ñahñi cuhva sa ñá tyei yahvi sa cohon. Zoco numinoo saha ta ñá sohon minoo mvee luhlu sii, vatyí cua zavehi minoo vico sihin amigi.

30 Ta sa nasaa zehun, ra i zanaa xuhun moo sihin ñu zihĩ zĩ iñi, ta yatyi xaan sahñun minoo zĩndiqui cuenda ra.” Catyi ra.

³¹ Tacuan ta i nacahan zutu ra, ta i catyi ra sihin ra: “Zehe luhli, ndyoon sihin tandihî cuii tyiemvu. Ta tandihî sa sii, sii tucu moo cuu.

³² Zoco vityi tahan si sa zacahnu yo vico ya ta cuzihî xaan iñi yo vatyî i zehi tuhun vatyî sa i sihi yañun, ta vityî ndito ra. Cua naa ra ta naquita ra.”

16

Cuhva cuñi si tyindyee yo sii ñiyivi sihin sa iyo sii yo

¹ Tacuan ta i quisaha catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Sicoo minoo ra cuca, ta sicoo minoo ra zacuenda xuhun ra. Zoco i catyi inga ñiyivi sihin ra cuca cuan vatyî zativi xaan ra zacuenda cuan xuhun ra.

² Ta i cana ra cuca cuan sii ra, ta i catyi ra sihin ra: “Cuaha xaan tuhun ñihî sa cuendon. Nacuhva cuendon tandihî cuii tyiño i zacuun sii, vatyî ma zatyiño con sihin.”

³ Ta ziqui i sica iñi ra zacuenda xuhun cuan sihin añima ra: “¿Yozo caa zacui vityî? Cuñi quindyaa patroin tyiñe, ta ñahñi tundyee iñi iyo sii, sa zatyîñe. Ta cahan xaan nui caque caridad sii ñiyivi.

⁴ Zoco site yozo caa cua zavehi vatyî vaha sa coo amigi, ta ziqui tatu ñahñi tyiñe, zoco cuu cuhin vehe ra.”

⁵ Tacuan i sica iñi ra cuan, ta ziqui i cana ra sii sa minoo minoo ra tavi sii patrón ra. Ta i catyi ra sihin ra i saa sa xihna ñi: “¿Yozo tavun sii patroin?” Catyi ra.

⁶ Ta i catyi ra cuan: “Tavi cumi mil litro azetye.” Catyi ra. Ta i catyi ra sihin ra: “Quihin inga tutu

ya, ta tyoon uu mil ñi, ta tyoon zivun, ta zaviton tutu sahnu cuan.” Catyi ra. Ta tacuan i zavaha ra ta cuahan ra.

⁷ Ta ziqui i saa inga ra, ta i catyi ra sihin ra: “¿Yozo tavun sii patroin?” Ta i catyi ra cuan: “Tavi minoo mil arroba trigo.” Catyi ra. Ta i catyi ra sihin ra: “Quihin inga tutu ya, ta tyoon uña ziendu arroba ñi, ta tyoon zivun, ta zaviton tutu sahnu cuan.”

⁸ Tacuan ta i sito patrón ra sa ña vaha sa zavaha ra, ta iyo xaan i cuñi ra vatyi casi xaan iñi ra zavaha ra sa ña vaha. Catyi ra Jesús. Ta i catyi tucu ra sihin ra i casi ra: Casi ca iñi ñiyivi ña vaha añima ta ziqui ñiyivi vaha añima.

⁹ Ta catyi sihin ndo vatyi cutyiño ndo ndaha tyiño ndo sa iyo ñuu ñiyivi ya, ta tyindyee ndo sii ñiyivi. Ta quivi cua ndihi si, cua ñihi ndo minoo nu cundyaa ndo sa ma naa ca nu ndyaa ra Ndyoo.

¹⁰ Ra zavaha sa ndoo sihin sa zuhva ñi sa iyo sii ra, tacuan cua zavaha tucu ra vazú sihin cuaha ca. Ta ra ña zavaha sa ndoo sihin sa zuhva ñi, ma zavaha tucu ra sa ndoo sihin sa cuaha ca iyo sii ra.

¹¹ Yucuan cuenda tatu ña zavaha ndo sa ndoo sihin sa iyo ñuu ñiyivi ya, ma cuhva ra Ndyoo sa vaha xaan sa iyo andivi sii ndo.

¹² Tandihí sa iyo sii ndo, maa ra Ndyoo saha noo sii si sii ndo. Ta tatu ña zavaha ndo sa ndoo sihin si, ma cuhva maa ra sa cuu sii maa ndo.

¹³ Ma cuu zatyíño minoo muzu sa cuenda uu tahan patrón vatyi cua cuñi ca ra sii minoo patrón ra, ta ma cuñi ra sii inga ra. A sii minoo ra cua tyaa ra yahvi, ta sii inga ra ma tyaa ra yahvi. Ma cuu cuñi ndo sii ra Ndyoo ta cuñi ndo sii xuhun. Catyi ra Jesús.

14 Ta i siñi ra fariseo tandihí sa cahan ra Jesús. Ta i sacu ndyaa ra sii ra vatyí cuñi xaan ra fariseo cuan xuhun.

15 Ta i catyí ra Jesús sihin ra: Ityi nuu ñiyiví zaha maa ndo tuhun vatyí vaha xaan ñiyiví cuu ndo, zoco sito maa ra Ndyoo añima ndo. Ta tandihí sa zacahnu xaan ñiyiví, ña cuu ndyehe ra Ndyoo sii si.

Ma naa ley maa ra Ndyoo

16 Ley ra Ndyoo sa i tyaa ra Moisés ta tuhun i tyaa ra profeta ta sa naha, yucuan cuu sa zañaha ityi sii ndo ndya quiví i saa ra Juan. Quiví i saa ra Juan ta i quisaha nacatyí ra sihin ñiyiví cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta cuaha xaan ñiyiví cuñi xaan ñu cuhva cuan.

17 Zoco catyí sihin ndo vatyí vazú cunaa ñuu ñiyiví a sa iyo ityi ziquí, zoco ley ra Ndyoo sa i tyaa ra Moisés ma cuu naa si nu siin.

Ña vaha sa zandoo rayíi sii ñazihí ra ta tani tutu ñu

18 Tatu iyo minoo rayíi ta zandoo ra sii ñazihí ra ta tani tutu sa tindaha ra ta tindaha ra sihin inga ñaha, zavaha ra cuan sa cuu adulterio. A tatu tindaha inga ra sihin ñaha sa zandoo yíi sii, zuun ñi cuatyí cuan zavaha ra.

Cuhva i cuu sii minoo ra cuca, ta cuhva i cuu sii ra Lázaro

19 I sicoo minoo ra cuca, ta tyaquí xaan i cuu zahma ra tyacu yuhva tixinda, ta yahvi xaan ndyaa si. Ta sasi vaha xaan ra tandihí quiví.

20 Ta sicoo tucu minoo ra ndahvi sa nañi Lázaro. Iñi xaan ra ityi, ta catuu ra yuvehe ra cuca cuan.

21 Cuñi xaan ra casi ra vazú sa canacava yumesa ra cuca cuan. Ta i saa ina nu catuu ra ndahvi cuan, ta yuyaa ti nu cahvi ra.

22 Ta minoo quiví i sihi ra, ta i sindyaca ángel ra Ndyoo sii ra ndya nu ndyaa ra Abraham gloria. Ta i sihi tucu ra cuca cuan, ta tyihi ñu sii ra sisi ñuhu.

23 Ta cuahan añaima ra andyaya, ta ndyehe xaan ra tundoho yucuan. Ta i nandyehé ndaa ra, ta sica xaan i ndyehe ra sii ra Abraham sihin ra Lázaro.

24 Ta i cana saa ra ñoho andyaya cuan ta catyi ra: “Tata Abraham, cundahvi iñun sii, ta tasun sii ra Lázaro nazatyii ra siin nundaha ra ta quisi zatoon ra nu yei vatyí yaha xaan cahnu tundoho ndyehi sisi ñúhu ya.” Catyi ra.

25 Zoco i catyi ra Abraham sihin ra: “Nacohon iñun vatyí cuaha xaan sa vaha sicoo suun quiví i sinditon ñuu ñiyiví. Ta ra Lázaro ndahvi xaan i cuu ra ñuu ñiyiví. Ta vityí iyo sa vaha sii ra, ta yoho ndyehun tundoho.

26 Ta inga tucu cuhva vatyí iyo minoo xahva cahnu xaan mahñu nu yucu yo. Ta vazú cuñi ra ihya cahun ra nu ndyoon, zoco ma cuu. Ta ma cuu quisi minoo ra ñoho nu ñohon nu ndyaa ndi.”

27 Ta ziquí i catyi ra cuca cuan: “Tata Abraham, zohon tumañi iñi sii, ta tasun sii ra Lázaro ndya vehe zuti.

28 Vatyí iyo ohon tahan yañi, ta cuñi vatyí cunacatyí ra sihin ra yozo caa iye ihya nu ndyehi tundoho coto quisi tucu ra ihya.”

29 Tacuan ta i catyi ra Abraham sihin ra: “Iyo ley sa i tyaa ra Moisés ta iyo tuhun i tyaa ra profeta ta sa naha. Nazavaha yañun sa catyi si cuan.”

³⁰ Tacuan ta i catyi ra cuca cuan: “Tata Abraham, ma tyaa ra yahvi sii si cuan. Zoco tatu cua nandoto minoo ra sa i sihi ta cuhun ra nu ndyaa ra, yucuan ndisa cua tyaa ra yahvi, ta cua zama ra cuhva iyo ra.”

³¹ Ta i catyi ra Abraham sihin ra: “Tatu ma tyaa ra yahvi sii ley i tyaa ra Moisés ta sii tuhun i tyaa ra profeta, ma sino iñi ra vazú cua nandoto minoo ñiyivi ta cahan ra sihin ra.”

17

Ica xaan tatu zavaha yo cuatyí

¹ Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Tandihí cuii tyiemvu cua coo sa quiñi caa sa zativi sii ñiyivi, zoco ndahvi ñi cuu ra tyiyuhu sii ñiyivi ta zavaha ñu cuatyí ta tiví ñu.

² Vaha ca tatu cuhñi yo minoo yuu vee xaan zucu ra ta zavita yo sii ra sisi tyañuhu coto zativi ra sii ñu sino iñi sii Ndyoo.

³ Zaha ndo cuenda sii ndo. Tatu zavaha minoo ra tahan ndo minoo sa ña vaha suhun, catyun sihin ra ñaa sa ña vaha i zavaha ra. Ta tatu zama ra cuhva iyo ra, zohon tucahnu iñi sii ra.

⁴ Ta tatu usa tahan saha sa minoo quivi zavaha ra sa ña vaha suhun ta tandihí usa tahan saha catyi ra suhun: “Zohon tucahnu iñi sii.” Zohon tucahnu iñi sii ra.

Tatu sino iñi yo sii ra Jesús cuu zavaha yo cuaha sa vaha

⁵ Tacuan ta i catyi ra apóstol sihin ra Jesús: Cuhvon cuhva sii ndi ta cua sino xaan ca iñi ndi suun.

⁶ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu sino iñi ndo sii mi siin ñi vazu tañi caa minoo siti mostaza luhlu ñi cuu cuhva sino iñi ndo, ta cua cuu catyi ndo sihin yutu sicómoro sa nandyaa ihya vatyí cuiñi siyo tu nu ndyaa tu ta cuhun tu sisi tyañuhu, ta cua tyaa tu yahvi sa cahan ndo.

Cuhva tahan si tyaa yo yahvi sii ra Ndyoo

⁷ Ta ziqui i catyi ra Jesús: Yoo ndoho tatu tahvi muzu ndo ñuhu a saha ra sa casi zindiqui zono ndo ta ziqui nasaa ra vehe, ¿atu cua catyi ndo sihin ra: “Cundyaa ta casun xita”?

⁸ Tyehen cua catyi ndo sihin ra: “Zavohon sa cuxiñi, ta tyizon coho nu mesa. Ta tatu sa sasi ta ziqui casi tucu moo.” Cua catyi ndo.

⁹ ¿Atu nacuhvon tyahvi ndyoo sii ra vatyí zavaha ra tyiño tavon sii ra? Ña tacuan vatyí tahan si zavaha ra tyiñon.

¹⁰ Ta tacuan tucu maa ndo. Tatu sa zavaha ndo tandihí cuii tyiño sa tava ra Ndyoo sii ndo. Catyi ndo: “Ñahñi maa sa vaha zavaha ndi. Maa ñi cuhva tahan si zavaha ndi i zavaha ndi.” Tacuan tahan si catyi ndo.

Zanduvaha ra Jesús sii usi tahan ra tyahyu

¹¹ Ta cuhva sa cuahan ra Jesús ndya ñuu Jerusalén, i yaha ra nu cu si Galilea ta nu cu si Samaria.

¹² Ta sa i saa ra minoo ñuu ta i quita usi tahan ra tyahyu ta yucu ra ndya zava.

¹³ Ta i cana saa tandihí ra, ta catyi ra: Maestro Jesús, cundahvi iñun sii ndi.

¹⁴ Ta sa ndyehe ra Jesús sii ra, ta i catyi ra sihin ra: Cuahan ndo cua zañaha ndo sii ndo sii ra cu

zutu. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra cuan, ta ityi cuahan ra i nduvaha ra.

¹⁵ Ta minoo ra, cuhva sa ndyehe ra vatyi sa nduvaha ra, i sinanuhu sata ra. Ta ñihi xaan i cana saa ra ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo.

¹⁶ Ta i sicuiñi siti ra, ta i sicava ndyayu ra nu ñuhu nu ndyaa saha ra Jesús, ta i saha xaan ra tyahvi ndyoo sii ra. Ta minoo ra samaritano cuu ra nduvaha cuan.

¹⁷ Tacuan ta i catyi ra Jesús: ¿Atu ña usi tahan ra i nduvaha? ¿Ndyamaa cuahan ñn tahan ca ra?

¹⁸ ¿Atu minoo tuhun ñi ra inga ñuu ya cuu ra i ndisi nanuhu sata sa nacuhva ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo?

¹⁹ Ta i catyi ra Jesús sihin ra i nduvaha: Nduvita ta cuhun. I nduvohon vatyi sino iñun.

Cuhva cua cuu si quivi cua quisaha cundyaca ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyivi

²⁰ I ndaca tuhun ra fariseo sii ra Jesús: ¿Ama cua quisaha cundyaca ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyivi? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma coto ndo ama cua quisaha cundyaca ñaha ra Ndyoo vatyi yivi sa cuu ndyehe yo cuu si.

²¹ Ma cuu catyi ñiyivi: “Ihya ndyaa ra”, a “Ityi cuan ndyaa ra” vatyi zin cuu cuhva ndyaca ñaha ra. Sisi añima ñiyivi cuu nu ndyaca ñaha ra, añima ñiyivi sa tyaa yahvi sii ra.

²² Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Cua coo quivi ta cua cuñi ndo ndyehe ndo sii ra i quisi ndya gloria, zoco ma ndyehe ca ndo sii ra.

²³ Ta cua catyi ñiyivi sihin ndo: “Ihya ndyaa ra”, a “Yucuan ndyaa ra.” Zoco ma cuhun ndo

cundyehe ndo. Ta ma cundyico ndo sii ra cuan vatyi yiví yuhvi cuu ra.

²⁴ Vatyi quiví cua quisi inga saha, cua ndyehe tandihí ñiyiví sii. Tañi ndyehe tandihí ñiyiví tatu yaha tasa zavi nacahnu andiví, tacuan cua cuu si quiví cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.

²⁵ Zoco xihna ca tahan si ndyehi tundoho cuaha xaan kuhva. Ta ñiyiví sa iyo vityi ma cuñi ñu sii.

²⁶ Tañi i cuu si quiví ra Noé, tacuan cua cuu tucu si quiví cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.

²⁷ Quiví ra Noé, sasi ñu. Sihi ñu. Tindaha ñu. Ta saha ñu sii zehe ñu sa tindaha ñu ndya kuhva ndya quiví i quihví ra Noé sisi barco ta i coon zavi xaan. Ta i naa tandihí ñiyiví.

²⁸ Tacuan i cuu tucu si quiví ra Lot. Sasi ñu. Sihi ñu. Zata ñu. Naxico ñu. Tasi ra itu. Ta zavaha ra vehe ra.

²⁹ Ta zuun ñi quiví i quita ra Lot ñuu Sodoma cuan, i coon xaan ñúhu sihin azufre ndya andiví, ta i naa tandihí cuii ñiyiví ñuu cuan.

³⁰ Ta zuun ñi tacuan cua cuu si quiví cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.

³¹ Quiví cuan tatu ñoho minoo ndo xiñi vehe, ma noo ndo ta tava ndo ndaha tyiño ndo. A tatu ñoho ndo itu ndo ma cunuhu ndo ndya vehe ndo.

³² Nacohon iñi ndo kuhva i tahan si sii ñazihí ra Lot.

³³ Yoo ra cua nducu kuhva zacacu ra sii ra, cunaa ra. Ta yoo ra cua kuhva sa cuu ra sa cuenda mi, cua cacu ndisa cuii ra.

³⁴ Ta catyi sihin ndo vatyi sa cuaa cuan, uu tahan ñiyiví quixi ñn ñi nu sito. Cua naquihin sii minoo ñi ta minoo cua nandoo.

³⁵ Ta uu tahan ñuzihî ndyico ñn ñi quivî cuan, cua naquihin sii minoo ñi ña. Ta inga ña cua nandoo.

³⁶ Ta uu tahan ra ñoho itu ra, cua quihin sii minoo ra. Ta inga ra cua nandoo.

³⁷ Tacuan catyi ra Jesús. Ta cuhva sa siñi ñiyivî tuhun ya, i ndaca tuhun ñu sii ra: ¿Ndyamaa cua cuhun ñiyivî cuan? Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Nu catuu ndiyî, yucuan cua titahan tyasii.

18

Cuhva cuñi ra Ndyoo sa caca yo sii ra

¹ Tacuan ta i cahan ra Jesús ziquî minoo cuhva ya vatyi cuñi ra sa cua coto ñu vatyi tahan si sa caca ñiyivî tumañi iñi sii ra Ndyoo tandihî saha, ta ma zandihî yo tuhun sa caca yo sii ra.

² Ihya cuu cuhva i catyi ra Jesús: Minoo ñuu sicoo minoo ra juez. Ta ña yuhu ra sii ra Ndyoo. Ta ña tyaa ra yahvi sii ñiyivî.

³ Ta zuun ñi ñuu cuan sicoo minoo ñandahvi. Ta i sahan ña nu ndyaa ra juez cuan, ta catyi ña sihin ra vatyi sica ña cuatyî saha minoo ra xaan iñi sii ña.

⁴ Ta ña tyizoho ra juez cuan sa cahan ña. Ña cuñi ra zandaa ra tyiño ña. Ta sa naha xaan sica ña. Ta ziquî i sica iñi ra juez: “Vazu ña yuhi sii ra Ndyoo ta ña tyei yahvi sii ñiyivî,

⁵ zoco zayanga xaan maha ya sii. Yucuan cuenda cua zandei tyiño ña coto quisi ca ña ta zayanga ca ña sii.”

⁶ Ta i catyi ra Jesús: Sa siñi ndo cuhva catyi ra juez, ra ña vaha cuan.

7 Ta maa ra Ndyoo ¿atu ma zacacu ra sii ñiyivi i casi ra vatyi sica ñu tumañi iñi sii ra ora ta sa cuaa? ¿Atu cuatu xaan ra ta ziqui tyindyee ra sii ñu?

8 Catyi sihin ndo vaty yaty xaan cua zacacu ra sii ñu. Zoco quivi cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria, sito Ndyoo tatu nañihi que sii ñu sino iñi sii, sa ndisa cuii.

Minoo cuhva cuenda ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta ra fariseo

9 Tacuan ta i cahan ra Jesús ziqui minoo cuhva cuenda ñiyivi zaha tuhun vaty vaha xaan ñu ta ña cuu ndyehe ñu sii inga ñiyivi. Ta ihya cuu cuhva i catyi ra:

10 I quihvi uu tahan ra vehe ñuhu vaty cua cahan ra sihin ra Ndyoo. Minoo ra cuu ra minoo ra fariseo, ta inga ra cuu minoo ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha.

11 Iñi ndyaa ra fariseo, ta ihya cuhva i sica iñi ra sisi aña ra: “Zutu mañi yuu, nacuhve tyahvi ndyoo suun vaty ña iye tañi iyo inga ñiyivi. Ña zuhi. Ña quiñi iye. Yoñi tyañi. Ta ña iye tañi ra tava xuhun ya.

12 Vaha xaan tyei yahvi tuhun cohon vaty uu saha sa minoo vitya sahñi zoque sii, ta sehi diezmo suun sihin tandihi cuii sa iyo sii.” Catyi ra.

13 Ta ndya zava, iñi ndyaa ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha. Ta nu ña nandyehenda ra andivi. Ta cati ra yiqui ndyica ra vaty ndu-uu iñi ra cuaty ra. Ta tyehen cahan ra sihin ra Ndyoo: “Zutu mañi yuu, cundahvi iñun sii, vaty iyo xaan cuaty.” Tacuan i catyi ra.

14 Ta catyi sihin ndo vatyi sii maa ra cuan i zaha ra Ndyoo tucahnu iñi ta yiví sii inga ra. Zanaa ra Ndyoo cuatyi ra tava xuhun cuan, ta cuanuhu ra ndya vehe ra. Zoco ra fariseo cuan, ñahñi tucahnu iñi ñihi ra vatyi ña vaha cuhva sica ra. Ta ziiin sa zacahnu xaan ra sii ra. Yucuan cuenda luhlu ñi ndyehe ra Ndyoo sii ra. Zoco tatu zanduluhlu yo sii yo, cua nducahnu yo nuu ra Ndyoo.

Zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyihí

15 Ta i quisi ndyaca tucu ñiyiví sii sa ndyihí vatyi cua tyizo ra Jesús ndaha ra xiñi si. Ta sa ndyehe ra i casi ra Jesús cuhva zavaha ñu, ñá saha ca ra.

16 Zoco i cana ra Jesús sii ra, ta i catyi ra sihin ra: Cuhva ndo sa quisi sa ndyihí nu ndyei, ta ma catyi ndo vatyi ma cuu vatyi tañi iyo sa ndyihí tacuan iyo ñiyiví saha sa cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu.

17 Ta catyi sihin ndo vatyi tatu ma cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo ta sino iñi ndo sii ra tañi sino iñi sa ndyihí sii zutu si, ma cuu quihví ndo nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Catyi ra Jesús vatyi y# xaan cua cuhva cuenda minoo ra cuca sii ra sii ra Ndyoo

18 Tacuan ta i ndaca tuhun minoo ra ndyaca ñaha cuenda vehe ñuhu sii ra Jesús ta catyi ra: Yoho maestro vaha xoon, ¿yozo caa zacui ta ñihi tahvi añime?

19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa cuenda catyun vatyi vaha xein? Minoo tuhun ñi ra vaha iyo, maa ra Ndyoo.

20 Sa siton tandihí cuii ley maa ra Ndyoo cuhva catyi si: “Ma cuzun sihin inga ñaha sa yiví ñazihun cuu. Ma cahñun sii ñiyiví. Ma zuhun. Ma cohon

cuendu ziqui ñiyivi. Ta tyoon yahvi sii zutun ta sii zihun.” Catyi ra Jesús sihin ra.

21 Ta i catyi ra cuan: Tyei yahvi sii tandihi tuhun cuan cuhva ndya luhli.

22 Ta sa siñi ra Jesús cuhva catyi ra, ta i catyi ra sihin ra: Minoo ñi ca cuhva cumañi suun. Xicon tandihi sa iyo suun, ta cuhvon xuhun cuan sii ñiyivi ndahvi, ta cua coo sa cuca suun ndya gloria, ta quisun ta cundyicon sii. Catyi ra.

23 Ta sa siñi ra cuan cuhva catyi ra Jesús, ta i nducuihya xaan iñi ra vatyí cuca xaan ra.

24 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyí cuihya xaan cuñi ra, ta i catyi ra sihin ra: Yhi xaan cua quihvi ñiyivi cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

25 Yhi ca quihvi minoo ra cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo ta ziqui ca minoo camello yaha ti xuu minoo yicui ticui. Catyi ra.

26 Ta ñiyivi sa siñi cuhva catyi ra Jesús i ndaca tuhun ñu: Tatu tacuan cuu si zyoo ra cuu cacu?

27 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Tandihi sa ña cuu zavaha ñiyivi, cuu zavaha ra Ndyoo sii si. Catyi ra.

28 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra: Sa zandoo ndi tandihi sa sii ndi, ta ndyico ndi suun.

29 Ta i catyi ra Jesús sihin tandihi ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyí tandihi ndo sa zandoo vehe ndo a ñazihí ndo a tahan ndo a zutu ndo a zihí ndo a zehe ndo ta nducu ndo sa vaha sa cuenda nu ndyaca ñaha ra Ndyoo,

30 cuaha xaan sa vaha cua ñihi ndo ihya ñuu ñiyivi ya, ta inga ñuu ñiyivi saa cua cundito ndo tandihi cui tyiemvu.

Nacatyí ra Jesús inga saha vatyí cua cahñi ñiyivi sii ra

³¹ I cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra, ta i catyí ra sihin ra: Vityí cua cuhun yo ñuu Jerusalén. Ta yucuan cua cuu tandihí sa i tyaa ra profeta ta sa naha sa cuenda ra i quisi ndya gloria.

³² Vatyí cua cuhva cuenda ñiyivi sii ra sii ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu, ta cua vacu ndyaa ñiyivi sii ra. Quiñi xaan cua zavaha ñu sihin ra, ta cua tyicu zii ñu sii ra.

³³ Ta cua cañi xaan ñu sii ra, ta cua cahñi ñu sii ra. Ta sa cu uñi quivi cua nandoto tucu ra. Catyí ra Jesús.

³⁴ Ta ra apóstol cuan ñá cutuñi iñi ra nusiin sa cahan ra Jesús vatyí tañaha ca cuhva ra Ndyoo sa cutuñi iñi ra sii si.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa vatyí ñi ñuu Jericó

³⁵ Tacuan ta sa cuñi saa ra Jesús ñuu Jericó, ta yu-ityí ndyaa minoo ra cuaa, sica ra caridad.

³⁶ Ta siñi ra cuaa vatyí yaha cuaha xaan ñiyivi, ta i ndaca tuhun ra ñaa cuenda.

³⁷ Ta i catyí ñiyivi sihin ra vatyí cua yaha ra Jesús, ra ñuu Nazaret.

³⁸ Ta i cana saa ra, ta catyí ra: ¡Yoho Jesús, zehe ra David, cundahvi iñun sii! Catyí ra.

³⁹ Ta ra sa cuahan coyo ityi nuu i catyí ra sihin ra vatyí nacutaxi ra. Zoco ñihi ca i cana saa ra ta catyí ra: ¡Zehe ra David, cundahvi iñun sii!

⁴⁰ Ta i sicuñi ra Jesús yucuan, ta i catyí ra sihin ñiyivi naquisi ndyaca ñu sii ra. Ta cuhva sa saa ra cuaa nu ndyaa ra Jesús, i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyí ra:

41 ¿Ñaa sa cuñun zavehi suhun? Ta i catyi ra cuaa cuan: Cuñi xein sa nandyehi.

42 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nandyehi. Sa nduvaha siti nuun vatyí sino iñun sii.

43 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cuu nandyehi ra, ta i sindyico ra sii ra Jesús. Zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo. Ta tandihí ñiyívi sa ndyehi cuhva cuan, i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo.

19

Ra Jesús sihin ra Zaqueo

1 I quihvi ra Jesús ñuu Jericó, ta cua yaha ra mahñu ñuu cuan.

2 Ta ñuu cuan ndyaa minoo ra sa nañi Zaqueo. Cua xaan ra. Ta ra cu nuu cuu ra sa cuenda ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha.

3 Cuñi xaan ra ndyehi ra sii ra Jesús yoo ra cuu ra. Zoco ñá cuu ndyehi ra vatyí tyaha xaan ra.

4 Yucuan cuenda i cacono ra ityi nuu nu cuahan ra Jesús, ta i ndaa ra minoo nu yutu sicómoro sa nandyaa yu-ityi nu cua yaha ra Jesús.

5 Ta sa saa ra Jesús yucuan i ndyehi ndaa ra, ta i ndyehi ra sii ra. Ta i catyi ra sihin ra: Zaqueo, zanumi ta noon vatyí vityi cua ndoi vehun.

6 Ta i zanumi ra Zaqueo ta i noo ra. Ta zii xaan i cuñi ra, ta cuahan ra sihin ra ndya vehe ra.

7 Ta sa ndyehi ñiyívi cuhva cuan i quisaha cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Jesús ta catyi ñu vatyí cuahan ra Jesús vehe minoo ra iyo cuatyí.

8 Ta sa ñoho ra vehe ra, i sicuñi ndyaa ra Zaqueo, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Zava ndaha tyiñe cua cuhve sii ñiyívi ndahvi. Ta tatu i zandavi ñehi ta zuhi xuhun ñiyívi, cua nacuhve cumi saha sii ñu.

⁹ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Vityi sa cacun, ta ñiyivi ra Abraham cuu suun vatyi sino iñun sii ra Ndyoo tañi i sino iñi ra Abraham.

¹⁰ Ta yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui, ta vasi ñuu ñiyivi vatyi cua nanduqui ta zacaqui sii ñiyivi sa cua naa.

Cuñi si sa cutyiño yo tandihi sa saha ra Ndyoo sii yo

¹¹ Ta nñi ñi sa siñi ñiyivi sa cahan ra Jesús, ta i quisaha cahan tucu ra inga cuhva ya vatyi sa cuñi saa ra ñuu Jerusalén, ta sica iñi ñiyivi vatyi cua quisaha cundyaca ñaha ra yucuan.

¹² Yucuan cuenda i catyi ra Jesús: Sicoo minoo ra vaha, ta cuñi ra cuhun ra minoo ñuu nusica vatyi yucuan cua nduu ra rey ta ziqui cua ndisi ra ñuu ra zoco sa cuu ra minoo rey.

¹³ Ta cumañi ca cuhun ra, i cana ra sii sa usi tahan muzu ra, ta saha ra minoo ziendu peso sii sa minoo minoo ra. Ta i catyi ra sihin ra: “Zatyño ndo sihin xuhun ya ndya quivi cua quisi.”

¹⁴ Zoco ñiyivi ñuu ra, ñá cuñi ñu sa cuu ra rey sii ñu. Ta sa cuahan ra ityi, i tasi ñu tyiño sihin zuhva ra ta catyi ñu: “Ma cuhva ndi sa cundyaca ñaha ra ya sii ndi.”

¹⁵ Zoco ra cuan i nduu ra rey, ta ziqui i nasaa ra ndya ñuu ra. Ta sa nasaa ra i cana ra sii muzu ra, ra i zandoo ra xuhun cuan sihin vatyi cuñi ra coto ra yozo i zahacanaa xuhun ra nñi ñi sa sahan ra.

¹⁶ Ta saa minoo muzu cuan ta catyi ra: “Tata, i zahacanei minoo mil sihin sa minoo ziendu i zandoon sii.”

¹⁷ Ta i catyi rey cuan sihin ra: “Vaha xaan. Minoo muzu vaha cuun. Vaha i zatyño sihin sa

zuhva ñi xuhun i zandoi suhun. Yucuan cuenda vityi sehi sa cundyaca ñohon usi tahan ñuu.”

18 Tacuan ta i saa tucu inga ra sa i saha ra xuhun sii. Ta i catyi ra: “Tata, i zahacanei ohon ziendu sihin sa minoo ziendu i zandoon sii.”

19 Ta i catyi tucu rey cuan sihin ra: “Cuu cundyaca ñaha tucu moo; ohon tahan ñuu cua cundyaca ñohon.”

20 Tacuan ta i quisi inga ra, ta i catyi ra: “Tata, ica xuhun ya sa minoo ziendu cuan. I sicumi vehi sii si nuu minoo pañitu

21 vatyi yuhi suun vatyi minoo ra xaan cuun, ta tuhvon naquihin sa yivi suun cuu, ta nacuhun tyiño zacuu inga ra.”

22 Tacuan ta i catyi rey cuan sihin ra: “Yoho minoo muzu ña vaha cuun. Vityi sihin cuhva cohon ta cua catyi tuqui suhun vatyi siton vatyi xein ta tuhve naquihin sa yivi sii cuu, ta naquihin tyiño zacuu inga ra.

23 Yucuan cuenda ¿ña cuenda ñá tyuhun xuhin banco, ta sa cua nasei ta cua naquihin sii si, zoco sa zahacanaa si zuhva?” Catyi rey cuan.

24 Ta i catyi ra sihin inga ra yucu yucuan: “Quindyaa ndo xuhun sa sehi sii ra ya, ta cuhva ndo sii si sii ra sa cumi cuaha ca.”

25 Ta i catyi ra cuan sihin ra: “Zoco sa cumi minoo mil.”

26 Ta i catyi rey cuan: “Ta catyi sihin ndo vatyi ra zatyiño vaha sihin sa sehi sii ra, cua cuhve cuaha ca sii ra. Ta ra ña cuñi zatyiño sihin sa sehi sii ra, cua quindyeyi sii si.

27 Ta ñu xaan iñi sii, ñu ña cuñi sa cundyaca ñehi sii ñu, quisi ndyaca ndo sii ñu ihya, ta cahñi ndo sii ñu nui.” Catyi rey cuan i catyi ra Jesús.

Cuhva i quihvi ra Jesús ñuu Jerusalén

28 Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan ta cuahan ra ityi nuu ca ndya ñuu Jerusalén.

29 Ta cuhva sa cuñi saa ra ñuu Betfagé ta ñuu Betania yatyi ñi minoo yucu sa nañi yucu Olivos, ta i tasi ra sii uu tahan ra apóstol.

30 I catyi ra sihin ra: Cuahan ndo minoo ñuu sa ndyaa yatyi ñi yucuan, ta cuhva sa quihvi ndo ñuu cuan cua nañihi ndo sii minoo burro nuhñi ti. Quiti ta yoñi ca cozo. Ndasi ndo sii ti, ta quisi ndo sihin ti.

31 Ta tatu iyo ñiyivi ndaca tuhun sii ndo ñaa cuenda ndasi ndo sii ti, catyi ndo: “Vatyi siñi ñuhu ti sii ra ndyaca ñaha sii yo.”

32 Ta ra apóstol cuan, cuahan ra, ta i nañihi ra sii ti tañi cuhva i catyi ra Jesús sihin ra.

33 Ta cuhva sa cua ndasi ra sii ti i catyi sito ho ti sihin ra: ¿Ñaa cuenda ndasi ndo burro ña?

34 Ta i catyi ra cuan: Siñi ñuhu ti sii ra ndyaca ñaha sii yo. Catyi ra.

35 Ta sindyaca ra sii ti sii ra Jesús. Ta i tyizo ra zahma ra sata ti, ta i tyizo ra sii ra Jesús sata ti.

36 Tacuan ta cuahan ra Jesús. Ta i saqui ñiyivi zahma ñu ityi nu cua yaha ra.

37 Ta cuhva sa cua cuyatyi ñu ñuu Jerusalén, saa ñu nu iñi noo yucu Olivos cuan. Ta tandihí cuii ñiyivi ndyico sii ra Jesús i quisaha cuzi xaan iñi ñu. Ta saa xaan cana saa ñu, ta zacañu ñu sii ra

Ndyoo sa cuenda sa ndyityi nahnu xaan i ndyehe ñu.

³⁸ Ta i catyi ñu: ¡Nazacahnu yo sii ra cuu rey, ra vasi sa cuenda ra Ndyoo! ¡Nazacahnu xaan yo sii maa ra Ndyoo! ¡Vaha xaan, vaha xaan cuu maa ra Ndyoo! Catyi ñu.

³⁹ Tacuan ta zuhva ra fariseo sa cuahan coyo sihin ñiyivi cuan i quisaha catyi ra: Maestro, zacutaxun sii ñu sica noo suhun.

⁴⁰ Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi sihin ndo vatyi tatu cua cutaxi ñiyivi ya, cua cana saa yuu.

⁴¹ Tacuan ta sa cuñi saa ra Jesús ñuu Jerusalén, ta cuhva sa ndyehe ra ñuu cuan i sacu xaan ra.

⁴² Ta i catyi ra: Tatu sa i sito ndo ta cutuñi iñi ndo yozo caa cuu coo sa taxi sii ndo sihin ra Ndyoo, cuu nduvaha ndo. Zoco vityi sa yaha cuhva. Ta sa siñi tuñi cuan, ñoho xehe si sii ndo, ta ma cuu coto ndo sii si.

⁴³ Ta cua quisi quivi, ta ra xaan iñi sii ndo cua zavaha ra minoo sacu viconduu nu yucu ndo, ta ma cuu quita ndo.

⁴⁴ Ta ndaha cua zativi ra ñuu ndo. Cua cuu tandihi cuii ndo. Ta ma zandoo ra numinoo yuu ziqui inga si vatyi ña cuñi ndo nacoto ndo sa quisi ra Ndyoo nu ndyaa ndo.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyivi zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

⁴⁵ Tacuan ta i quihvi ra Jesús nu cuu nuquehe vehe ñuhu cahnu, ta i quisaha tava ndyizo ra sii ñu xico ta ñu zata yucuan.

⁴⁶ Ta i catyi ra sihin ñu: Catyi tutu Tuhun Ndyoo: “Vehe mi cuu vehe nu cahan ñiyivi sihin

ra Ndyoo.” Zoco maa ndo zacuu ndo vehe ra zuhu sii si. Catyi ra.

⁴⁷ Ta tahan tahan quivi i zacuahra ra Jesús sii ñiyivi sisi vehe ñuhu. Ta ra zutu nahnu, ta ra maestro cuenda ley ta ra cu tyiño ñuu cuan i nducu ra cuhva yozo caa cuu cahñi ra sii ra.

⁴⁸ Zoco ñá ñihi ra cuhva yozo caa cua zacuu ra vaty i tyizoho tandihi ñiyivi tandihi sa cahan ra Jesús.

20

Ndaca tuhun ra fariseo sii ra Jesús yoo ra i saha tyiño sii ra ta zavaha ra cuhva zavaha ra

¹ Minoo quivi sa quivi cuan zacuahra ra Jesús sisi vehe ñuhu cahnu, ta nacaty i ra tuhun vaha sihin ñiyivi. Ta saa coyo ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley ta ra sahnu ñuu cuan.

² Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Nacatyun sihin ndi ¿yoo sa saha tyiño suun vaty zavohon tandihi cuhva ya?

³ Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Cuñi tuqui nducu tuhun minoo tuhun sii maa ndo, ta nacaty i ndo sihin.

⁴ ¿Yoo ra i tasi sii ra Juan sa zacoo ndutya ra? ¿Atu i tasi ra Ndyoo sii ra a ñiyivi? Catyi ndo.

⁵ Ta i natuhun tahan ra cuan sihin tahan ra ta catyi ra: Tatu catyi yo vaty i tasi ra Ndyoo sii ra Juan cua catyi ra ya: “¿Ñaa cuenda ñá sino iñi ndo sa cahan ra?”

⁶ Zoco tatu catyi yo vaty ñiyivi i tasi sii ra Juan, cua cahñi ñiyivi sii yo sihin yuu vaty sica iñi tandihi maa ñu vaty maa ra Ndyoo i tasi sii ra

Juan ta minoo profeta i cuu ra. Catyi ra cuan sihin tahan ra.

⁷Yucuan cuenda i catyi ra sihin ra Jesús vatyí ña sito ra yoo ra i tasi sii ra Juan.

⁸Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ta ma nacatyí tucu vii yoo ra i saha cuhva ya sii.

Tañi ra ña cuñi zatyíño vaha tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

⁹Tacuan ta i quisaha cahan ra Jesús sihin ñiyiví ziquí cuhva ya ta catyi ra: I tasi minoo ra yoho uva minoo sacú. Ta i saha noo ra sii si sii inga ra cua zatyíño ra yucuan, ta cuahan ra nusica naha xaan.

¹⁰Ta saa quiví sa iyo yucu vixi cuan, ta i tasi ra sii minoo muzu nu ndyaa ra zatyíño yucuan vatyí cua quihin ra zuhva yucu vixi cuhva tahan si sii patrón ra. Zoco i cañi xaan ra sii muzu cuan. Ta ñahñi sa saha ra sii ra. Ta i natasi ra sii ra.

¹¹Ta i tasi sito ho yoho uva cuan sii inga muzu ra, ta i cañi xaan tucu ra sii ra. Ta quiñi xaan i zavaha ra sihin ra. Ta ñahñi maa i saha ra sii ra, ta i natasi ra sii ra.

¹²Ta i tasi tucu patrón cuan inga muzu ra, sa cu uñi saha i cuu si. Ta zuun ñi cuhva cuan i zavaha ra sihin ra. I zañicuehe ra sii ra, ta tava ndyizo ra sii ra.

¹³Yaha cuan, ta i catyi sito ho sacú cuan: “¿Yozo caa zacuí vityí? Cua tasi sii zehi. Cuñi xein sii ra, vazú tyaa ra yahví sii maa ra vatyí zehi cuu sii ra.”

¹⁴Zoco cuhva sa ndyehe ra zatyíño yucuan sii ra, i natuhun tahan ra sihin tahan ra ta catyi ra: “Ihya ra cuu ra cua nañihi ndaha tyíño quiví cua cuu zutu ra. Nacahñi yo sii ra vatyí ndoo maa yo sihin sacú ya.” Catyi ra.

15 Ta i tava ndyizo ra sii ra sata sacu, ta i sahñi ra sii ra. Catyi ra Jesús. Ta ziqui i ndaca tuhun ra sii ñiyivi tyizoho: ¿Yozo caa cua zavaha sito ho sacu cuan sihin ra sahñi sii zehe ra?

16 Cua quisi ra, ta cua zanaa ra sii ra, ta cua cuhva noo ra sacu cuan sii inga ra. Catyi ra Jesús. Ta sa siñi ñiyivi tuhun cuan ta catyi ñu: Zoco ma zavaha ra Ndyoo cuhva cuan.

17 Ta i nandyeha ra Jesús sii ñu, ta catyi ra: Tatu tacuan sica iñi ndo ¿ña cuñi si catyi si cuñi maa ndo nu catyi si tyehen? “I zavita ihno ñiyivi zandaa vehe sii yuu sa cuñi si sa cuenda siqui vehe. Ta vityi yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta ziqui tandihi sa cuenda vehe cuan vaty tacuan catyi ra Ndyoo.

18 Ta yoo ra cua nduva ziqui yuu cuan cua tahnucuatyi ra, zoco yoo ra cua canacava yuu cuan ziqui, cua caxi cuaty si sii ra ndyih ndyih.”

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

19 Ta ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley i nducu ra cuhva zuun ñi cuhva cuan sa tñ ra sii ra Jesús vaty tuu iñi ra vaty i cahan ra Jesús cuhva iyo maa ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyivi.

20 Yucuan cuenda i tasi ra sii zuhva ra cua nducu coto ihñi sii ra Jesús. Cua zaha ra cuan tuhun vaty ra vaha cuu ra, zoco cua nducu ra cuhva ñaa minoo tuhun ña vaha cua cahan ra Jesús, ta cua ñihi ra cuhva tyaa ra cuaty sata ra nuu ra cu gobernador.

21 Yucuan cuenda i catyi ra tyehen sihin ra Jesús: Maestro, sito ndi vaty ndoo xaan cohon, ta ndoo xaan cuhva zacuhon. Ña tyaa con yahvi sii minoo

ñiyiví ta ziquí sii inga ñu zoco zacuohon ityi ra Ndyoo sa ndisa cuii.

²² Yucuan cuenda cuñi ndi coto ndi: ¿Atu vaha tyiyahvi yo xuhun sii ra ndyaca ñaha a ña vaha? Catyi ra.

²³ Zoco i tuu iñi ra Jesús vatyí ña vaha añima ra cuan, ta i catyi ra sihin ra: ¿Ñaa cuenda nducu coto ihñi ndo sii?

²⁴ Zañaha ndo minoo xuhun sii. ¿Yoo sii nuu ndyaa ya? ¿Ta yoo sii ziví ndyaa ya? Ta i nacahan ra cuan ta catyi ra: Sii ra gobierno César.

²⁵ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva ndo sii ra gobierno César sa cuu sii maa ra. Ta cuhva ndo sii ra Ndyoo sa cuu sii maa ra Ndyoo. I catyi ra Jesús.

²⁶ Ta ñá cuu maa zandavi ñaha ra cuan sii ra Jesús sihin tuhun cahan ra nuu ñiyiví. Ta iyo xaan i cuñi ra cuhva i cahan ra Jesús, ta i cutaxi ra.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyiví

²⁷ Yaha cuan ta ziquí i saa coyo zuhva ra saduceo nu ndyaa ra Jesús. Catyi ra saduceo cuan vatyí ma nandoto ñiyiví tatu sa sihi ñu. Ta i ndaca tuhun ra cuan sii ra Jesús cuhva ya:

²⁸ Maestro, i tyaa ra Moisés minoo ley vatyí tatu sihi minoo rayí ta ndoo ndahvi ñazihí ra ta yoñi zehe ra i sicoo, natindaha yañi ra sihin ñaha cuan. Ta cua coo zehe ra sihin ña sa cuenda yañi ra, ra i sihi cuan.

²⁹ Sicoo usa tahan rayí sihin yañi ra. I tindaha ra nuu. Ta i sihi ra, ta yoñi zehe ra i sicoo.

³⁰ Ta ziquí i tindaha ra cu uu sihin ñandahvi cuan. Sihi tucu ra cuan. Ta yoñi zehe ra i sicoo.

³¹ I tindaha tucu ra cu uñi sihin ña. Ta tacuan tucu cuahan tyiño ndya i tindaha tandihí sa usa

tahan ra sihin ña. Ta i sihi tandihî sa usa tahan ra, ta yoñi zehe ra i sicoo.

³² Ta nu ndihî tuhun i sihi ndihî tucu maa ñaha cuan.

³³ Yucuan cuenda cuñi ndi coto ndi ¿yoo ra cua cuu yî ña quivî cua nandoto ñiyivî? vatyî ñazihî tandihî sa usa tahan ra i cuu sii ña. Tacuan i catyi ra cuan sihin ra Jesús.

³⁴ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ihya ñuu ñiyivî tindaha rayî ta ñu zihî.

³⁵ Zoco ñiyivî cua nandoto inga ñuu ñiyivî saa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ma tindaha ca ñu indy-acuan.

³⁶ Ta ma cuu ca ñu vatyî sa nduu ñu tañi ángel. Ta zehe ra Ndyoo cuu sii ñu sa ndisa cuii vatyî cua nandoto ñu.

³⁷ Sa ndisa cuu si vatyî nandoto ñiyivî vatyî i zandoo ra Moisés tuhun cuan nu tutu i tyaa ra. Vatyî quivî i cahan ra Ndyoo sihin ra nu cayu taca iñu cuan zoco ñá ndihî si, i cahan ra Moisés cuhva ya sihin ra Ndyoo ta catyi ra: “Zutu mañi yuu, Ndyoo cuun sii ra Abraham ta sii ra Isaac ta sii ra Jacob.” (Tacuan i catyi ra Moisés vatyî sito ra vatyî ndito ra Abraham sihin tandihî zehe ra vazú sa sihi coño ñuhu ra.)

³⁸ Vatyî yivî Ndyoo sii ñiyivî ndaha sihi cuii cuu ra Ndyoo. Ndyoo cuu ra sii ñiyivî cua cundito tandihî cuii tyiemvu. Ta ndito añima ñiyivî sa cuenda maa ra Ndyoo. Ña sihi ñu.

³⁹ Tacuan ta i cahan zuhva ra maestro cuenda ley ta catyi ra: Vaha xaan tuhun cohon, Maestro.

⁴⁰ Ta yaha cuan ta ñá caña ca iñi ra ndaca tuhun ra numinoo ca tuhun sii ra Jesús.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Cristo?

⁴¹ Tacuan ta i catyi ra Jesús: Catyi ra maestro cuenda ley vatyí ra Cristo cuu ñiyívi sii ra rey David, ta ndisa cuu si cuhva cahan ra cuan.

⁴² Zoco zuun ñi maa ra rey David i cahan ta sa naha tuhun i saha ra Ndyoo sii ra, ta i tyaa ra cuhva cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo. Tyehen i tyaa ra David:

Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca ñaha sii mi ta catyi ra:

“Cundyoon siyo cuehi

⁴³ ndya cuhva ndya cua saa quiívi cua cuhve cuhva cua zahacanoon sii ñiyívi xaan iñi suun.”

Tacuan i tyaa ra David.

⁴⁴ ¿Ta yozo caa vatyí catyi ra maestro cuenda ley vatyí ñiyívi ra David cuu sii ra Cristo ta zuun ñi maa ra David catyi vatyí ndyaca ñaha ra Cristo sii ra? Catyi ra Jesús.

Tyaa ra Jesús cuatyí sata ra maestro cuenda ley

⁴⁵ Ta cuhva i tyizoho tandíhi ñiyívi i catyi ra Jesús sihin ñiyívi sica noo sihin ra:

⁴⁶ Zacuenda vaha ndo sii ndo, ta ma zacuu ndo cuhva zacuu ra maestro cuenda ley. Tahan xaan iñi ra quihi ra zahma nañi vatyí cua nacoto ñiyívi sii ra vatyí ra ñiñi cuu ra. Ta cuhun ra nuyahvi vatyí cuñi xaan ra sa tyaa ñiyívi yahvi sii ra. Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra nu ndyaa ñiyívi ñiñi sisi vehe ñuhu. Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra tyayu vaha nu sasi ñiyívi zacahnu vico.

⁴⁷ Cuaha ca cua cutuñi ra maestro cuenda ley ta ziqui inga ñiyívi vatyí zuhu ra ndaha tyiño ñundahvi. Ta zandavi ñaha ra sii ñiyívi vatyí naha xaan sica tahvi ra sii Ndyoo vatyí cuñi ra sa cua

ndyehe ñiyivi ta cua catyi ñu vatyí sito xaan ra sii Ndyoo. Catyi ra Jesús.

21

Cuhva i saha minoo ñandahvi xuhun

¹ I ndyehe ra Jesús vatyí tyíhi ra cuca xuhun sisi minoo satu sisi vehe ñuhu cahnu.

² Ta i ndyehe tucu ra sii minoo ñaha ndahvi. Tyíhi ña uu tahan xuhun ndyíhi sa cu ohon zendavu sisi satu cuan.

³ Ta i catyi ra Jesús: Ndisa cuii catyi síhin ndo vatyí i tyíhi ñandahvi cuan cuaha ca xuhun ta ziqui tandíhi ca ra cuca.

⁴ Saha maa ra sa nandoo ñi ca sii ra. Zoco ñandahvi cuan, ndíhi i saha ñi ca ña xuhun cuita casi ña.

Cuhva i catyi ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

⁵ Tacuan ta zuhva ñu i natuhun ñu tuhun vehe ñuhu cahnu cuan. Catyi ñu vatyí tyaqui xaan yuu i sino si. Ta tyaqui xaan sa taca sa saha maa ñiyivi, ndíhi ca. Tacuan ta i catyi ra Jesús:

⁶ Cua coo quívi ta tandíhi sa ndyehe ndo ihya cua tani si. Numinoo yuu ya ta ma ndoo si ziqui tahan si. Cua nacoyo tandíhi si.

⁷ Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: Maestro, ¿ama cua coo cuhva cuan? ¿Ñaa zeña cua ndyehe ndi, ta ziqui cua coto ndi vatyí sa cua tahan si?

⁸ Ta i catyi ra Jesús: Zacuenda ndo sii ndo coto zandavi ñaha ñiyivi sii ndo. Vatyí cuaha xaan ra cua quisi ta cua catyi ra: “Yuhvi cui Cristo, ta sa cuñi naa ñiyivi.” Cua catyi ra. Zoco ma sino íñi ndo sii ra, ta ma cundyico ndo sii ra.

9 Ta cua cuiñi ndo tuhun vatyi cua coo cuatyi ta cahñi tahan xaan ñiyivi, zoco ma yuhu ndo. Xihna ca cua cuu tandihí cuhva cuan, cumañi ca sa saa quivi naa ñiyivi. Catyi ra.

10 Ta catyi tucu ra: Cua cahñi tahan minoo ñuu sihin inga ñuu, ta cua coo cuatyí ñuu nahnu sihin inga ñuu nahnu.

11 Ta cua coo sa taan ñihi xaan zihñ zihñ ityi. Ta cua coo cuehe tandihí ityi. Ta cua coo tama. Ta cua coo sa zayuhu xaan sii ñiyivi. Ta cua coo cuaha xaan zeña andivi.

12 Zoco cumañi ca sa cuu tandihí cuhva cuan, cua cuxaan xaan ñiyivi ndyehe ñu sii ndo. Cua zayanga xaan ñu sii ndo, ta cua tihñ ñu sii ndo vatyi caca ñu cuatyí saha ndo sisi vehe ñuhu. Ta cua tyihi ñu sii ndo vehe caa. Ta cua cuhva maa ndo sa ndaa sa cuenda mi ityi nuu ra cu rey ta ra cu tyiño.

13 Ta cua cuu cahan ndo sa cuenda mi.

14 Zoco zaha ndo cuenda, ta ma caca iñi ndo ñaa sa cua cahan ndo nuu ra cu tyiño cuan.

15 Vatyi yuhvi cua cuhve tuhun cahan ndo, ta cua cuhve sa siñi tuñi xiñi ndo. Ta numinoo ra xaan iñi sii ndo ta ma cuu zahacanaa ra sii ndo sihin tuhun cahan ra.

16 Zoco zuun ñi ñiyivi sii ndo cua xico tuhun sii ndo, zutu ndo ta zihñ ndo, ta tahan ndo ta ra tahan ndo, ta amigo ndo. Cua cuhva ñu sii ndo sii ñu xaan iñi sii ndo. Ta cua cahñi ñu sii zuhva ndo.

17 Tandihí ñiyivi cua cuxaan xaan ñu ndyehe ñu sii ndo sa cuenda mi.

18 Zoco ma cunaa numinoo ixi xiñi ndo.

19 Ta tatu ma ndu-uu iñi ndo, cua cundito ndo tandihí cui tyiemvu.

20 Ta quiví cua ndyehe ndo vatyí yucu zandaru siconduu ñuu Jerusalén ya, cua coto ndo vatyí sa cuñi saa quiví cunaa ñuu ya.

21 Tacuan ta ñiyiví ndyaa nacahnu Judea, nacono ñu ta naquihví xehe ñu ndya yucu. Ta ñu yucu sisi cuhu, ma cunuhu ñu ndya ñuu ñu.

22 Vatyí quiví cuan cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyiví ñuu ya. Ta tacuan ta cua cuu si tandihí cuhva catyí tutu ra Ndyoo.

23 Zoco cuaha xaan tundocho cua ndyehe ñu zihí, ñu ñoho zehe, quiví cuan a tatu iyo zehe ñu sa tyaxi quiví cuan vatyí cahnu xaan tundocho cua coo quiví cuan vatyí cua cuxaan xaan ra Ndyoo sihin ñiyiví ñuu Jerusalén.

24 Cua cahñi zandaru sii ñiyiví sihin mityí ra, ta inga ñiyiví cua tñn ra ta cundyaca ra sii ñu zñn zñn ñuu. Ta ñiyiví sa yiví ñiyiví hebreo cuu, cua cuyucu ñu ñuu Jerusalén ndya quiví cua catyí maa ra Ndyoo.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

25 Ta cuaha sa iyo cua ndyehe ñiyiví nu ñicandyí ta nu yoo ta cuhva iyo tiño. Ta cua yuhu xaan ñiyiví ñuu ñiyiví ya cuhva cua ndaa noo xaan tyañuhu.

26 Yaha xaan yaha xaan cua yuhu ñiyiví sihin sa sica xaan iñi ñu sa cuenda sa iyo sa cua cuu ñuu ñiyiví. Ta tandihí sa iyo andiví cua canda si.

27 Tacuan ta ziquí cua ndyehe ñiyiví sii ra i quisi ndya gloria. Cua quisi tucu ra sihin vico ta sihin cuaha xaan cuhva. Ta tyaqui xaan caa ra.

28 Ta tatu sa quisaha cuu tandihí cuhva ya, zññ xaan cuñi ndo vatyí sa yatyí cuii cua cacu ndo.

29 Tacuan i catyi ra Jesús, ta ziqui i cahan ra ziqui minoo cuhva ya ta catyi ra: Ndyehé ndo cuhva iyo yutu higuera ta tandihí inga yutu.

30 Tatu cua ndyehé ndo sa cua nacoyo ndaha tu ta cua nduyutya tu, tacuan ta sa sito ndo vatyí sa cua nducahñi.

31 Ta tacuan tucu tatu sa ndyehé ndo vatyí sa cuu tandihí tuhun sa quehin sihin ndo ihya, tacuan ta cua coto ndo vatyí sa cua cuyatyí cundyaca ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyivi ya.

32 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyí cua cuu cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyivi sa iyo vityí.

33 Yutyí andivi ta ñuhu ñuu ñiyivi cunaa si. Zoco tuhun quehin ma naa si.

34 Coto vaha ndo sii ndo coto ñáha zandava ndo iñi ndo sa cuenda cuatyí zavaha ndo tañi sa zavaha xaan ndo vico ta sihi xaan ndo ndixi ta sica xaan iñi ndo tuhun sa iyo ñuu ñiyivi. Tatu tacuan iyo ndo ta ña ndatu listo ndo, zana ñi iñi ndo ta cua quisi tundoho ziqui ndo.

35 Vatyí tacuan cua cuu si sihin tandihí ñiyivi ñuu ñiyivi. Zana ñi iñi ñu, ta cua cuu si tañi minoo sa nacazi ra Ndyoo nu ñoho ñu, ta ma cuu ca quita ñu.

36 Yucuan cuenda cuatu listo ndo, ta caca xaan ndo sii ra Ndyoo tandihí quivi vatyí cua cuhva ra sa ma ndyehé ndo tundoho cahnu xaan sa cua coo. Ta caca ndo sii ra vatyí cuhva ra sa cua saa vaha ndo ityi nuu ra i quisi ndya gloria. Tacuan i catyi ra Jesús.

37 Ora i zacuahá ra Jesús sii ñiyivi sisi vehe ñuhu cahnu ta sa sa cuaa tuhva ra sahan ndya yucu sa nañi Olivos.

³⁸ Ta tahan ñaha ñi saa coyo ñiyivi vehe ñuhu vatyí cuñi ñu tyizoho ñu sa cahan ra.

22

Xico ra Judas Iscariote sii ra Jesús

¹ Sa cuñi tahan si vico sihi mvee ticatyí. Quivi sasi ñiyivi pan ña ndaa. Pascua nañi vico cuan. Ta catyi maa yo vico zuhun.

² Ta ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley, sa nducu ra cuhva yozo caa cuu cahñi ra sii ra Jesús, zoco yuhu ra sii ñiyivi.

³ Tacuan ta i quihvi cuihna sii ra Judas Iscariote. Ta minoo sa usí uu tahan ra i casi ra Jesús cuu ra.

⁴ Ta cuahan ra cua cahan ra sihin ra zutu nahnu ta ra cu nuu sii ra zacuenda vehe ñuhu cahnu. Natuhun tahan ra yozo caa cua xico ra Judas sii ra Jesús.

⁵ Ta zii xaan i cuñi ra cuan ta i zandaa ra tyiño vatyí cua cuhva ra xuhun sii ra Judas.

⁶ Ta i ndoo ra Judas vaha, ta i quisaha nducu ra cuhva yozo caa cua cuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra cuan cuhva sa yoñi ñiyivi yucu sihin ra.

I cuxiñi ra Jesús sihin ra i casi ra

⁷ Ta sa saa quivi tuhva ñu hebreo sasi pan ña ndaa, quivi sa tahan si cahñi ñu sii minoo mvee ticatyí.

⁸ Ta i tasi ra Jesús sii ra Pedro ta ra Juan sihin minoo tyiño, ta catyi ra sihin ra: Cuahan ndo cua zanduvaha ndo minoo mvee ticatyí vatyí cua cuxiñi yo.

9 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ndyamaa cuñun sa zanduvaha ndi sa cuxiñi yo? Catyi ra.

10 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan ndo sisi ñuu. Ta yucuan cua ndyehe ndo sii minoo ra ndyizo ra minoo quiyi ndutya. Cundyico ndo sii ra, ta quihvi ndo vehe nu cua quihvi maa ra.

11 Ta catyi ndo sihin sitoho vehe cuan: “Cati ra Maestro: ¿ndyamaa ndyaa cuarto nu cua cuxiñi sa cuenda vico ya sihin ra i casi?” Tacuan catyi ndo sihin ra catyi ra Jesús.

12 Ta cua zañaha ra minoo cuarto cahnu ndya ziqui. Sa yaha nduvii si. Yucuan zanduvaha ndo sa cuxiñi yo.

13 Tacuan catyi ra Jesús sihin ra. Ta cuahan ra, ta i nañihi ra cuarto cuan tañi cuhva i catyi ra Jesús. Ta i zanduvaha ra sa cuxiñi ra sa cuenda vico zuhun cuan.

14 Ta sa saa cuhva ta i sicundyaa ra Jesús yumesa sihin sa usi uu tahan ra i casi ra.

15 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuñi xein cuxiñi sihin ndo sisi vico zuhun ya cuee ca sa ndyehi tundoho.

16 Ta catyi sihin ndo vatyi ma casi que inga saha sihin ndo sa cuenda vico ya ndya cua cuu si inga saha nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

17 Tacuan ta i quihin ra minoo vaso ñoho vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta i catyi ra: Quihin ndo vaso ya, ta coho minoo minoo ndo zuhva zuhva.

18 Vatyi catyi sihin ndo vatyi ma coho que vino ndya cua cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñiyivi.

19 Tacuan ta i quihin ra pan. Ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta i sahnũ ra sii si, ta i saha ra sii si sii ra. Ta i catyi ra: Ihya cuu tañi coño ñuhi sa cua cuhve sa cuenda maa ndo. Zavaha ndo cuhva ya vatyĩ nacohon iñi ndo sii. Catyi ra.

20 Ta sa yaha cuxiñi ra i quihin ra minoo vaso vino, ta i catyi ra: Ihya cuu tañi niñi. Cua cati si sa cuenda maa ndo. Vityi zandaa ra Ndyoo minoo tyiño saa. Cua zandasi ra cuatyĩ ñiyivĩ sihin niñi.

21 Zoco vityi ra sa xico sii, ñn ñi ndyaa ra mesa ya sihin.

22 Ta ndisa vatyĩ ra i quisi ndya gloria cua cuu tandihĩ sii ra tañi sa ndyaa cuu sii ra, zoco ñndahvi ñi cuu ra xico sii! Catyi ra Jesús.

23 Tacuan ta i quisaha nducu tuhun tahan ra i casi ra sii ra tahan ra, ndya ra cuu ra zacuu cuhva cahan ra Jesús tuhun.

Natuhun tahan ra i casi ra Jesús ndya ra cuu ra ñiñi ca

24 Yaha cuan ta i quisaha natuhun tahan xaan ra i casi ra Jesús sa cuenda ndya ra cuu ra ñiñi ca nu yucu ra.

25 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra cu rey sii ñiyivĩ ñuu ñiyivĩ ya cuñi ra vatyĩ zacahnu ñiyivĩ sii ra. Ta cuñi ra vatyĩ catyi ñiyivĩ vatyĩ tyindyee ra sii ñu.

26 Zoco ña tacuan cua cuu si sa cuenda maa ndo. Tatu cuñi ndo cuu ndo ra cu nuu, zanduluhlu ndo sii ndo. Ta ra cuñi cundyaca ñaha sii inga ndo, cuñi si sa cuu ra muzu sii tandihĩ ndo.

27 Ihya ñuu ñiyivĩ, ra ñiñi ca cuu ra ña zatyiño. Ndyaa ra yumesa ra, ta tyizo muzu ra coho nu mesa. Zoco ña tacuan zavaha mi vatyĩ zatyĩne tañi muzu cui sii ndo.

28 Ta maa ndo cuu ra i sindyaa sihin sisi quiví ña vaha ya nu ndyehe xein tundoho.

29 Yucuan cuenda cua cuhve minoo nu cua cundyaca ñaha ndo tañi cua cuhva Zuti minoo nu cua cundyaca ñehi.

30 Ta cua cuhve sa cua casi ndo ta cua coho ndo numesa sihin mi nu cua cundyaca ñehi. Ta cua tyicuhva ndo sii sa usi uu tahan ityi ñiyiví hebreo.

Catyi ra Jesús vatyí cua catyi ra Pedro vatyí ña sito ra sii ra

31 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra Pedro: Ndyehé vohon yoho Simón vatyí cuñi ra cu nuu sii cuihna suun vatyí cuñi ra nducu coto ihñi ra suun.

32 Zoco i cahan xein sihin ra Ndyoo sa cuendon vatyí ma naa sa sino iñun sii ra Ndyoo. Ta quiví cua ndu-uu iñun cuatyun, zandundyee con iñi ra tohon.

33 Ta i catyi ra Simón sihin ra: Tata, sa ndyaa listi sa cuhin suhun vazú ndya vehe caa ta vazú cui suhun. Catyi ra.

34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi suhun yoho Pedro vatyí cumañi ca sa vacu saa ndiví tyahnu sa cuaa vityí ta cua catyun uñi tahan saha vatyí ña siton sii.

Sa cuñi saa cuhva cua cuhva cuenda ra Judas sii ra Jesús

35 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra i casi ra ta catyi ra: Nacohon iñi ndo quiví i tasi sii ndo sa nacatyí ndo tuhín sihin ñiyiví ta ñahñi sindyizo ndo, nu xuhun ta nu sa casi ndo ta nu inga zahma ndo. ¿Atu i cumañi si sii ndo quiví cuan? Ta i nacahan ra cuan ta catyi ra: Ñahñi i cumañi sii ndi.

³⁶ Ta ziqui i catyi ra Jesús sihin ra: Zoco vityi tatu iyo xuhun ndo a sa casi ndo a zahma ndo, cuizo ndo sii si. Ta tatu ñahñi mityi ndo, xico ndo minoo zahma ndo ta zata ndo minoo si.

³⁷ Vatyí catyi sihin ndo vatyí cuhva ndyaa si nu tutu ra Ndyoo sa cuenda mi, sa cuñi tahan si cuhva catyi si: “Cua tasi tuñi ñiyivi sii ra tañi ra iyo cuatyí.” Tacuan catyi si, ta cua cuu tandihí cuhva ndyaa si.

³⁸ Ta i catyi ra cuan sihin ra Jesús: Tata, cumi yo uu tahan mityi. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Maa vatu ñi.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní

³⁹ I quita ra Jesús vehe cuan ta cuahan ra ndya yucu Olivos tañi tuhva maa ra sahan. Ta cuahan tucu ra i casi ra sihin ra.

⁴⁰ Ta cuhva sa saa ra yucuan i catyi ra sihin ra i casi ra: Caca tahvi ndo sii maa ra Ndyoo vatyí ma cuhva ra sa nducu coto ihñi cuihna sii ndo.

⁴¹ Tacuan ta cuahan ra Jesús zuhva ca maa ñi maa ra. Tañi cuhva zavita yo minoo yuu, tacuan ñi cuu cuhva cuahan ra. Ta yucuan i sicuiñi siti ra, ta i cahan ra sihin ra Ndyoo.

⁴² Ta i catyi ra sihin ra Ndyoo: Ndyoo Zuti, tatu cuhva cuñi moo cuu, cuhvon sa ma ndyehi tundoho ya. Zoco ma cuhvon tañi cuhva cuñi mi. Nacuu si tañi cuhva cuñi moo.

⁴³ Tacuan ta i quituu minoo ángel nu ndyaa ra, ta saha ca si tundyee iñi sii ra.

⁴⁴ Cuaha xaan tundoho ndyehe ra Jesús vatyí cuihya xaan cuñi ra, ta ñihi ca sica tahvi ra sii ra

Ndyoo. Ta cuaha xaan tyeen ra i quita tañi toon niñi nu ñuhu.

⁴⁵ Ta sa nduvita ra sa ndihí cahan ra sihin ra Ndyoo ta sahan ra nu yucu ra ndihí sihin ra, ta nañihi ra sii ra quixi ra vatyí cuihya xaan cuñi ra.

⁴⁶ Ta i catyi ra sihin ra: ¿Ñacu quixi xaan ndo? Nduvita ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo coto nducu coto ihñi cuihna sii ndo.

Tñin ra sii ra Jesús

⁴⁷ Nu cahan ca ra Jesús ta i saa ra Judas, minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús cuu ra. Ta i saa cuaha xaan ñiyivi sihin ra. I tuhva ra Judas sii ra Jesús vatyí cua coho ra xiti ra.

⁴⁸ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Judas, ¿atu sihin sa cohon xiti cua nacuhva cuendon sii ra i quisi ndya gloria? Catyi ra.

⁴⁹ Ndyehe ra yucu sihin ra Jesús cuhva sa cuu, ta ndaca tuhun ra sii ra: Tata, ¿atu cañi ndi sii ra sihin mityi? Catyi ra.

⁵⁰ Ta minoo ra cuan i sahndya ra zoho minoo ra cu muzu ra cu zutu ya cahnu, siyo cuaha.

⁵¹ Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Zaña ndo. Vaha ñi. Catyi ra. Ta i naquihin ra Jesús zoho ra cuan ta natyaa ra. Ta i zanduvaha ra zoho ra.

⁵² Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra zutu nahnu, ta ra cu policia cuenda vehe ñuhu ta ra mandoñi: ¿Atu vasi tñin ndo sii minoo ra zuhu vatyí ñaa ndo mityi ta ndaha tyiño xaan?

⁵³ Tahan tahan quivi i sehin vehe ñuhu cahnu ta yucu ndo, zoco ñá tñin ndo sii yucuan. Vityi cuu cuhva ndyaca ñaha ra ña vaha, ta yucuan cuenda vityi cua tñin ndo sii.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

54 Tacuan i t̃in ra sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra ndya vehe ra cu nuu sii ra cu zutu. Ta i sindyico ra Pedro sii ra sica sica ñi.

55 Ta cuhva sa saa coyo ra yucuan i zatahan ra ñuhu nuquehe ta sicundyaa ra, ta i sicundyaa ra Pedro mahñu.

56 Ta cuhva sa ndyaa ra Pedro yunuhu ta i ndyehe minoo ña cu muzu sii ra, ta nacoto ña sii ra, ta catyi ña: Ra ihya, ra tahan ra cuu sii ra.

57 Zoco i catyi ra Pedro: Maha, ña site sii ra.

58 Ta i yaha zuhva cuhva, ta i ndyehe tucu inga ra sii ra Pedro, ta catyi ra: Yoho tucu, ra tahan oo cuu sii ra. Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Yiṽi yuhvi, tata.

59 Ta i yaha tañi minoo ora, ta i catyi tucu inga ra: Ndisa cuii vatyi ra ihya cuu tucu minoo ra tahan ra vatyi zuun ñi ra Galilea cuu tucu ra.

60 Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Tata, ña site ñaa tuhun cohon. Catyi ra. Ta zuun ñi caa cuhva sa cahan ra Pedro, ta i sacu saa minoo ndiṽi tyahnu.

61 Tacuan ta i nasico cava ra Jesús, ta i nandyeha ra sii ra Pedro. Ta i nacohon iñi ra Pedro cuhva sa i catyi ra Jesús sihin ra: “Cumañi ca vacu saa ndiṽi tyahnu, cua catyun uñi tahan saha vatyi ña siton sii.”

62 Ta cuhva cuan i quita ra Pedro, ta i sacu xaan ra vatyi i nducuihya xaan iñi ra.

Sacu ndyaa ñiyiṽi sii ra Jesús

63 Tacuan ta ra i sicumi sii ra Jesús i quisaha sacu ndyaa ra sii ra, ta i cañi ra sii ra.

⁶⁴ I sihñi ra minoo zahma nuu ra, ta ziqui i cati ra nuu ra ta catyi ra: Nacoton yoo ra i cañi suun. Catyi ra.

⁶⁵ Ta cuaha xaan inga sa quiñi i cahan ra sihin ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

⁶⁶ Ta cuhva sa cundisi i titahan ra mandoñi sihin ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley. Ta i quihin ra sii ra Jesús, ta sindyaca ra sii ra nu cuu junta cahnu cuenda tandihí ra ñiñi hebreo. Ta i catyi ra sihin ra:

⁶⁷ Nacatyun sihin ndi ¿atu ra Cristo cuun, ra cua zacacu sii ndi? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu catyi sihin ndo vatyí zuun ra cui, ma sino iñi ndo.

⁶⁸ A tatu ndaca tuhun ñaa minoo cuhva sii maa ndo, ma nacahan ndo. Ta zuun ñi sa ma zaña ndo sii.

⁶⁹ Zoco ndya vityi cua cundyaa ra i quisi ndya gloria siyo cuaha ra Ndyoo. Catyi ra.

⁷⁰ Tacuan ta i ndaca tuhun tandihí ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ziqui zehe ra Ndyoo cuu suun? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuun cui tañi catyi maa ndo.

⁷¹ Tacuan ta i catyi ra cuan sihin tahan ra: Xihna sa cahan ra. Ñahñi ca sa ndaa cuñi si vityi. Zuun ñi maa yo i siñi sa cahan ra sihin yuhu ra.

23

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

¹ I nduvita tandihí ra xaan iñi sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra nu ndyaa ra Pilato, ra cu gobernador.

² Ta i quisaha tyaa ra cuatyi sata ra Jesús nuu ra Pilato ta catyi ra: Ra ihya, zatívi xaan ra sii ñiyívi sihin tuhun cahan ra nuu ñu. Ta catyi ra vatyí ña vaha sa tyiyahvi ndi xuhun sii ra ndyaca ñaha. Ta catyi ra vatyí Cristo cuu ra, minoo ra cu rey. Tacuan i nacatyí tandíhi ra cuan sihin ra Pilato.

³ Ta ziquí i ndaca tuhun ra Pilato sii ra Jesús: ¿Atu yoho cuu rey cuenda ñiyívi hebreo? Ta i catyi ra Jesús: Tacuan cu si tañi catyi moo.

⁴ Tacuan ta i catyi ra Pilato sihin ra zutu nahnu ta sihin inga ñiyívi: Ñahñi cuatyi ra ya iyo. Catyi ra.

⁵ Zoco i nduxaan ca ñiyívi ta i catyi ñu: Cahnu xaan cuatyi ra ya. Cuaha xaan tizíhi saha ra vatyí zacuaha ra sii ñiyívi ta zanandíqui ra sii ñu ndya Galilea ta ndya ihya.

Tasi ra Pilato sii ra Jesús nuu ra Herodes

⁶ Cuhva sa siñi ra Pilato tuhun cuan ta i ndaca tuhun ra tatu ra Galilea cuu ra Jesús.

⁷ Ta sa sito ra vatyí zuun ra cuu ra, ta ziquí i zacuhun ra sii ra nu ndyaa ra Herodes vatyí ra Herodes i cuu gobernador nacahnu Galilea. Ta quívi cuan ñoho ra Herodes ñuu Jerusalén.

⁸ Ta zii xaan i cuñi ra Herodes sa ndyehe ra sii ra Jesús vatyí sa naha xaan cuñi ra ndyehe ra sii ra. Sa siñi xaan ra Herodes tuhun ra Jesús, ta cuñi ra ndyehe ra sa zavaha ra Jesús minoo sa ndyityi.

⁹ Cuaha xaan cuhva i ndaca tuhun ra sii ra Jesús, zoco ñá nacahan maa ra Jesús sa cahan ra.

¹⁰ Ta yucu tucu ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley cuhva cuan, ta i tyaa xaan ra cuatyi sata ra Jesús.

11 Ta ra Herodes sihin zandaru ra, i sacu ndyaa ra sii ra Jesús. Ta i natyihí ra minoo zahma yahvi xaan sii ra, ta tyaquí xaan si tañi sa sityiño minoo rey, ta i natasi ra Herodes sii ra nu ndyaa ra Pilato.

12 Ta quiví cuan i nduu amigo ra Pilato sii ra Herodes vatyí nu quisi quiví ñá cuu ndyehe ra sii tahan ra.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

13 I zandu-ín ra Pilato sii ra zutu nahnu ta ra cu tyiño ta tandihí ñiyiví.

14 Ta i catyí ra sihin ñu: I quisi ndyaca ndo sii ra ya sii, ta catyí ndo vatyí zatíví xaan ra sii ñiyiví. Zoco sa tyicuhve sii ra nuu ndo. Ta ñahñi cuatyí ra iyo cuhva catyí maa ndo.

15 Ta ra Herodes tucu ñá nañihi ra numinoo cuatyí ra, ta i natasi tucu ra sii ra ihya. Sa ndyehe ndo vatyí ñahñi sa zavaha ra ta cua cuu ra.

16 Yucuan cuenda cua cañi sii ra, ta cua zañe sii ra.

17 Tacuan i catyí ra Pilato vatyí cuñi si sa zaña ra sii minoo ra ñoho vehe caa tañi iyo costumbre sa cuenda vico cuan.

18 Zoco ín ñi i cana saa tandihí ñiyiví ta catyí ñu: Cahñun sii ra ya, ta zañon sii ra Barrabás. Catyí ñu.

19 Ta ra Barrabás cuan ñoho ra vehe caa vatyí iyo cuatyí ra sa cuñi ra nduvita ra ziquí ra cu tyiño. Ta i sahñi ra ñiyiví.

20 Ta ra Pilato cuñi ra zaña ra sii ra Jesús, ta i cahan ra sihin ñiyiví inga saha vatyí cua zaña ra sii ra.

21 Zoco i cana saa ñu ta catyí ñu: Nacuu ra nu cruz. Nacuu ra nu cruz.

²² Ta i catyi tucu ra Pilato sihin ñu sa cu uñi saha: ¿Ñaa cuenda? ¿Ñaa sa ña vaha i zavaha ra? Ñahñi cuaty ra i nañihi ta cua cuu ra. Yucuan cuenda cua cañi sii ra, ta cua zañe sii ra. Catyi ra Pilato.

²³ Zoco i cana saa xaan ñiyivi, ta i zañiñi ñu vaty nacuu ra nu cruz. Yaha xaan i cana saa ñiyivi, ta ra zutu nahnu ndya cuhva ndya sa cuu cuhva cuñi ñu.

²⁴ Ta i zandaa ra Pilato tyiño cuhva cuñi maa ñu.

²⁵ Ta tañi cuhva cuñi ñiyivi, i zaña ra sii ra Barrabás, ra ñoho vehe caa sa cuenda sa sañi ra ñiyivi ta nduvita ra ziqui ra cu tyiño. Ta i zavaha ra sihin ra Jesús cuhva catyi ñiyivi.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

²⁶ Tacuan ta i quihin zandaru sii ra Jesús ta cuahan ra sihin ra. Ta i tin zandaru sii minoo ra ñuu Cirene. Simón nañi ra. I quita ra sicuhu, ta vasi ra ñuu Jerusalén. Ta i zacuizo zandaru cruz ra Jesús sii ra, ta cuahan ra sata ra Jesús.

²⁷ Ta i sindyico tucu cuaha xaan inga ñiyivi sii ra Jesús. Ta cuaha xaan ñu zihí i sacu xaan ñu vaty cuihya xaan cuñi ñu sa cuenda ra.

²⁸ Ta i ndyehe ra Jesús sii ñu, ta i catyi ra sihin ñu: Tandihí ndoho ñu zihí ñuu Jerusalén, ma vacu ndo sa cuenda mi. Vacu ndo sa cuenda maa ndo ta sa cuenda zehe ndo.

²⁹ Vaty cua quisi quivi cua ndyehe xaan ndo tundoho. Ta cua cahan ñiyivi sa cuenda ñu sa yoñi zehe, ta cua catyi ñu: “Zihí xaan cuñi ñu yoñi zehe iyo vaty ma yaha xaan ndyehe ñu tundoho tañi ñiyivi iyo zehe.”

³⁰ Vaty quivi cuan, cua cuñi ñu sa nduva yucu xiñi ñu ta zahvi si sii ñu.

31 Vatyi tatu tyehen zavaha ñu sihin mi ta ñahñi cuatyí, yaha ca cua zavaha ñu sihin maa ndo ra iyo cuatyí. Catyi ra Jesús.

32 Ta i quihin tucu zandaru sii uu tahan ra quiñi xaan iyo vatyi cua cahñi ra sii ra ñn ñi sihin ra Jesús.

33 Ta sa saa coyo ra minoo nu nañi si Yiqui Xiñi Ndiyí, yucuan i tyaa ra sii ra Jesús nuu cruz. Ta i tyaa ra sii minoo ra ña vaha cuan nuu inga cruz ta sañi ndyaa ra siyo cuaha ra Jesús. Ta inga ra siyo zatyi ra.

34 Ta kuhva sa ndyaa ra Jesús nu cruz ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, zohon tucahnu iñi sii ra ya vatyi ña sito ra ñaa sa ndyicuu ra sihin. Tacuan i cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo. Ta i siziqui zandaru cuan vatyi cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa minoo minoo zahma ra Jesús.

35 Ta yucu ñiyívi, ta ndyehe ñu. Ta ra cu tyiño sa yucu sihin ñu i sacu ndyaa ra sii ra Jesús ta catyi ra: I zacacu ra sii inga ñiyívi. Nazacacu ra sii maa ra tatu ndisa vatyi ra Cristo cuu ra, ra i casi ra Ndyoo.

36 Ta i sacu ndyaa tucu zandaru sii ra. I tuhva ra sii ra, ta saha ra vinagre coho ra.

37 Ta i catyi ra: Tatu rey cuenda ñiyívi hebreo cuun, zacacun suun. Catyi ra.

38 Ta i tyaa ra letra xiñi cruz ra sihin zahan griego, ta zahan latín ta zahan hebreo ta catyi si: “Rey ñiyívi hebreo cuu ra.”

39 Ta minoo ra quiñi, ra ndyaa nu cruz ii siyo ra Jesús, quiñi xaan i cahan ra sihin ra ta i catyi ra: Tatu ndisa vatyi ra Cristo cuun, zacacun sii moo ta sii maa ndi. Catyi ra.

40 Zoco inga ra cuan i catyi ra sihin ra tahan ra: ¿Atu ña yuhun sii ra Ndyoo? Ta zuun ñi tundoho sa ndyehe maa ra, ndyehun vityi.

41 Ta maa yo tahan si ndyehe yo tundoho ya vaty iyo cuaty iyo, zoco maa ra ya ñahñi cuaty iyo. Catyi ra.

42 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Jesús, nacohon iñun sii, quivi cua cundyaca ñohon.

43 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi suhun vaty vityi cua cundyoon sihin mi nu cuahan aña ñu sino iñi sii ra Ndyoo.

Nu i sihi ra Jesús

44 Tacuan i catyi ra Jesús. Ta i cuu si maa ora, ta i quisaha nduñaa. Ta ñaa xaan i nduu nacahnu ñuu ñiyivi ndya caa uñi sa sahiñi.

45 I nduñaa ñicandyi. Ta zahma coco sa ndita sisi vehe ñuhu cahnu i ndata zava si.

46 Ta i cana saa ra Jesús minoo sa ñihi xaan ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, ndaha moo tyei añaime. Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan ta ndaha i sihi ñi ra.

47 Ta sa ndyehe minoo ra cu nuu sii zandaru tandihí sa cuu, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo, ta catyi ra: Ndisa cuii vaty ñahñi cuaty iyo i sicoo.

48 Ta tandihí ñiyivi sa i titahan yucuan vaty cua ndyehe ñu ñaa sa cua cuu, i quita ñu ta cuahan ñu. Yaha xaan cuihya i cuñi ñu.

49 Ta tandihí amigo ra Jesús ta ñu zihí sa sindyico sii ra ndya Galilea i si-iñi ndyaa ñu ndya zava. Ta i ndyehe ñu tandihí sa i cuu.

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

50 Sicoo minoo ra nañi José. Vaha xaan ra, ta ndoo xaan ra. Ta i cuu ra minoo ra cu nuu cuenda ra hebreo.

51 Ra ñuu Arimatea cuu ra José, ta ndatu ra qui^vi cua cundyaca ñaha ra Ndyoo. Ta ñá ndoo ra vaha sihin sa zavaha ra hebreo ra tahan ra.

52 Ta i sahan ra José nu ndyaa ra Pilato, ta i sica ra coño ñuhu ra Jesús.

53 Ta i zaⁿoo ra sii si nuu cruz. Ta i cava noo ra zahma sii si. Ta i saqui ra sii si sisi minoo ñaña nu cuu minoo yavi yuu. Minoo ñaña saa cuu si ta yoñi ca cutyiño sii si.

54 Ta i cuu si viarni, qui^vi i zanduvaha ñiyi^vi sa cua casi ñu zavuru vatyⁱ zavuru cuu qui^vi tuhva ñu quitatu.

55 Ta ñu zihⁱ sa i quisi sihin ra Jesús ndya Galilea i sindyico ñu sii ra, ta i ndyehe ñu ñaña ta cuhva catuu coño ñuhu ra Jesús sisi si.

56 Ta zi^qui cuahan ñu ta zanduvaha ñu xahan vixi (sa cua vaca ñu sii coño ñuhu ra Jesús cuee ca), ta i quitatu ñu zavuru tañi catyi ley hebreo.

24

Cuhva i nandoto ra Jesús

1 Ta qui^vi tuingu ñaha cuii ñi i sinanuhu ñu zihⁱ ndya ñaña ra. Ndaha ñu xahan vixi sa zanduvaha ñu. Ta i sahan tucu inga ñu zihⁱ sihin ñu.

2 Ta cuhva sa saa ñu i ndyehe ñu vatyⁱ yuu cahnu sa sindazi yuñaña cuan sa siñi siyo si.

3 I qui^hvi ñu sisi ñaña cuan, zoco ña nañihi ñu coño ñuhu ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

⁴ Ta ñá ñihi ñu cuhva ñaa sa cuu. Ta cuhva cuan i quisi uu tahan ra nu nandyaa ñu; ñoho ra zahma xiño xaan si.

⁵ Ta i yuhu xaan ñu. Ta i sicava ndyayu ñu nu ñuhu. Ta i catyi ra cuan sihin ñu: ¿Ñacu nanducu ndo sii minoo ra ndito ihya nu iyo ñiyivi i sihi?

⁶ Yoñi ca ra ihya; sa i nandoto ra. Nacohon iñi ndo cuhva i cahan ra sihin ndo quivi sa sica noo ra Galilea.

⁷ Vaty i catyi ra: “Tahan si sa cuhva cuenda ñu sii ra i quisi ndya gloria ndaha ra iyo cuaty i. Ta cua cahñi ra sii ra nuu cruz. Ta sa cu uñi quivi cua nandoto tucu ra.”

⁸ (Tacuan i catyi ángel cuan sihin ñu.) Ta i nacohon iñi ñu tuhun i cahan ra Jesús quivi cuan.

⁹ Ta i quita ñu nuñaña, ta i sinuhu ñu. Ta i nacaty i ñu tandih i cuhva cuan sihin sa usi ñin tahan ca ra i casi ra Jesús ta sihin tandih i inga ñu sino iñi.

¹⁰ Ta ñu nacaty i tuhun cuan sihin ra cuan cuu ña María Magdalena, ta ña Juana, ta ña María zih i ra Jacobo ta inga zuhva ca ñu.

¹¹ Zoco ñá sino iñi ra cuan sa cahan ñu vaty i sica iñi ra vaty i cahan ñi maa ñu.

¹² Zoco i nduvita ra Pedro, ta i cacono ra ta cuahan ra ndya ñaña. Ta i ndyehe ra sisi yavi yuu cuan. Ta i ndyehe ra vaty i zahma ñi ca ra catuu ndya zava. Ta i sinuhu ra. Ta iyo xaan i cuñi ra vaty i ñá catuu ca coño ñuhu ra Jesús sisi ñaña cuan.

I quituu ra Jesús nuu uu tahan ra i sica noo sihin ra

¹³ Ta zuun ñi quivi cuan cuahan uu tahan ra i sica noo sihin ra Jesús ndya minoo ñuu luhlu

sa nañi Emaús. Ñuu cuan ndyaa si tañi usi ñn kilómetro sata ñuu Jerusalén.

14 Ta cuhva sa cuahan ra, natuhun tahan ra sa cuenda tandihí sa i cuu.

15 Ta cuhva sa natuhun tahan ra sihin ra tahan ra, i natahan ra Jesús sii ra ta cuahan ra sihin ra.

16 Zoco vazu i ndyehe ra sii ra Jesús, ñá nacoto ra yoo ra cuu ra Jesús.

17 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa sa natuhun xaan ndo ityi cuahan ndo? Ta ¿ñacu nducuihya xaan iñi ndo?

18 Tacuan ta i nacahan minoo ra sa nañi Cleofas, ta catyi ra: ¿Yozo caa cuu si vatyí i sohon ñuu Jerusalén, ta ña siton cuhva sa i cuu ñuu cuan?

19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa sa i cuu? Catyi ra. Ta i catyi ra cuan sihin ra: Sa cuenda ra Jesús, ra ñuu Nazaret vatyí i cuu ra minoo ra profeta. Ta sihin tundyee iñi ra Ndyoo i zavaha xaan ra sa ndyityi. Vaha xaan i cuu ra nuu ra Ndyoo, ta vaha xaan i cahan ra nuu ñiyívi ndihí ca.

20 Zoco ra zutu nahnu ta ra cu nuu vehe ñuhu i saha cuenda ra sii ra sii zandaru romano vatyí cahñi ra sii ra. Ta i sihi ra nuu cruz.

21 Ta vityi sa cuu si uñi quívi sa i cuu cuhva cuan. Ta i sica iñi maa ndi vatyí maa ra cuu ra cua zacacu sii ñiyívi hebreo.

22 Ta inga tucu cuhva vatyí iyo xaan cuñi ndi sihin cuhva catyi zuhva ñu zihí vatyí ñaha cuii ñi i sahan ñu nu ndyaa ñaña ra.

23 Ta ñá nañihi ñu coño ñuhu ra yucuan. Ta i quisi nacatyí ñu sihin ndi vatyí i ndyehe ñu sii uu tahan ángel. Ta catyi ángel cuan vatyí ndito ra Jesús.

24 Ta sahan zuhva ra tahan ndi nu ndyaa ñaña ra. Ta i ndyehe ra vaty sa ndisa cuu cuhva catyi ñu zihí cuan. Ta ñahñi ca coño ñuhu ra Jesús ñoho.

25 Tacuan i catyi ra cuan. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuhva cuii ñi cutuñi iñi ndo. Ta cuee xaan sino iñi ndo tuhun i tyaa ra profeta ta sa naha.

26 ¿Atu ña sito ndo vaty tahan si sa ndyehe xihna ra Cristo tundoho? ta ziqui cua ñihi ra tyiño sa cundyaca ñaha ra. Catyi ra Jesús sihin ra.

27 Ta ziqui i quisaha nacaty ra yozo caa cuahan tuhun nu tutu ra Ndyoo. I quisaha ra sihin tuhun i tyaa ra Moisés ta ziqui sa i tyaa tandihí ra profeta. Ta i zañaha ra Jesús cuhva i cahan Tuhun Ndyoo sa cuenda maa ra.

28 Ta cuhva sa saa ra ñuu nu cuahan ra, i zaha ra Jesús tuhun vaty cua cuhun ra ityi nuu ca.

29 Zoco i zañiñi inga ra cuan sii ra ta catyi ra: Ndoon sihin ndi vaty sa cua iñi xaan. Ta i quihvi ra Jesús vaty cua ndoo ra sihin ra.

30 Ta cuhva sa sacundyaa ra sihin ra mesa, i quihin ra pan. Ta saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i sahnu ra sii si, ta saha ra sii si sii ra.

31 Ta cuhva cuan i nacoto ra sii ra Jesús, zoco i naa ñi ra Jesús, ta ñá ndyehe ca ra sii ra.

32 Ta i catyi ra sihin ra tahan ra: ¿Ñacu ñá nacoto yo sii ra cuhva sa vasi yo sihin ra? Vaty zii xaan i cuñi yo cuhva sa natuhun ra sihin yo ta cuhva zacuaha ra sii yo yozo caa cuahan Tuhun Ndyoo.

33 Tacuan i catyi ra cuan, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ra ta i sananuhu ra ndya ñuu Jerusalén. Yucuan i nañihi ra sii sa usi ñn tahan ca ra i casi ra Jesús. ñn ñi yucu ra sihin inga ra.

34 Ta i catyi ra sihin ra: Ndisa vatyi i nandoto ra ndyaca ñaha sii yo, ta sa ndyehe ra Pedro sii ra.

35 Tacuan i catyi ra, ta i nacatyi tucu ra i saa cuan cuhva i natuhun ra Jesús sihin ra ityi cuahan ra ta cuhva i nacoto ra sii ra nu i sahnú ra pan.

Quituu ra Jesús nuu sa usi ñn tahan ra i casi ra

36 Ta cuhva sa natuhun tahan ra tuhun cuan, ta i quituu ra Jesús mahñu nu yucu ra, ta i catyi ra sihin ra: Nacoo xaan sa taxi añima ndo. Catyi ra.

37 Zoco i yuhu xaan ra cuan vatyi sica ñni ra vatyi ndyehe ra sii minoo añima.

38 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñacu yuhu xaan ndo? Ta ¿ñacu sica xaan ñni ndo? ta yuhvi cui.

39 Ndyehé ndo ndehi ta sehi vatyi zuun yuhvi cui. Tiñ ndo sii, ta cua coto ndo vatyi yivi minoo añima cui. Ñahñi yiqui ta coño ñuhu iyo sii minoo añima tañi iyo sii mi.

40 Ta cuhva sa ndihí cahan ra Jesús tuhun ya, i zañaha ra ndaha ra ta saha ra sii ra.

41 Zoco maa ra cuan, iyo xaan cuñi ra ta zii xaan cuñi ra ndya cuhva ndya ña cuu ca sino ñni ra sa ndyehe ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu iyo sa casi?

42 Ta i saha ra zuhva tyiyaca sa tyihyo ta zuhva xita tyahiñu sii ra.

43 Ta i quihin ra sii si, ta i sasi ra nuu tandihí ra.

44 Ta i catyi ra sihin ra: Tandihí sa i cuu sii, cuu sa nacatyi sihin ndo ta ndyei sihin ndo. I catyi vatyi cua cuu tandihí cuhva ndyaa nuu Tutu ra Ndyoo sa cuenda mi, tandihí sa catyi tuhun i tyaa ra Moisés, ta tuhun i tyaa ra profeta ta sa ndyaa nu libro salmos ndihí ca.

⁴⁵ Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra, ta i saha ra sa cutuñi iñi ra cuhva catyi si nuu tutu ra Ndyoo.

⁴⁶ Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Tacuan ndyaa si vatyí tahan si sa cui. Ta sa cu uñi quiví cua nandoto tuqui, catyi si. Vatyí ra Cristo cui, ra zacacu sii ndo.

⁴⁷ Ta vityí tahan si sa cuhun ndo tandihí ñuu nacahnu ñuu ñiyiví ta nacatyí ndo sihin ñiyiví vatyí cuñi ra Ndyoo sa ndu-uu iñi ñu cuatyí ñu ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyí ñu. Quisaha ndo cahan ndo tuhun ya ñuu Jerusalén ya.

⁴⁸ Ta maa ndo cuu sa ndaa tandihí tuhun ya.

⁴⁹ Ta cua zaquisi Tatyí Ii ra Ndyoo ziquí ndo tañi catyi Zuti vatyí cua cuhva ra sii ndo. Zoco ndoo ndo ñuu Jerusalén ya ndya cua quisi Tatyí Ii, ta cua ñihi ndo tundyee iñi sa cua quisi ndya andiví.

Indaa xica ra Jesús ityi andiví

⁵⁰ Tacuan i cahan ra Jesús sihin ra i casi ra, ta i sindyaca ra sii ra ndya ñuu Betania. Ta i zandaa ra ndaha ra, ta i nazoco ra sii ra.

⁵¹ Ta cuhva sa nazoco ra sii ra ta i ndaa xica ñi ra ityi andiví.

⁵² Ta i zacahnu xaan ra yucu yucuan sii ra Jesús. Ta i sinanuhu ra ndya ñuu Jerusalén. Ta zii xaan zii xaan i cuñi ra.

⁵³ Ta ñiyaca ta ndyiyaca yucu ra vehe ñuhu cahnu yucuan. Ta zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo. Ndhí si vityí.

Tuhun Ndyoo sihin tyehen ñi
New Testament in Mixtec, Chayuco (MX:mih:Mixtec,
Chayuco)

copyright © 1979 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Chayuco

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Chayuco [mih], Mexico

Copyright Information

© 1979, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Chayuco

© 1979, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

4924062e-6bf2-54cb-87ed-9874f41e7991